Transkomunikacja II

Scripta de Communicatione Posnaniensi
Seria: Prace Naukowe Katedry Ekokomunikacji UAM

Tom IV

Transkomunikacja II

Redaktor
Stanisław Puppel

POZNAŃ 2012

© Katedra Ekokomunikacji UAM, Poznań 2012

Asystent Redaktora: Elwira Wilczyńska

Projekt logo na okładce: Wojciech Puppel

ISBN 978-83-926289-8-9

Wydanie I. Nakład 100 egz. Ark wyd. 7,25. Ark. druk. 8,25

Zakład Graficzny UAM
Poznań, ul. Wieniawskiego 1

Spis treści

Wstęp 7

STANISŁAW PUPPEL
ECOMOLAN and ECOPROLAN (Ecological Monitoring and Ecological Profiling of Natural Languages) 9

JADWIGA GAŁĘSKA-TRITT
Kilka uwag o emocjach, rytmach i kolorytach w naturze ludzkiej egzystencji i komunikacji poprzez instrument głosu 19

ADAM JANKIEWICZ
Cechy charakterystyczne komunikacji politycznej 27

JOANNA JUNKIERT
Psychologia w służbie ekologii człowieka: implikacje ekolingwistyczne 39

JERZY KAUS
Some notes on the nature of conflict 51

MARCIN KRAWCZAK
The role of audio-vocal and tactile-visual modalities in ritual communication: the case of the Catholic and Protestant dimensions of the public space 67

DANUTA OCHOTNA
Struktura komunikatów SMS-owych: podejście ekolingwistyczne 81

WOJCIECH PUPPEL
Uwagi w sprawie analogii ewolucji formy „obrazowania" w malarstwie i grach komputerowych 101

KATARZYNA WIŚNIEWSKA
Language contact and multidimensional adaptation process: confrontation of Arabic and Polish 113

Noty o autorach 131

Wstęp

Kolejny, czwarty już tom ***Scripta de Communicatione Posnaniensi. Seria: Prace Naukowe Katedry Ekokomunikacji UAM***, zawiera prace poświęcone takim zagadnieniom jak: monitorowanie i profilowanie języków naturalnych w szerokim kontekście badań prowadzonych na świecie, udział modalności audio-wokalnej w komunikacji ludzkiej, cechy charakterystyczne komunikacji politycznej w perspektywie ekolingwistycznej, udział psychologii i psycholingwistyki w badaniach nad językiem w jego uwikłaniach ekologicznych, uwagi w sprawie zdefiniowania natury konfliktów jako istotnego elementu wzbudzającego (często także kontrolującego) wszelką komunikację w świecie ożywionym, w szczególności zaś w środowisku człowieka. Ponadto omawia się zagadnienie obecności komunikacji rytualnej w przestrzeni publicznej na przykładzie dwóch instytucji religijnych o zasięgu światowym, kościoła katolickiego i kościoła protestanckiego, zagadnienie użycia zasobów językowych w cyberprzestrzeni (przestrzeni wirtualnej) na przykładzie struktury komunikatów sms-owych w ujęciu ekolingwistycznym, zagadnienie struktury programów graficznych używanych w grach komputerowych na przykładzie ewolucji form obrazowania, oraz zagadnienie kontaktu językowego rozumianego jako wielowymiarowy proces adaptacyjny przebiegający pomiędzy dwoma genetycznie odległymi językami, arabskim i polskim.

Tak szeroka perspektywa badawcza, obecna w zaprezentowanych w niniejszym zbiorze pracach, zgadza się w pełni z przyjętą przez Katedrę Ekokomunikacji UAM linią badawczą, której główny motyw stanowi zainteresowanie zespołu badawczego Katedry (pracowników, doktorantów i osób współpracujących) wszelkimi przejawami prowadzenia komunikacji w najszerzej pojętym środowisku społecznym (publicznym), obejmującym zarówno bezpośrednią przestrzeń fizyczną jak i przestrzeń wirtualną (cyberprzestrzeń).

Dzisiejsze, tak mocno technologicznie rozwinięte formy (multi)komunikacji oraz płynne nakładanie się i przenikanie przestrzeni fizycznej i wir-

tualnej, wymagają od komunikatorów rozwinięcia pewnych stopni swobody i sprawności w przemieszczaniu się pomiędzy tymi przestrzeniami, pomiędzy niszami komunikacyjnymi i różnymi odmianami zasobów kulturowo-językowo-komunikacyjnych. Zatem najlepiej do odpowiednich zachowań komunikacyjnych przygotowany jest w wymiarze najszerszym, tj. trans komunikacyjnym, ten typ komunikatora, który ze względu na ów wielowymiarowy charakter dzisiejszej komunikacji zyskał umiejętności i status transkomunikatora, tj. użytkownika najszerzej potraktowanej przestrzeni publicznej. Transkomunikatorem, chcąc nie chcąc, jest każdy z nas w każdym momencie naszej obecności w przestrzeni publicznej i sukces, który odnosimy bądź nie w naszych codziennych praktykach komunikacyjnych, jest bezpośrednim wynikiem naszych wielowymiarowych uwikłań, a także uwikłań naszego języka, w uniwersalnej przestrzeni kulturowo-językowo-komunikacyjnej.

Stanisław Puppel

ECOMOLAN and ECOPROLAN

(Ecological Monitoring and Ecological Profiling of Natural Languages)

STANISŁAW PUPPEL

1. Introduction

In ecology proper, the monitoring and profiling activities are regarded as being of utmost importance to the tasks of identification and description of the current state of a given species or organism. These activities are especially critical to the afore mentioned tasks, as they are assumed to assist in:

- assessing the ecological values of natural diversity (as),
- helping the individuals and institutions in managing the biological resources (h), and
- advising the individuals and institutions on the best and most efficient ways of protection of biological diversity (ad).

The three are jointly referred to here as the ASHAD monitoring-profiling complex.

One should emphasize at this point the fact that an important branch of ecology, **monitoring ecology**, is the most suitable domain, both theoretical and practical, for the realization of the above activities (cf., for example, Goldsmith, 1991).

In connection with the above, it should go without saying that the domain of language ecology, while being an integral part of the ecological approach to life on Earth, should also be concerned with the ASHAD monitoring-profiling complex as constituting the core of the monitoring and profiling activities directed towards the sustainability of any natural language. That is why the ecomolan and ecoprolan activities are, overall, regarded as indeed essential for the ecolinguistic approach to natural languages. It is further assumed here that the set of areas of monitoring and profiling of natural languages which are most sensitive to the problem of natural language sustainability include the following major ones:

(1) monitoring the present-day globalizing (i.e. population-wise and use-wise heaviest languages, such as English, Mandarin Chinese, Hindi, Spanish, French, German, Russian) languages and their regional varieties, with the mandatory monitoring of the English language as a major globalizing language of today,
(2) language planning, language policy and language preservation,
(3) the geopolitics of natural language resources,
(4) forms of dissemination and maintenance of natural language resources used in a given linguistic community.

2. The content of the ASHAD monitoring-profiling complex

The purpose of this communiqué is to offer a mini guide with the purpose of acquainting the reader with a selected number of resources (such as publications and projects) as well as points of focus in the areas which have been signaled above (points (1) – (4)) and which are assumed to be responsible for a proper functioning of the ASHAD monitoring-profiling complex.

2.1. MONITORING THE PRESENT-DAY GLOBALIZING LANGUAGES (GL): ENGLISH AS A GLOBALIZING LANGUAGE (EGL): REGIONAL VARIETIES OF ENGLISH (RVE) AND WORLD ENGLISHES (WE)

The term 'a globalizing language' is used here consistently to denote a status of a natural language which has gained a dominant (i.e. hegemonic) position vis-à-vis other natural languages in the natural language global arena (hence NaLGA and its ontology), however, without being the only language used world-wide. If that were the case, such a language would simply have to be referred to as 'a global language', that is, a language in which all first language acquisition and all linguistic activities of a given individual would have be accomplished. Since for the time being no such status can be assigned to any existing natural language, especially to the heaviest languages as those mentioned above, a division into 'a globalizing language' and 'a global language' is postulated as a more plausible one, with the latter category being vacant (hopefully for ever).

Selected publications and projects:

Bauer, L. 2002. „Adjective boosters in the English of young New Zealanders". **Journal of English Linguistics** 30.3. 244–257.

Blommaert, J. 2008. **Grassroots literacy: writing, identity, and voice in Central Africa**. London: Routledge.

Blommaert, J. 2010. **The sociolinguistics of globalization**. Cambridge: Cambridge University Press.

Bolton, K. 2005. „Where WE stands: approaches, issues, and debates in world Englishes". **World Englishes** 24. 69–83.

Brutt-Griffler, J. 2002. **World English: a study of its development**. Clevedon: Multilingual Matters.

Coupland, N. (ed.). 2010. **The handbook of language and globalization**. Oxford: Wiley Blackwell.

Fabricius, A. 2002. „Ongoing change in modern RP: evidence for the disappearing stigma of t-glottaling". **English World-Wide** 23.1. 115–136.

Fairclough, N. 2006. **Language and globalization**. London: Routledge.

Graddol, D. 2006. **English next: why global English may mean the end of 'English as a foreign language'**. London: British Council.

Graddol, D. 2007. „Global English, global culture?". In Goodman, S., D. Graddol and T. Lillis. (eds.). **Re-designing English**. London: Routledge.

Hudson-Ettle, D. 2002. „Nominal *that* clauses in three regional varieties of English: a study of the relevance of text type, medium, and syntactic function". **Journal of English Linguistics** 30.3. 258–273.

Kachru, B.B. 1986. **The alchemy of English: the spread, functions and models of non-native Englishes**. Oxford: Pergamon.

Kephart, R.F. 2002. „Broken English': the Creole language of Carriacou". **English World-Wide** 23.1.

Kouega, J.P. 2002. „Uses of English in Southern British Cameroons". **English World-Wide** 23.1. 93–114.

Mair, C. 2002. „Creolisms in an emerging standard: written English in Jamaica". **English World-Wide** 23.1. 31–58.

McArthur, T. 1998. **The English languages**. Cambridge: Cambridge University Press.

Melchers, G. and P. Shaw. 2011. **World Englishes**. 2nd ed. London: Hodder Education.

Mühlhäusler, P. 2002. „Changing names for a changing landscape: the case of Norfolk Island". **English World-Wide** 23.1. 59–92.

Peyawary, A.S. 1999. **The core vocabulary of international English: a corpus approach**. Bergen: The Humanities Information Technologies Research Programme. HIT-senterets publikasjonsserie 2/99.

Poplack, S. (ed.). 2000. **The English history of African American English**. Oxford: Blackwell.

Quirk,R. and H.G. Widdowson. (eds.). 1985. **English in the world: teaching and learning of language and literature**. Cambridge: Cambridge University Press.

Schneider, E.W. 2007. **Postcolonial English: varieties of English around the world**. Cambridge: Cambridge University Press.

Schneider, E.W. 2010. **English around the world: an introduction**. Cambridge: Cambridge University Press.

Schreier, D. 2002. „Terra incognita in the anglophone world: Tristan da Cuhna, South Atlantic Ocean". **English World-Wide** 23.1. 1–30.
Wolf, H.G. and F. Polzenhagen. 2009. **World Englishes: a cognitive sociolinguistic approach**. Berlin: Walter de Gruyter.

2.2. LANGUAGE PLANNING, LANGUAGE POLICY AND LANGUAGE PRESERVATION (LPPP)

It has been commonplace to say that any natural language develops naturally, as it were, that is, through descending from an older generation (the parents) to a younger generation (children) via a complex process of first language acquisition in which the first language is donated, as it were, to the child by the primary caretakers as well as through countless many daily communicator interactions. Thus, it is first language acquisition and its availability to children which should be regarded as a distinct marker of the 'naturalness' of any natural language. However, it is also equally true that natural languages, especially those which have developed their written forms, are shaped and even manipulated by different individuals and different social groups (e.g. ethnic and professional) to suit a plethora of interests of these individuals and groups. Much has been written on the question of the so-called standard languages as opposed to non-standard regional/social varieties (the problem of dialects and sociolects). This division has been traditionally used as a basis for the validation of the claim that any natural language can be planned most demonstrably by the institution of the nation-state.

In fact, this has been universal practice which has encompassed all human individuals in such important matters of personal survivability as power, wealth, and prestige. Obviously, language has also been considered an important constituent of individual power, wealth, and prestige which can be gained and maintained while an individual remains a member of a social structure of any kind. As Weinstein has amply stated (1983: 3):

> If it is possible to show that language is the subject of policy decisions as well as a possession conferring advantages, a case can be made for the study of language as one of the variables pushing open or closed the door to power, wealth, and prestige within societies.

Subsequently, language planning and language policy should be constantly monitored and profiled. In this connection, it is only natural to assume that the presence of the ASHAD monitoring-profiling complex within ecolinguistics should contribute significantly to the sustainability of any

natural language in the NaLGA. Subsequently, the importance of the above complex for the domain of ecolinguistic studies should also become quite obvious. We may add at this point that securing the power, wealth, and prestige of the biggest possible number of natural languages may also be at stake, as these parameters, taken together, may be used as an equally important index of any natural language sustainability.

In turn, language policies and language (diversity) preservation are assumed to directly reflect language planning in the sense that they are dependent on a more or less coherent body of assumptions which may be collectively referred to as 'language planning'. As Tollefson has stated (1991: 2):

> Language is built into the economic and social structure of society so deeply that its fundamental importance seems only natural. For this reason, language policies are often seen as expressions of natural, common-sense assumptions about language in society.

Selected publications and projects:

Akindele, F. And Wale Adegbite. 1992. **The sociology and politics of English in Nigeria: an introduction**. Ile-Ife: Debiyi-Iwa Publishers.

Alexander, N. 1989. **Language policy and national unity in South Africa/Azania**. Cape Town: Buchu Books.

Bamgbose, A. 2000. **Language and exclusion**. Hamburg: LIT-Verlag.

Bourdieu, P. 1991. **Language and symbolic power**. Cambridge: Polity Press.

Chumbow, B. 1990. „The place of the mother tongue in the national policy on education". In Emenanjo, N. (ed.). 61–72.

Craith, M.N. (ed.). 2007. **Language, power and identity**. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Current Issues in Language Planning.

Emenanjo, N. (ed.). 1990. **Multilingualism, minority languages and language policy in Nigeria**. Agbor: Central Book Ltd.

Huebner, T. and K.A. Davis. (eds.). 1999. **Sociopolitical perspectives on language policy and planning in the USA**. Amsterdam: John Benjamins.

Kirk, J.M. 2008. „Does the UK have a language policy?". **Journal of Irish and Scottish Studies**. 1.2.

Kirk, J.M. ad D.P.Ó. Baoill. (eds.). 2000. **Language and politics: Northern Ireland, the Republic of Ireland, and Scotland**. Belfast: Queen's University Belfast.

Lodge, T. 1984. **Black politics in South Africa since 1945**. London: Longman.

Mesthrie, R. (ed.). 2002. **Language in South Africa**. Cambridge: Cambridge University Press.

Niedrig, H. 2000. **Sprache, Macht, Kultur. Multilinguale Erziehung in Post-Apartheid Südafrika**. Münster: Waxmann.

Phillipson, R. 1992. **Linguistic imperialism**. Oxford: Oxford University Press.

Puppel, S. (ed.). 2007. **Ochrona języków naturalnych**. Poznań: Zakład Graficzny UAM.
Puppel, S. 2009. „The protection of natural language diversity – fancy or duty?". **Scripta Neophilologica Posnaniensia** X. 97–109.
Ricento, T. (ed.). 2000. **Ideology, politics and language policies: focus on English**. Amsterdam: John Benjamins.
Ricento, T. (ed.). 2006. **An introduction to language policy: theories and method**. Oxford: Blackwell.
Shapiro, M. (ed.). **Language and politics**. Oxford: Blackwell.
Skutnabb-Kangas, T. 2000. **Linguistic genocide in education – or world wide diversity and human rights?** Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates.
Taiwo Babalola, E. 2002. „The development and preservation of Nigerian languages and cultures: the role of the local government". **Studia Anglica Posnaniensia** 37. 161–171.
Tollefson, J. 1991. **Planning language, planning inequality: language policy in the community**. London: Longman.
Weinstein, B. 1983. **The civic tongue: political consequences of language choices**. Norwood: Ablex Publishing Corporation.
Williamson, K. 1990. „Development of minority languages: publishing problems and prospects". In Emenanjo, N. (ed.). 118–144. See III.

2.3. THE GEOPOLITICS OF NATURAL LANGUAGE RESOURCES (GNLR)

Within geopolitical ontology which may be regarded as part of the NaLGA ontology (see above), language, and most of all, a selection of any particular natural language which may happen to belong to the group of the heaviest languages, matters the most for any human individual in relation to the world as well as to his/her individual career, especially in the following domains: education, economy and geopolitics, self expression, and social justice. It also matters significantly in the area of the sustainability of linguistic diversity. That is why it appears pertinent to keep the ASHAD monitoring-profiling complex busy with respect to matters relating to GNLR.

Selected publications and projects:

Adekunle, M. 1990. „Language in a multicultural content". In Emenanjo, N. (ed.). 239–247.
Ankerl, G. 2000. **Global communication without universal civilization**. Geneva: INU Press.
Chaudenson, R. 2003. „Geolinguistics, geopolitics, geostrategy: the case of French". In Maurais, J. (ed.). **Languages in a globalising world**. Cambridge: Cambridge University Press.

Cohen, S.B. 2009. **Geopolitics: the geography of international relations**. 2nd ed. Rowman and Littlefield Publishers.

Crystal, D. 1997. **English as a global language**. Cambridge: Cambridge University Press.

Dialectologia et Geolinguistica.

Emenanjo, N. (ed.). 1990. **Multilingualism, minority languages and language policy in Nigeria**. Agbor: Central Book Ltd.

Fishman, J.A. (ed.). 1999. **Handbook of language and ethnic identity**. Oxford: Oxford University Press.

Glassner, M.I. 1993. **Political geography**. New York: Wiley and Sons.

Gunnemerck, E. 1991. **Countries, peoples and their languages: the geolinguistics handbook**. Gothenburg: Geolingua.

International Journal of Advanced Media and Communication.

International Journal of Applied Linguistics.

International Journal of Information Technology and Management.

International Journal of Mobile Communications.

International Journal of Networking and Virtual Organisations.

International Journal of Energy Technology and Policy.

International Journal of Global Energy Issues.

International Journal of Environmental Technology and Management.

International Journal of Environment and Pollution.

International Journal of Global Environmental Issues.

International Journal of Sustainable Development.

International Journal of Environment and Sustainable Development.

International Journal of Technology, Policy and Management.

International Journal of the Sociology of Language.

Jenkins, J. 2007. **English as a lingua franca: attitude and identity**. Oxford: Oxford University Press.

Journal of Geolinguistics.

Lillis, T., A. Hewings, D. Vladimirou and M.J. Curry. 2010. „The geolinguistics of English as an academic lingua franca: citation practices across English-medium national and English-medium international journals". **International Journal of Applied Linguistics** 20.1. 111–135.

Magocsi, P.R. 1993. **Historical atlas of East Central Europe**. Seattle: University of Washington Press.

Paredes, X.M. and S. da Silva Mendes. 2002. „The geography of languages: a strictly geopolitical issue? The case of 'international English'". **Chimera** 17. 104–112.

Rajagopalan, K. 2008. „The role of geopolitics in language planning and language politics in Brazil". **Current Issues in Language Planning** 9.2. 179–192.

Tardy, C. 2004. „The role of English in scientific communication: lingua franca or Tyrannosaurus Rex?". **Journal of English for Academic Purposes** 3.3 307–323.

Viereck, W. 2003. **Atlas linguarum Europae**. Vol I. Rome: Instituto Poligrafico.

Wallerstein, I. 1991. **Geopolitics and geoculture**. Cambridge: Cambridge University Press.

2.4. FORMS OF DISSEMINATION AND MAINTENANCE (DAM) OF NATURAL LANGUAGE RESOURCES USED IN A GIVEN LINGUISTIC COMMUNITY

Any natural language may be disseminated (or, as one may say, it may 'flow') in society in a number of ways. They are strictly related to the communication orders in which modern languages are sustained and which are, therefore, used in their daily communicative practice. The three orders comprise the following:

– the oral (spoken) order of communication
– the written (graphic/visual) order of communication, and
– the hybrid (oral-graphic) order of communication.

The fact that the orders are used, also with what intensity they are used, with what quality, and in what volume in a given linguistic-communicative milieu, has a direct bearing on the problem of natural language sustainability and natural language robustness. Thus, if it so happens that the three are used jointly, which is usually the case with most natural languages which have written grammars, such languages tend to show a relatively greater degree of robustness (cf. Puppel, 2007; Puppel, 2011). Conversely, languages which do not happen to have written grammars may demonstrate a much weaker degree of robustness (cf. Lewis, 2009) which may thus affect their standing in the NaLGA. That is why the functioning of the afore mentioned orders in the DAM complex with respect to the particular natural languages, especially the weaker ones, should also be of primary concern to the experts working in the ASHAD monitoring-profiling complex. Finally, it is essential to recognize the crucial presence of natural language resources in the DAM complex in considering and prognosticating the fates of the particular languages.

The following types of dissemination of natural language resources are recognized as basic, and therefore relevant, to the problem of natural language sustainability:

a) dissemination of language resources in the oral order of communication:
   – the presence of social stratification
   – the presence of urban areas:
   – the presence of large urban areas
   – the presence of small urban areas
   – the presence of rural areas
   – the presence of professional stratification
   – the presence of regional dialects
   – contact with members of other cultural-ethnic-linguistic communities.

b) dissemination of language resources in the graphic order of communication:
   – the presence of national literature
   – daily national press
   – daily regional press
   – daily urban press
   – weekly national press
   – weekly regional press
   – weekly urban press
   – national monthly journals
   – regional monthly journals
   – urban/local monthly journals
   – popular science publications
   – specialist publications
   – books which include:
   – translations from other languages which include:
   – literature (*belles letters*)
   – popular science publications
   – specialist publications.
c) dissemination of language resources in the hybrid order of communication:
   – the presence of the formal schooling system
   – the presence of national, regional, and local TV programs
   – cinemas
   – concert halls
   – theatres
   – conference halls
   – places of worship
   – other places of public gathering.

3. Conclusions

We owe to Terentianus Maurus the famous phrase: *Habent sua fata libelli*. Those of us concerned with the fates of natural languages may easily rephrase the dictum by stating the following: *Habent sua fata linguae*. However, we may also add the hint that it is us and our preservation activities, including the ecomolan and ecoprolan activities, which may also directly influence the fates of our language, and among them, the worst fate of annihilation. That is why, both in the case of books as artefacts and various natural languages as the basic tools of human cultural interactivity and communication,

our efforts to sustain them and the scale of our efforts may be (and definitely are) of utmost importance. The present article has been undertaken with the intent of showing that all over the world, both large groups of individuals and institutions are (have been and should be) directly involved in various preservation tasks coupled with a growing conviction that we should all care about the common and most precious heritage of the present linguistic diversity. Or else, as envisaged by Friedman (2005), the world may indeed fall into the abyss of hopeless and regrettable linguistic flatness in the (untamable?) madness of globalization.

REFERENCES

FRIEDMAN, T.L. 2005. **The world is flat: a brief history of the twenty-first century**. New York: Farrar, Straus and Giroux.

GOLDSMITH, F.B. (ed.). 1991. **Monitoring for conservation and ecology**. London: Chapman and Hall.

LEWIS, M.P. (Ed.). 2009. **Ethnologue: languages of the World**. 16th ed. Dallas, TX: Summer Institute of Linguistics International.

PUPPEL, S. 2007. 2007. „Tężyzna języków naturalnych". In: Chałacińska-Wiertelak, H. and K. Kropaczewski. (eds.). **Dyskurs wielokulturowy**. Łódź: Drukarnia i Wydawnictwo 'PIKTOR'. 7–15.

PUPPEL, S. 2011. „The Universal natural language preservation mechanism: an ecological approach". In Puppel, S. (ed.). **Transkomunikacja. W stronę sprofilowania przestrzeni publicznej jako wielopłaszczyznowej przestrzeni komunikacyjnej. Scripta de Communicatione Posnaniensi. Seria: Prace Naukowe Katedry Ekokomunikacji UAM**. Poznań: Zakład Graficzny UAM. 91–99.

Kilka uwag o emocjach, rytmach i kolorytach w naturze ludzkiej egzystencji i komunikacji poprzez instrument głosu

JADWIGA GAŁĘSKA-TRITT

In te, anima mea, tempora metior.
(ŚW. AUGUSTYN)[1]
(W tobie, duszo moja, mierzę obszary czasu)[2]

Wstęp

Ludzie – najdoskonalszy twór Natury, otrzymali wielką moc, którą jest potęga mózgu, potęga myśli i potęga potrzeby rozwoju. Ta ostatnia cecha objawia się już w człowieku w jego okresie prenatalnym, gdy odbiera on stany przeżyć matki, a przejawia poprzez embrionalne formy niewerbalne. Energia dana człowiekowi w momencie jego poczęcia zawiera w sobie pokoleniowe doświadczenia genetyczne obojga rodziców, te zaś dalej kierują jego życiem we wszystkich etapach: dzieciństwa, okresu młodzieńczego, dorosłości, starości, aż do jej ujścia, czyli tak zwanego „momentu ostatniego tchnienia". Na jej kanwie rozwija się też ludzka osobowość – fizyczność i psychiczność (kompendium rozkazów z mózgu i emocjonalności). Psychofizjologia ludzka jest w ciągłej drodze do kontaktu i porozumiewania się z otaczającym światem. Dzieje się to przede wszystkim poprzez szczególny (i jedyny wśród żywych istot świata) talent, którym jest sztuka mówienia. **Instrument głosu człowieka należy więc rozumieć jako całe jego ciało.**

---

[1] Za: Winckel Fritz, *Osobliwości słyszenia muzycznego,* Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1965, s. 88.

[2] Tłumaczenie powyższego.

Wychodząc z założenia, że nauka o człowieku, jako nauka o instrumencie głosu, poszukuje ciągle nowych źródeł informacji i doświadczalnych dociekań, należy ściśle związać ją z wszystkimi dziedzinami egzystencji gatunku ludzkiego w przyrodzie.

Tak więc Człowiek, będąc najdoskonalszym dziełem Natury, koncentruje w całej swojej istocie wszystkie jej prawa i odniesienia. Podlega im, i w wielu dziedzinach odkrywając je, udoskonala i rozwija.

W zdrowym ciele – zdrowy duch

> *„Wszystkim rządzi rozum, cały świat w mniejszym lub większym stopniu podlega prawom logiki* (...), *a wszystko co nas otacza, jest wynikiem praw natury"*[3].

W zrozumieniu energii człowieka mieści się jego ogół zachowań, czyli typologia. W jej istocie znajdujemy informacje o temperamencie, jakości stanów psycho-emocjonalnych, szybkości reakcji itp., ludzi z różnorodnych krain geograficznych i klimatów.

Wiadomo, że temperatura powietrza, jego wilgotność, ukształtowania terenowe itp. mają bezpośredni wpływ na budowę i jakość ciała człowieka w sensie fizycznym i psychicznym, oraz na jego życiowe potrzeby. Podstawową potrzebą **psyche** człowieka jest możliwość kontaktowania się z innymi ludźmi, przekazywanie informacji, doświadczeń, zarówno pod względem intelektualnym, jak i cielesnym – fizycznym. Od zarania wieków ludzie sterowani Naturą, podejmowali badania mające na celu jej poznanie, wykorzystanie dla potrzeb życia, jego rozwoju i ulepszania. Poświęcali się temu i poświęcają naukowcy niemal wszystkich dziedzin nauki, szczególnie tych dotyczących przyrody, fizyki, matematyki, socjologii, etyki, a nawet teologii. Wiele rozpraw naukowych podkreśla przede wszystkim symetrie Natury i idealną równowagę występujących w Niej zjawisk, które egzystują na bazie przeciwieństwa, np.: ciemność i jasność, głębokość i płytkość, napięcie i odprężenie, czy też w ogóle – dobro i zło.

Całość praw natury podporządkowana jest największej sile działającej w naszym układzie słonecznym, którą jest **siła grawitacji** i odniesień grawitacyjnych materii, działającą w niezmiennym kierunku. Jak wszystkie ziemskie organizmy i przedmioty, tak i mięśnie ciała ludzkiego podporządkowane są tej **sile**.

---

[3] J.M. Riley, *Czara wyroczni* (tytuł ang. *The oracle glass)*, wyd. „Książnica" Katowice 1996, s. 67. J.M. Riley – profesor nauk politycznych w Clermont w Kaliforni.

Jednak człowiek, wyposażony w antagonistyczne pary mięśni: przywodzące i odwodzące, zginające i rozprostowujące etc., potrafi poprzez rozkaz psychiczny przyspieszyć lub zwolnić naturę opadu grawitacyjnego. Wiąże się to z rozkazami psycho-emocjonalnymi i funkcyjnymi, odnoszącymi się do różnorodnych czynności człowieka, a więc i do jego mowy (i śpiewu).

Przebiegi energetyczne i tempa czynnościowe organizmu człowieka, są jego subiektywnymi odczuciami. Znamy przekazy z achaiku, a nawet z naszej ery, kiedy to ludzie posługiwali się własnym tętnem dla określenia przebiegów czasowych, zamiast zegarka. Zacytowane w tytule artykułu zdanie wypowiedziane przez świętego Augustyna wskazuje na fakt, że już ludzie średniowiecza wyczuwali antynomię pomiędzy czasem mierzonym astronomicznie, dającym podstawę do konstrukcji zegara, a biciem serca człowieka, które jest pierwszym sygnałem przeżywanych emocji.

Serce jest niejednokrotnie motorem do podejmowania zwiększonego wysiłku fizycznego, zadań intelektualnych, przyspieszania, lub zwalniania decyzji itp. Najnowsze badania naukowe w tym kierunku stwierdzają, że największym generatorem sygnałów energetycznych jest właśnie serce, które reaguje wcześniej na emocje niż mózg. Dopiero po sygnałach serca mózg przygotowuje ciało do reakcji. Tak więc zawierające także komórki nerwowe (neurony) – serce, posiada własną inteligencję i moc zapamiętywania.

Mówiąc więc popularnie o niektórych osobach, że posługują się sercem, wyrażamy się naukowo i jest na to poparcie w najnowszych badaniach nad czynnościami serca[4], dlatego słusznym jest zabieganie o jego zdrowie, a przez to i właściwe funkcjonowanie całego ciała. Potencjał ten określa następujący cytat: „Zdrowie (*health*) to pojęcie odnoszące się do ogólnego stanu ciała i umysłu, charakteryzującego się krzepkością i wigorem. Zdrowie nie oznacza po prostu braku choroby lub uszkodzenia, ale jest raczej kwestią dobrej współpracy wszystkich elementów składowych organizmu”[5].

Serce człowieka bije w jego piersi, czyli w klatce piersiowej, której „przestrzenność“ zapewnia mu swobodę właściwego spełniania swojej funkcji.

Jest rzeczą zrozumiałą, że wymieniona „przestrzenność“ klatki piersiowej leży w sferze psychicznej człowieka, który często odczuwa ją jako „otwarcie ciała“. Wynikło stąd określenie klatki piersiowej jako „aparatu otwarcia“ – w technikach mówienia i śpiewania. Poczucie otwarcia to także stan odczuwanej swobody, do którego dąży człowiek szczególnie wtedy, gdy dotykają go sytuacje stresowe.

---

[4] Badania przede wszystkim towarzyszące zabiegowi transplantacji serca. Człowiek (biorca), któremu przeszczepiono serce, wykazuje po przeszczepie cechy charakteru i upodobań dawcy (przyp. aut.).

[5] Richard J. Gerrig, Philip G. Zimbardo, *Psychologia i życie* (wydanie nowe), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 413.

Swobodę, otwarcie, przestrzenność instrumentu głosu, czyli człowieka komunikującego się mową i gestami, to znaczy: werbalnie i niewerbalnie, gwarantuje mocne, elastyczne oparcie i funkcjonalność nóg, a przede wszystkim – stóp. Stopy człowieka poprzez swoją wielopłaszczyznowość budowy, a także przez ilość znajdujących się na ich powierzchni ośrodków zakończeń nerwów czuciowych[6], są amortyzatorem ciała, resorem a nawet spełniają rolę katapulty i ruchowego przyspieszacza. To z pracy stóp czerpie informacje ośrodek nerwowy rdzenia kręgosłupa. Energia stóp przenosząc się w górę ciała poprzez nerwy łydek i ud, obejmuje przestrzenność pleców i wyzwala się poprzez ręce a przede wszystkim, dłonie.

Wielką rolę pracy stóp człowieka podkreśla twórca bioenergetyki – dr Alexander Lowen[7] w swej książce pt.: „Duchowość ciała". W tłumaczeniu z języka angielskiego właściwa czynność stóp nazwana jest w tej publikacji „uziemieniem". Oto cytat z tej niezwykle interesującej lektury:

> „Z czysto medycznego punktu widzenia uziemienie ma nieocenioną wartość. Wywiera bezpośredni, dobroczynny wpływ na wysokie ciśnienie krwi. W połączeniu z głębszym oddychaniem, ćwiczenia uziemiające wyraźnie obniżają ciśnienie tętnicze i mogą mieć pewien wpływ na obniżenie ciśnienia żylnego. (...) Skoro tylko osoba zostaje uziemiona, nie stara się już utrzymywać w górze, lecz pozwala, by podtrzymywała ją ziemia"[8]. Dalej autor pisze co następuje: „Kiedy byłem młodym człowiekiem, *trzymanie się ziemi* uważano za cnotę. Dawno już nie słyszałem, by ktoś używał tego określenia. Czyżby umiejętność stania mocno na ziemi straciła na znaczeniu?"[9].
>
> Powyższe cytaty odnoszą się przede wszystkim, do fizyczności człowieka, kształtowania jego sylwetki, chociaż Alexander Lowen nie unika także przenośni dotyczących jego zdaniem, niezdrowych dążeń człowieka do *wysokich pozycji życiowych i do bogactwa*.

A oto *pointa* autora**:** „Prawdziwe wartości w życiu są mimo wszystko wartościami *przyziemnymi*: zdrowie, wdzięk, zadowolenie, przyjemność i miłość. Wartości te realizujemy tylko wtedy, gdy stoimy mocno na własnych nogach"[10]. A więc praca wszystkich mięśni człowieka ma swoją podstawę

---

[6] Chodzi tu o pola czuciowe, czyli miejsca szczególnych zagęszczeń zakończeń nerwów czuciowych (zwanych także powierzchownymi nerwami czuciowymi), informujących mózg o wykonanej czynności. Działając na te pola skutecznie leczy się wiele schorzeń – poprzez akupunkturę, masaże stóp itp. (przyp. aut.).

[7] Alexander Lowen – znany w Stanach Zjednoczonych humanista i lekarz, twórca pojęcia „bioenergetyki", które przyjęła nauka na całym świecie.

[8] Lowen Alexander, „Duchowość ciała – jak uleczyć ciało i duszę", Jacek Santorski & Co Agencja Wydawnicza, Warszawa 2006, s. 151.

[9] Tamże, s. 152.

[10] Ibidem.

w nogach. Receptory stóp odpowiedzialne są za stabilność i równowagę pozycji pionowej ciała, a także w innych układach postawy, jak np.: przy pochyleniu, pracy fizycznej, ruchach w tańcu itp. Nogi są podstawowym narządem rytmu i ruchu.

Ta komunikacja rytmu nóg i emocji tłoczni brzusznej odbywa się w aparacie wykonawczym – nazwanym aparatem rytmo-emocjonalnym instrumentu głosu człowieka.

Niech mowa twoja będzie jako śpiew

W audycji radiowej w dniu Programu II-ego PR pt.: „Niech śpiew twój będzie jako mowa", autor Marek Dyżewski[11]powiedział co następuje: „Grecy nie znali innej muzyki jak śpiew i innego śpiewu jak mowa".

Piękne te słowa, nawiązujące do Antyku, powinny być dla współczesnych czasów drogowskazem komunikacyjnym dla słownego przekazu i kultury współżycia. Międzyludzka łączność jest oznaką zdrowego społeczeństwa na ciele i umyśle. Wspomniany już w niniejszym artykule talent mowy, który posiada człowiek, jest największym darem Natury. Różnorodne warunki bytowe istniejące na naszym Globie spowodowały, że powstały odrębne mowy nie tylko w sensie konstrukcji samogłoskowo-spółgłoskowej słów, ale także w sensie barwowym, czyli melodii językowej.

Naturalną konsekwencją powyższego, jest różnorodność wybrzmień, temp, dynamik, interwałów, czyli przebiegów fraz mówionych i śpiewanych wszystkich grup etnicznych. Porozumiewanie się i kontakty międzyludzkie powinny unikać zaburzeń emocjonalnych, które niszczą zdrowie poprzez wszechobecny stres i nerwowość. Ponieważ powstawanie głosu ludzkiego jest funkcją całego jego ciała, należy bardziej świadomie nawiązywać do jego wspanialszej czynności, jaką jest śpiewanie. Wspomaga ono logiczność fraz mówionych, pamięć, wrażliwość na koloryty brzmień, tempo reakcji na różnorodne zjawiska i jednoczy w zespołowość dobra, szczęśliwości i... miłości. Emocjonalność bowiem, ma bezpośredni wpływ na tempo mowy, sprężystość warg, czyli jej dykcyjną wyrazistość. Jest to także naturalna jedność funkcyjna, dziejąca się w jednoczesnym czasie pobudzenia instrumentu głosu przez jego „centralę" – przez mózg. Mówienie melodyjne, śpiewanie, słuchanie muzyki (przede wszystkim klasycznej) odbierane narządem słuchu, jest często lekarstwem na wiele schorzeń zarówno psychicznych, jak i fizycznych.

---

[11] Dyżewski Marek – rektor Akademii Muzycznej im. K. Lipińskiego we Wrocławiu, w latach 1990–1994.

Alfred Tomatis[12] podkreśla ogromne znaczenie bezpośredniego oddziaływania fal muzycznych na narząd słuchu, jako na największą możliwość dotarcia do centrum dowodzenia ludzkim ciałem, do mózgu. Twierdzi on mianowicie, że „wsłuchiwanie się" jest korzystne dla funkcji dynamizującej ucho, czyli aktywizującej korę mózgową: „Mózg odżywiany jest dwoma sposobami, potrzebuje dwojakiego pokarmu. Jeden pochodzi z przemiany materii i zależy od odżywiania, spania, oddychania itp. Pozwala to na funkcjonowanie, ale bez zdolności do myślenia. Aby mózg był w pełni sprawny, musi otrzymywać pewną liczbę impulsów stymulacyjnych. Ustalono, że człowiek każdego dnia potrzebuje co najmniej 3,5 miliarda impulsów na sekundę przez 4,5 godziny. W przeciwnym przypadku może się zdarzyć, że jest do niczego, to znaczy – myśli o czymś innym niż to, co aktualnie robi, jest rozkojarzony i czuje się zmęczony"[13].

Tak więc, impulsy fal muzycznych, ich pulsacyjność i logiczna energetyczność występujące przede wszystkim w klasyce, ludowych śpiewach a także organicznych przebiegach monodii to doskonała forma aktywizacji mózgu. Dla ciała człowieka zaś największe znaczenie mają nerwy rdzenia kręgosłupa, przekazujące bodźce z mózgu do każdego jego zakamarka. Wykonawstwo muzyczne, śpiewanie, słuchanie pięknych dźwięków jest doskonałą odżywką dla układu nerwowego, zapewnia mu żywotność, świadomość działania i szybkość reakcji. Konsekwencją powyższego jest poczucie energii ruchu, która pulsując w człowieku, daje podstawę dla niezwykle ważnego elementu żywotności człowieka, jakim jest rytm. U każdego bowiem człowieka liczy się rytm organiczny (emocjonalny) wywodzący się z tzw. pobudzenia psychicznego, wyzwalającego ciśnienia oddechowe. One to właśnie stanowią o efekcie fizyczno-sonorystycznym, o kulturze mowy, jakości porozumień i międzyludzkiej komunikacji.

O jakości brzmienia głosu decyduje główny rezonator instrumentu głosu – głowa, nazywana także „nasadą", zbudowana jest z kości, a wnętrze jej stanowią jamy i komory.

W nasadzie umieszczony jest też aparat artykulacji słownej z najważniejszym organem czynnościowym – językiem. Inne, ruchome części tego aparatu to policzki, podniebienie miękkie, wargi i żuchwa, decydujące o barwie i ekspresji wypływającej fali dźwiękowej. Stąd też głowa (nasada) jako część instrumentu głosu, jest jego najważniejszym aparatem rezonacyjno-artykulacyjnym a także barwowym. **Jest więc bezpośrednio odpowiedzialna za**

---

[12] Alfred A. Tomatis (ur. 1920 w Nicei), lekarz foniatra, chirurg i terapeuta, którego korzenie społeczne tkwią w tradycjach artystyczno-wokalnych.

[13] Tomatis Alfred, *Ucho i śpiew,* Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Skłodowskiej-Curie, Lublin 1995, s. 18.

nośność, dźwięczność, wyrazistość i wolumen fraz zarówno śpiewanych, jak i mówionych.

Instrument głosu człowieka jest więc zbudowany z trzech głównych aparatów wykonawczych: aparatu rytmiczno-emocjonalnego (nogi, tłocznia brzuszna), aparatu otwarcia (klatka piersiowa) i aparatu rezonacyjno-artykulacyjnego (głowa), który przedstawia poniższy schemat:

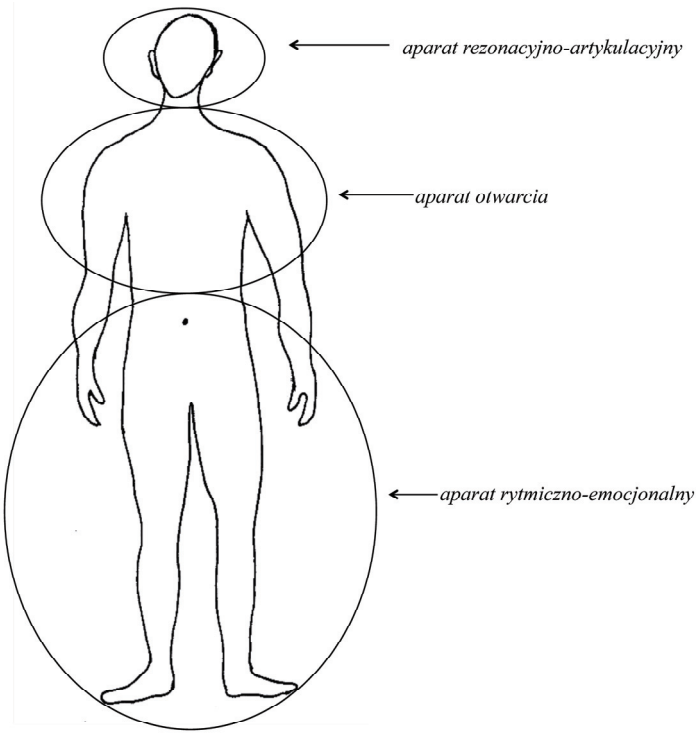

Aparaty czynnościowe instrumentu głosu

Procesy energetyczne instrumentu głosu dotyczą przede wszystkim nawiązywania łączności ze światem zewnętrznym. Działając w swej funkcjonalności psychofizjologicznej i świadomości funkcyjnej, opartych na walorach człowieczeństwa, duchowości i dobrym zdrowiu, Człowiek jest kulturową potęgą.

Przekazując siebie pokoleniom, komunikując się w globalnym systemie, Człowiek ma szanse stworzyć nowe, wiekopomne dzieła, na kanwie wielopłaszczyznowej harmonii kontaktu między społeczeństwami naszego Globu.

BIBLIOGRAFIA

ARNOLD G. I R. LUCHSINGER. 1965. **Voice-Speech-Language**. Belmont, California: WPC, Inc.

BEST C.H. I N.B. TAYLOR. 1971. **Fizjologiczne podstawy postępowania lekarskiego.** T. I. Warszawa: PZWL.

BOCHENEK A. I M. REICHER. 1969. **Anatomia człowieka**. T. I, II. Warszawa: PZWL.

2006. **Domowa Encyklopedia Zdrowia.** Warszawa: Reader's Digest.

FOMICZEW, M. 1959. **Podstawy foniatrii**. Warszawa: PZWL.

GAŁĘSKA-TRITT, J. 2007. **Dzieci lubią śpiewać a my razem z nimi**. **Mały poradnik metodyczny dla wychowawców i rodziców**. Poznań: Wydawnictwo „Mila".

GAŁĘSKA-TRITT, J. „Śpiewaj! to bardzo łatwe". Cykl artykułów w **Życiu Muzycznym**: art. I: ŻM 5–6(1994), s. 32–35; art. II: ŻM 7–8(1994), s. 36–39; art. III: ŻM 1–2(1995), s. 36–39; art. IV: ŻM 3–4(1995), s. 36–38; art. V: ŻM 5–6(1995), s. 34–36.

GAŁĘSKA-TRITT, J. 2006. **Ciało człowieka – pierwszym i najdoskonalszym instrumentem muzycznym.** Barczewo: Wydawnictwo Międzynarodowego Festiwalu Muzyki Chóralnej z. V.

GERRIG, R. J. I P.G. ZIMBARDO. 2006. **Psychologia i życie**. Warszawa: PWN.

HUSSON, R. 1960. **La voix chante**. Paris: Gautier – Villars.

KORDYS, J. 2006. **Kategorie antropologiczne i tożsamość narracyjna**. Kraków: UNIVERSITAS.

LOWEN, A. 2006. **Duchowość ciała**. Warszawa: Jacek Santorski & Co Ag. Wydawnicza.

MALINOWSKI, A. 2004. **Auksologia. Rozwój osobniczy człowieka w ujęciu biomedycznym.** Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego.

MOIR, A. I D. JESSEL. 1999. **Płeć mózgu**. Warszawa: PIW.

MITRINOWICZ-MODRZEJEWSKA, A. 1963. **Fizjologia i patologia głosu, słuchu i mowy**. Kraków: PZWL.

PAWŁOWSKI, Z. 2005. **Foniatryczna diagnostyka wykonawstwa emisji głosu śpiewaczego i mówionego**. Kraków: PWN.

SCHWABE, C. 1972. **Leczenie muzyką chorych z nerwicami i zaburzeniami czynnościowymi.** Warszawa: PZWL.

SOBIERAJSKA-FRIEDRICH, H. 1970. **Aktywność muskulatury aparatu głosowego w śpiewie**. Poznań: Kat. Probl. Wych. Muz. PWSM.

TAMEAUD, J. 1946. **Le chant – sa construction, sa destruktion**. Paris: Maloine.

TARASEWICZ, B. 2003. **Mówię i śpiewam świadomie.** Kraków: PWN.

TOMATIS, A.A. 1995. **Ucho i śpiew. Audio-psycho-fonologia dla śpiewaków i muzyków.** Lublin: UMCS.

WASILEWSKI, Z.D. 2001. **Fenomen dr. Ackermanna w leczeniu.** Warszawa: Wyd. Z.D. Wasilewski.

ZALESKI, T. 1962. „Aparat głosotwórczy a technika wokalna". **COPSA** z. 61, Warszawa.

ZALESKI, T. 1968. „Mowa a śpiew. Czynniki psychiczne (emocjonalne) w śpiewie". Mat. Pom. **COPSA** z. 107. Warszawa.

ZAŁAZIŃSKA, A. 2006. **Niewerbalna struktura dialogu.** Kraków: UNIVERSITAS.

Cechy charakterystyczne komunikacji politycznej

ADAM JANKIEWICZ

1. Czym jest komunikacja? – składniki, proces i rodzaje komunikacji

Badania nad komunikacją sięgają antyku. Starożytni Grecy, m.in. Platon i Arystoteles, zajmowali się komunikacją poprzez badania etyki komunikacji (zob. Morreale, Spitzberg i Barge, 2008: 73) oraz retoryki (Korolko, 1998: 20) i od tamtych czasów, a zwłaszcza w dwudziestym wieku, pojawiły się setki definicji komunikacji. Niewątpliwy jest fakt, że komunikacja jako zjawisko jest wynikiem ewolucji. Zakres pojęciowy terminu 'komunikacja' może dotyczyć licznych rodzajów i modeli komunikacji opisanych w literaturze naukowej, które znacząco różnią się od siebie. Terminy 'komunikacja' oraz 'komunikowanie' mogą zatem różnie się kojarzyć. Badacze zjawiska komunikacji, opisując czym jest komunikacja, zaproponowali wiele rodzajów modeli komunikacji na bazie swych badań i spostrzeżeń, by w ten sposób odpowiednio wymodelować jej istotę. Co do pochodzenia samego terminu 'komunikacja' Drzycimski w tomie pt. *Komunikatorzy* podaje, że „*określenie com w języku łacińskim oznacza działania wspólnotowe (communitacio, communicare – wspólnie coś robić, narodzić się)*" (Drzycimski, 2000: 1). Natomiast Goban-Klas w pracy pt. *Media i komunikowanie masowe* podaje, iż termin „*communicare (być w relacji [w związku] z, uczestniczyć w, zrzeszać się z). Jednak jako współcześnie używany termin „komunikowanie" jest kalką językową z języka angielskiego (communication)"* (Goban-Klas, 1999: 41).

Przytoczony tu autor definiuje również termin komunikowanie jako podlegające elementarnym kategoriom semantycznym. Kategorie te definiują komunikowanie jako: transmisję informacji (Ayer, 1955), rozumienie się ludzi (Andersen, 1959), oddziaływanie (Anastasij, 1972), łączenie jako tworzenie wspólnoty (Cherry, 1961), interakcję (Gerbner, 1967), wymianę znaczeń (Krech, Crutchfield i Ballachey, 1962), oraz jako składnik procesu spo-

łecznego (DeFleur, 1966; Goban-Klas, 1999: 42). Molęda-Zdziech w tomie pt. *Media komunikacja biznes elektroniczny* (pod redakcją Junga) stwierdza, iż „*komunikowanie międzyludzkie to interakcja, czyli oddziaływanie na siebie dwóch lub więcej jednostek*" (Molęda-Zdziech, 2001: 17).

Komunikacja zatem jest procesem (Adler, 1963; Ruech, 1967; Goban-Klas, 1999: 42), który wymaga elementów (składników) koniecznych do jej zaistnienia. Te elementy komunikacji to: nadawca i odbiorca komunikatu, komunikat, kanał komunikacyjny zawierający medium (środek komunikacji) oraz wspólny kod językowy zrozumiały dla uczestników komunikacji (zob. także Shannon i Weaver 1949). W komunikacji interpersonalnej nadawca wysyła komunikat do odbiorcy, inaczej zwanego adresatem komunikatu, używając wspólnego kodu językowego znaków, medium i kanału komunikacyjnego. Współcześnie nadawcy powszechnie używają środków komunikacji w postaci telewizji, prasy, radia i internetu, by przesyłać komunikaty. W szerszym znaczeniu, oprócz ludzi, komunikacja może dotyczyć również: zwierząt, mikroorganizmów jednokomórkowych, komórek jak i maszyn. Istotny jest fakt, iż prawidłowa komunikacja jest podstawą relacji międzyludzkich, a także kluczowym instrumentem funkcjonowania społecznego. Dzięki niej człowiek jest w stanie wyrażać i przekazywać własne myśli, odczucia i emocje, a także przekazywać język i tradycje młodszym pokoleniom, przez co wspiera przetrwanie języka naturalnego i własnej kultury. Komunikacja wpływa na utrwalanie i rozwój języka. Co więcej, większość interakcji człowieka odbywa się przy pomocy jakiegoś rodzaju komunikacji przy użyciu środków werbalnych bądź niewerbalnych lub ich mieszanki.

1.1. RODZAJE KOMUNIKACJI MIĘDZYOSOBOWEJ

Istnieją różne rodzaje komunikacji międzyosobowej. Ich cechą wspólną jest przekazywanie komunikatu od nadawcy do jego odbiorcy zazwyczaj w określonym celu. Oprócz tej cechy wspólnej, rodzaje komunikacji dają się podzielić na wykluczające się wzajemnie pary zawarte poniżej:

Tabela 1. Rodzaje komunikacji międzyosobowej

Rodzaje komunikacji międzyosobowej:
werbalna/niewerbalna
wokalno-słuchowa/graficzna
bezpośrednia/pośrednia
indywidualna/masowa

Ź r ó d ł o: opracowanie własne na podstawie modeli procesu komunikowania (Goban-Klas, 1999: 49–73).

1.2. SKŁADNIKI KOMUNIKACJI

Aby zaistniała komunikacja międzyosobowa potrzebne są jej elementy wymienione poniżej:

- *nadawca i odbiorca komunikatu:* uczestnicy komunikacji
- *komunikat:* przekazywana odbiorcy treść komunikatora
- *media,* czyli *środki komunikacji:* modalność wokalno-słuchowa (mowa) lub dotykowo-wzrokowa (pismo, znak, obraz), telewizja, prasa, radio, komputer (internet), telefon, fax oraz poczta tradycyjna
- *kanał komunikacyjny:* droga przekazywania informacji pomiędzy nadawcą i odbiorcą
- *prawidłowy odbiór komunikatu przez adresata:* zrozumienie treści komunikatu (źródło: opracowanie własne na podstawie: Lasswell, 1948; Kunczik i Zipfel, 2000: 38).

1.3. PROCES KOMUNIKACJI MIĘDZYOSOBOWEJ

Proces komunikacji międzyosobowej może być rozumiany jako cykl następujących po sobie wydarzeń, którego struktura zawiera konieczne elementy do swego zaistnienia. Proces ten zwykle odbywa się według podanego poniżej schematu udanej komunikacji:

Tabela 2. Stadia procesu komunikacji międzyludzkiej

Proces komunikacji międzyosobowej
1. Nadawca i odbiorca są obecni. Nadawca ma intencję przekazania komunikatu.
↓
2. Nadawca koduje komunikat używając wspólnego kodu, zrozumiałego dla obu stron.
↓
3. Nadawca fizycznie wysyła komunikat: ustnie, pisemnie/graficznie lub w postaci niewerbalnej.
↓
4. Komunikat jest transmitowany za pomocą odpowiedniego kanału komunikacyjnego: wokalno-słuchowego lub dotykowo-wzrokowego albo obydwu naraz.
↓
5. Adresat odbiera komunikat i dekoduje go, używając wspólnego systemu znaków zrozumiałych dla nadawcy i odbiorcy.
↓
6. Odbiorca dekoduje komunikat zgodnie z intencją nadawcy.
↓
7. Następuje reakcja odbiorcy, jako wynik dekodowania komunikatu, w celu wykonania jakiegoś działania (odpowiedzi), co jest powszechnym następstwem działania komunikacyjnego w komunikacji międzyludzkiej.

Ź r ó d ł o: opracowanie własne na podstawie: ogólnego modelu komunikowania jako transmisji (Goban-Klas, 1999: 54) oraz modelu transmisji sygnału (Shannon i Weaver, 1949; Goban-Klas, 1999: 58).

2. Czym jest komunikacja polityczna? – cechy charakterystyczne

Komunikacja polityczna została zdefiniowana w tomie pt. *Marketing polityczny w poszukiwaniu strategii wyborczego sukcesu* (pod redakcją Jezińskiego 2005) jako:

1. Debata dotycząca: środków budżetowych, władzy sprawującej funkcje ustawodawcze i wykonawcze, oficjalnych sankcji państwowych oraz bycia obywatelem (Skrzypiński, 2004: 39; Denton i Woodward, 1998; Dobek-Ostrowska i Wiszniowski, 2002).

2. Komunikowanie zawierające: całość sposobów komunikacji politycznej, w której politycy podejmują działania zmierzające do objęcia lub utrzymania władzy; przekazywanie komunikatów ludziom, którzy nie są politykami lecz dziennikarzami, czy wyborcami; przekazywanie komunikatów na temat tzw. 'ludzi polityki', zwanych 'aktorami politycznymi', w mediach (Skrzypiński, 2004: 39; McNair, 1998; Dobek-Ostrowska i Wiszniowski, 2002).

3. Transmisja informacji politycznych między elementami systemu politycznego, w którym informacje krążą między systemami: politycznym i społecznym. (Skrzypiński, 2004: 40).

Ponadto *komunikacja polityczna* jest wynikiem *strategii komunikacyjnej* i *strategii politycznej,* które wpływają na jakość komunikacji politycznej. Strategia komunikacyjna pomaga w dużej mierze ustanowić komunikację polityczną, gdyż jest to: „*zbiór zracjonalizowanych decyzji, powziętych w oparciu o mniej lub bardziej formalne procedury analityczne, a dotyczących kształtu przyszłych działań komunikacyjnych partii na rynku politycznym, służących informowaniu otoczenia o istnieniu partii, promocji jej programu, liderów i nowych inicjatyw politycznych oraz nakłanianiu owego otoczenia do podjęcia określonych działań lub też ich zaniechania*" (Skrzypiński, 2004: 42–43).

Natomiast komunikacja polityczna to działanie komunikacyjne, w obrębie którego komunikator polityczny wysyła komunikat do odbiorcy i dotyczy on tzw. spraw politycznych. Komunikacja polityczna jest więc wytworem komunikatora politycznego, przy czym konieczny jest odbiorca tego komunikatu. Komunikator polityczny i jego odbiorca, komunikat polityczny, kanał komunikacyjny oraz wspólny kod językowy nadawcy i odbiorcy to elementy konieczne dla zaistnienia komunikacji politycznej i stanowiące jej cechy charakterystyczne (zob. model Shannona i Weavera 1949).

2.1. KOMUNIKATOR POLITYCZNY

Centralne pojęcie 'komunikatora', którego cechują umiejętność stosowania zmiennego dystansu komunikacyjnego oraz stosowanie różnej jakości zasobów językowych (Puppel, 2007: 65–74), rozszerza się na termin 'komunika-

tor polityczny'. Komunikacja polityczna charakteryzuje się obecnością komunikatora politycznego, który jest nadawcą zakodowanego komunikatu zawierającego się w zbiorze tematyki związanej z centralnym pojęciem 'polityki' rozumianej ogólnie jako zarówno dążenie do udziału we władzy, dążenie do zdobycia autorytetu jak i dążenie do wywierania wpływu na ludzi i państwa (zob. np. Dahl 1991; Weber 1998).

Komunikator polityczny może być twórcą: informacji publicznej, dyskursu politycznego, debaty politycznej i opinii publicznej. Może on wpływać również na światopogląd odbiorcy. Komunikator polityczny to nie tylko polityk ale może nim być każdy komunikator, także dziennikarz czy wyborca. Polityk jako komunikator polityczny ma do swojej dyspozycji określony produkt językowy, zwykle będący programem jego partii. Według strategii komunikacyjnej partii, każdy komunikator polityczny chce zmobilizować odbiorcę komunikatu do działania w postaci zagłosowania na danego polityka czy opcję polityczną (akt performatywny). Komunikator polityczny jest uczestnikiem kampanii politycznej i może być kandydatem w wyborach. Polityk jako komunikator używa zróżnicowanych zasobów językowych dla uzyskania korzystnego dla siebie efektu w postaci głosów lub poparcia, co potwierdza używanie przez komunikatorów politycznych różnej jakości języka. Warto tu przytoczyć pojęcie mentalnych modeli doświadczenia: tzw. 'modeli kontekstu' *(ang. context models)* van Dijka (2008) oraz środowiskowe aspekty wypowiedzi polityków, które charakteryzują komunikację polityczną (zob. Duszak i Fairclough, 2008: 218–221).

W tym kontekście istotnym jest pojęcie środowiska uczestników komunikacji politycznej, jak i języka jako działania społecznego, czyli funkcji społecznej języka, co podkreśla praca Fairclough i Duszak pt. *Krytyczna analiza dyskursu*. Trzeba tu uwzględnić fakt, że kontekst środowiskowy aktora politycznego ma istotne znaczenie, gdyż wpływa on na dobór zasobów językowych, co można w prosty sposób wykazać na następującym przykładzie: politycy będący absolwentami wydziałów prawniczych mają tendencję do używania tzw. języka prawniczego w swych komunikatach politycznych niż ma to miejsce u polityków, którzy nie mają takiego wykształcenia. W swych wypowiedziach politycznych tacy politycy jak Zbigniew Ziobro czy Jarosław Kaczyński przejawiają charakterystyczną tendencję do używania prawniczych zasobów językowych, co jest związane ze środowiskiem, z którego się wywodzą oraz ich wykształceniem. Natomiast, w wypowiedziach polityków kojarzonych ze środowiskiem rolniczym, na przykładzie Waldemara Pawlaka czy Wojciecha Mojzesowicza, można zaobserwować tendencję do korzystania z zasobów językowych dotyczących tematyki agrarnej. Faktem jest też, że właśnie politycy w dużej mierze stają się odpowiedzialni właśnie za te dziedziny społeczne, które odpowiadają ich pochodzeniu i uzyskane-

mu wykształceniu, co ma przełożenie na zawodowe zróżnicowanie zasobów językowych używanych w wypowiedziach politycznych. Te różnice w doborze zasobów językowych używanych przez klasę polityczną, przede wszystkim zasobów werbalnych, są zatem efektem pochodzenia z różnych środowisk, uzyskanego wykształcenia oraz wykonywanej profesji.

Tak więc kontekst środowiskowy staje się powodem politycznego reprezentowania przez nich danych grup społecznych. Trzeba dodać w tym miejscu, że trudno uogólnić w ten sposób zachowania werbalne każdego polityka, ale z pewnością ta tendencja wpływu kontekstu środowiskowego na te ostatnie ma istotne znaczenie w odniesieniu do doboru zasobów językowych przez komunikatora politycznego. Nie sposób kategoryzować, że każdy polityk ściśle reprezentuje swoje środowisko, gdyż w obecnych czasach niektórzy politycy (zwykle ci mniej charyzmatyczni) wybierani są nie z powodu bycia wysokiej klasy specjalistą w danej dziedzinie życia społecznego, lecz często z powodu wykorzystania popularności (na przykład związanej z wygraniem programu telewizyjnego typu Big Brother lub w związku z innym osiągniętym sukcesem medialnym) w społeczeństwie w danej chwili. Niemniej kluczowy jest w tym momencie fakt, że komunikację polityczną charakteryzuje ogólna tendencja do reprezentowania swojego środowiska wśród klasy politycznej (zob. Dijk, 2008: 218–221) i ma to istotny wpływ na zróżnicowanie oraz jakość zasobów językowych używanych przez polityków jako komunikatorów w komunikacji politycznej.

2.2. ODBIORCA KOMUNIKATU POLITYCZNEGO

Komunikacja polityczna jako podtyp komunikacji jako takiej charakteryzuje się również obecnością odbiorcy komunikatu politycznego. Obecnie, szczególnie w krajach rozwiniętych, większość obywateli posiada łatwy dostęp do informacji politycznej przekazywanej poprzez ogromną różnorodność technicznych środków przekazu. Odbiorca komunikatu politycznego, ponieważ nie istnieje w próżni społecznej, może być reprezentantem każdej grupy społecznej. Jeśli adresat informacji politycznej zostaje przekonany do odpowiednio korzystnego dla danego polityka i partii zachowania w postaci odpowiedniego zagłosowania, które fizycznie wykonuje, wypełnia on to, o co zabiega polityk. Oznacza to sukces strategii komunikacyjnej, samego kandydata i zwykle całego sztabu wyborczego danej opcji politycznej. W przeciwnym przypadku, czyli porażki wyborczej, odbiorca komunikatów politycznych nie głosując na danego kandydata odzwierciedla otrzymany wynik, to jest, że jego wypowiedzi, stanowiska polityczne, program, lub osobowość nie przekonały odbiorcy/ów komunikatu politycznego do spo-

dziewanego zachowania. Trzeba też dodać, że odbiorca komunikatu politycznego, poprzez swoje preferencje i oczekiwania polityczne, ma również wpływ na jego nadawcę, co można zaobserwować w samym procesie tworzenia i późniejszej realizacji strategii komunikacyjnej danej partii politycznej (zob. Skrzypiński, 2004: 42–44).

2.3. TWORZENIE KOMUNIKACJI POLITYCZNEJ – DOBÓR I ZRÓŻNICOWANIE ZASOBÓW JĘZYKOWYCH

Słuchając przemówienia polityka rangi premiera czy prezydenta można odnieść wrażenie, że wypowiedź jest w dużej mierze zaplanowana i osoba ta w pełni kontroluje treść i sposób swojej wypowiedzi. Wiemy, że kluczowe wypowiedzi polityków wysokiej rangi są przygotowywane przy pomocy specjalistów często zgrupowanych w sztaby od wizerunku pełnionej funkcji, partii lub samego autora wypowiedzi. Tak więc tworzenie określonego tekstu politycznego łączy się z jego wcześniejszym starannym przygotowaniem, czyli przemyśleniem głównych punktów jak i szczegółów wypowiedzi. Fizycznym dowodem wcześniejszego przygotowania wypowiedzi politycznej jest gdy polityk czyta swoją wypowiedź z kartki, co zdarza się dość często, na przykład w polskim parlamencie. W takich przemówieniach daje się zwykle zaobserwować ich podstawowe części strukturalne, czyli: wstęp (nakreślenie sprawy/problemu), rozwinięcie i zakończenie (czyli zdanie lub paragraf kończący), co stanowi oczywisty dowód na to, że wypowiedź została wcześniej przygotowana przez samego autora wypowiedzi lub jego doradców. Tak więc możemy powiedzieć, że zaistniało wcześniejsze przemyślenie struktury wypowiedzi i że nastąpił odpowiedni do założonego celu dobór zasobów językowych.

Powszechnym zjawiskiem wśród polityków większości krajów jest korzystanie z usług specjalistów od wizerunku politycznego w mediach, czyli tzw. 'spin doktorów' (ang. *spin doctor*), których zadaniem jest publiczne tłumaczenie trudnych sytuacji, w których mogli znaleźć się komunikatorzy polityczni, a które zaistniały na przykład podczas kampanii wyborczej lub z innych powodów. Istnieje więc związek między doborem środków językowych w komunikacji politycznej a zjawiskiem tzw. 'marketingu politycznego' rozumianym jako wykorzystanie takich elementów jak: strategie wyborcze, wizerunek polityka, polityczne *public relations* i miejsce polityka w sondażach do wypromowania danego polityka i uzyskania jak największego wpływu na wyborców i w konsekwencji poparcia w wyborach (zob. np. Cialdini 2001; Muszyński 2001; Jabłoński i Sobkowiak 2002; także Jeziński 2005). Język komunikacji politycznej charakteryzuje się bowiem wyni-

kiem działań z zakresu tegoż marketingu politycznego oraz dobranej z tego punktu widzenia strategii komunikacyjnej. Wypowiedzi i stanowiska polityczne tworzone są przy pomocy specjalistów oraz doradców od marketingu politycznego i *public relations* (Jeziński, 2004: 5–7). Przykładami takich specjalistów są: spin doktorzy, doradcy kampanijni, socjologowie, psychologowie, politolodzy i prawnicy.

Inaczej zupełnie wygląda zagadnienie doboru zasobów językowych w komunikatach nie będącymi najważniejszymi wypowiedziami rządu ani jego kluczowymi przemówieniami, lecz często mogącymi być wyrażaniem własnych poglądów, sporem, debatą polityczną czy też zwykłą kłótnią. Wypowiedzi ustne o takim charakterze, przekazywane przez radio czy telewizję oraz pojawiające się na portalach internetowych, stanowią dużą część dyskursu politycznego. Taki język polityczny w wypowiedziach 'aktorów politycznych' nie musi dotyczyć programu danej partii reprezentowanej przez nich. Może on także stanowić formę bardziej szczegółowego rozszerzenia głównych założeń partii jak i komentarza do nich. Język ten zawiera cechy spontaniczności i emocjonalności i znajdziemy go wśród debat politycznych w radiu i telewizji często odbywających się na żywo.

Istnieje także opisany wcześniej (zob. 2.1) aspekt środowiskowy komunikatora politycznego. Zakłada się, że ma on istotny wpływ na dobór i zróżnicowanie zasobów językowych w komunikacji politycznej. Środowisko, z którego wywodzi się komunikator polityczny, jego wykształcenie i wykonywany zawód oddziałują na dobór zasobów językowych w komunikacji politycznej.

Różnice w doborze zasobów językowych, którymi charakteryzuje się komunikacja polityczna, występują odpowiednio w tekstach politycznych publikowanych na szczeblu centralnym, regionalnym i lokalnym. Politycy danych szczebli podziału administracyjnego, w zależności od rodzaju odbiorcy, zwykle odpowiednio dobierają język, aby osiągnąć swój cel wśród

Tabela 3. Zasięg komunikatów politycznych według podziału administracyjnego

Komunikat lokalny (gminny i powiatowy)	Komunikat regionalny (wojewódzki)	Komunikat centralny (ogólnopaństwowy)
Komunikat lokalny adresowany jest do ludności gminy lub powiatu. Komunikat o zasięgu lokalnym dotyczy praw ludności gminy lub powiatu.	Komunikat regionalny dotyczy danego województwa jako głównego obszaru zasięgu komunikatu oraz praw jego społeczności.	Komunikat centralny adresowany jest do ludności całego państwa. Może on obejmować wszystkie grupy społeczne. Jego zasięg jest ogólnopaństwowy.

Ź r ó d ł o: http://www.paiz.gov.pl/regiony/wojewodztwa (opracowanie własne).

danej grupy społecznej. Takie wypowiedzi mogą być kierowane do wyspecjalizowanych grup odbiorców: rolników, górników, prawników, nauczycieli czy lekarzy albo do kilku bądź wszystkich grup społecznych. Mowa więc tu o zasięgu komunikacji politycznej. Wypowiedzi mające różny zasięg komunikacyjny są tworzone przez prezydentów państwa, prezydentów miast, marszałków, wojewodów, naczelników, wójtów gmin. Odpowiednio komunikaty polityczne mogą mieć: zasięg lokalny (gminny i powiatowy), regionalny (wojewódzki) lub centralny (ogólnopaństwowy).

2.4. WPŁYW KOMUNIKACJI POLITYCZNEJ I ŚRODKÓW MASOWEGO PRZEKAZU NA PRZETRWANIE DANEGO JĘZYKA NATURALNEGO

Coraz więcej ludzi na świecie posiada dostęp do komunikacji politycznej dyseminowanej za pomocą telewizji, radia, prasy, filmu, a obecnie także Internetu, co jest równoznaczne z zaistnieniem wpływu komunikacji politycznej oraz środków masowego przekazu na praktycznie wszystkie języki naturalne będące dzisiaj w użyciu jak i kultury lokalne. Dostęp do mediów i komunikacji politycznej nie jest już tylko domeną krajów najbardziej rozwiniętych. Aby zrozumieć w pełni wpływ komunikacji politycznej na dany język naturalny trzeba uwzględnić fakt masowości komunikacji politycznej w mediach i coraz bardziej powszechny dostęp do nich.

Szybkość przekazu komunikatów politycznych wzrosła w błyskawicznym tempie, a ilość informacji w komunikacji masowej stale zwiększa się. W dobie powszechnej telewizji satelitarnej i dostępu do Internetu, jest najzupełniej oczywistym, że komunikacja polityczna, którą teraz można śmiało nazwać 'polityczną komunikacją medialną', wpływa na: dyskurs polityczny i jego jakość, jakość opinii i debat publicznych, także na zasoby językowe oraz szeroko rozumianą kulturę polityczną. Cechą komunikacji politycznej jest jej wpływ na tężyznę *(ang. robustness*) danego języka naturalnego (termin ten wprowadził Puppel, 2007a: 81).

Zakłada się, że poprzez komunikację medialną (w tym polityczną) wzmaga się tężyznę danego języka naturalnego. Komunikacja polityczna ma więc wpływ na ochronę danego języka naturalnego. Języki naturalne są *„obiektem wyjątkowej ochrony głównie za pomocą różnych dokumentów o charakterze prawnym*" (Puppel, 2007: 10), takich jak: deklaracje, konwencje, ugody, traktaty, konstytucje i statuty o zasięgu zarówno globalnym, regionalnym jak i lokalnym, które Puppel zawarł w tomie pt. *Ochrona języków naturalnych.* Oprócz charakterystycznego wpływu na ochronę i tężyznę danego języka naturalnego, komunikacja polityczna oddziaływuje również na jego geopolityczjne uwarunkowania. *Geopolityka języka naturalnego* jak i jego tężyzna do-

tyczą *ekokomunikacji* i *ekolingwistyki*, czyli starania o zachowanie jak największej liczby języków naturalnych jako bogactwa kulturowo-językowego świata i tym samym przeciwdziałania monopolizacji językowego doświadczenia człowieka, a przez to i jego udziału w określonej kulturze lokalnej. Tężyzna i udział danego języka naturalnego w geopolityce dotyczą również wymierania języków i kultur. Jeśli dany język naturalny poszerza terytorialny zasięg swojego użycia (tzw. habitat języka naturalnego), zwykle oznacza to zwiększanie obszaru geopolitycznego tego języka. Ma to wpływ na miejscową kulturę danego lokalnego habitatu, gdyż wraz z językiem zachowane są tradycje, normy, wierzenia, przesądy, podania, legendy, czyli cały zbiór zachowań stanowiących odrębność kulturowo-etniczną oraz zasoby onomastyczne danego etnosu.

Jeśli jeden język naturalny rozwija się geopolitycznie i przekracza on swój naturalny habitat poprzez jego presję zewnętrzną o charakterze centryfugalnym (tzw. lingwopresję zewnętrzną, zob. Puppel 2007a), może to oznaczać ubożenie zasobów językowych innego języka naturalnego. Dotyczy to przypadku kontaktu językowego zwanego 'interlingwalizmem', w którym dany rodzimy język naturalny jest inercyjnie wypierany przez język dominujący (tzw. 'superstratowy'). Preferowanym w ramach podejścia ekolingwistycznego wymiarem kontaktów kulturowych jest kontakt typu transkulturowego, w przeciwieństwie do kontaktu interkulturowego. Kontakt transkulturowy łączy się ze zjawiskiem translingwalizmu, który zakłada współistnienie i współważność kontaktujących się z sobą języków L1 i L2. L1. W takim przypadku język ojczysty jest językiem adstratowym, tj. gdy ewentualna możliwość dominacji L2 jest eliminowana poprzez liczne działania w zakresie edukacji i procesu uświadamiania społeczeństwa odnośnie tożsamości kulturowej jak i świadomego udziału jego członków w danej wspólnocie językowej (Puppel, 2007a: 85–90).

3. Podsumowanie

Cechy charakterystyczne komunikacji politycznej można podsumować w pięciu punktach:

1. Po pierwsze, komunikacja polityczna charakteryzuje się obecnością elementów komunikacji politycznej w postaci: diady komunikatora politycznego i odbiorcy, komunikatu politycznego, kanału komunikacji politycznej oraz różnego zasięgu komunikatu politycznego.

2. Po drugie, cechą charakterystyczną komunikacji politycznej jest zróżnicowanie stosowanych zasobów językowych używanych przez komunikatorów politycznych, co jest związane z aspektem środowiskowym oraz spo-

sobami tworzenia komunikacji politycznej w określonym środowisku społecznym.

3. Po trzecie, komunikacja polityczna wpływa na zasoby danego języka naturalnego używanego przez poszczególnych odbiorców. Komunikaty polityczne, które przybierają formę informacji przekazywanej publicznie, charakteryzują się wpływem na jakość języka używanego w przestrzeni publicznej zarówno w zakresie dyskursu mówionego jak i pisanego.

4. Po czwarte, komunikacja polityczna charakteryzuje się udziałem polityków jako komunikatorów w kreowaniu opinii publicznej i światopoglądu odbiorcy.

5. Piątą cechą charakterystyczną komunikacji politycznej jest jej bezpośredni wpływ na utrzymanie tężyzny danego języka naturalnego, które jest krytyczne dla jego dalszego rozwoju i fizycznego zachowania dla przyszłych pokoleń w warunkach nieuniknionego kontaktu językowego i nieustannych zmian co do liczby języków naturalnych i wzajemnych między nimi relacji na osi „dominacja-podległość" w globalnej arenie języków naturalnych.

BIBLIOGRAFIA

ANASTASIJ, T. 1972. **Communicating for results**. Menlo Park, CA: Cummings Publishing Co.

ARYSTOTELES. 2006. **Polityka**. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

AYER, A. 1955. **Studies in communication**. London: University College.

CHERRY, C. 1961. "On human communication". W zbiorze: Jacobson, H. (red.). 1981. **A mass communication dictionary**. New York: Philosophical Library.

CIALDINI, R.B. 2001. **Wywieranie wpływu na ludzi. Teoria i praktyka**. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

DAHL, R.A. 1991. **Modern political analysis**. Upper Saddle River, N.J.: Prentice Hall.

DEFLEUR, M. 1966. **Theories of mass communication**. New York: David McKay.

DENTON, P.E. JR. I G.C. WOODWARD. 1998. „Jak zdefiniować komunikację polityczną". W zbiorze: Szczupaczyński, J. (red.). **Władza i społeczeństwo**.Tom 2. Warszawa: Scholar.

DIJK, T. 2008. „Kontekstualizacja w dyskursie parlamentarnym". W zbiorze: Duszak, A. i N. Fairclough. (red.). **Krytyczna analiza dyskursu**. Kraków: Universitas. 218–221.

DOBEK-OSTROWSKA, B. I R. WISZNIOWSKI, 2002. **Teoria komunikowania publicznego i politycznego**. Wrocław: Astrum.

DRZYCIMSKI, A. 2000. **Komunikatorzy**. Warszawa–Bydgoszcz: Oficyna Wydawnicza Branta. 1.

DUSZAK, A. I N. FAIRCLOUGH. 2008. **Krytyczna analiza dyskursu**. Kraków: Universitas.

FLEISCHER, M. 2002. **Teoria kultury i komunikacji**. Wrocław: Dolnośląska Szkoła Wyższa Edukacji Towarzystwa Wiedzy Powszechnej.

GERBNER, G. 1967. "Mass media and human communication theory". W zbiorze: Dance, F. (red.). **Human communication theory**. New York: Holt, Rinehart and Winston. 46–47.

GOBAN-KLAS, T. 1996. **Public relations czyli promocja reputacji**. Warszawa: Businessman Press.

GOBAN-KLAS, T. 1999. **Media i komunikowanie masowe**. Warszawa–Kraków: PWN. 41–73.
HABERMAS, J. 1989. **The structural transformation of the public sphere**. Cambridge, Mass.: The MIT Press.
JABŁOŃSKI, A.W. 2006. **Kreowanie informacji**. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
JABŁOŃSKI, A.W. I L. SOBKOWIAK. 2002. **Marketing polityczny w teorii i praktyce**. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
JEZIŃSKI, M. (red.). 2005. **Marketing polityczny w poszukiwaniu strategii wyborczego sukcesu**. Toruń: Dom Wydawniczy DUET. 5–7.
JUNG, B. (red.). **Media komunikacja biznes elektroniczny**. Warszawa: Difin.
Korolko, M. 1998. **Sztuka retoryki**. Warszawa: Wiedza Powszechna. 20.
KRECH, D., R. CRUTCHFIELD I E. BALLACHEY. 1962. **Individual in society**. New York: McGraw Hill.
KUNCZIK, M. I A. ZIPFEL. 2000. **Wprowadzenie do nauki o dziennikarstwie i komunikowaniu**. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
LABOCHA, J. 2008. **Tekst wypowiedź dyskurs w procesie komunikacji językowej**. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
LASSWELL, H.D. 1948. "The structure and function of communication in society". W zbiorze: Bryson, L. (red.). **The communication of ideas**. New York: Institute for Religious Studies.
MCNAIR, B. 1998. **Wprowadzenie do komunikowania politycznego**. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Nauk Humanistycznych i Dziennikarstwa.
MOLĘDA-ZDZIECH, M. 2001. „Socjologiczna problematyka komunikowania masowego". W zbiorze: Jung, B. (red.). **Media komunikacja biznes elektroniczny**. Warszawa: Difin.
MORREALE, S.P., B.H. SPITZBERG I J.K. BARGE. 2008. **Komunikacja między ludźmi**. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN. 73.
MUSZYŃSKI, J. 2001. **Leksykon marketingu politycznego**. Wrocław: Wydawnictwo Alta 2.
PUPPEL, J. 2007. „Wpływ dystansu międzyosobowego na użycie zasobów językowych". W zbiorze: Puppel, S. (red.). **Społeczeństwo-kultura-język. W stronę interakcyjnej architektury komunikacji**. Poznań: Zakład Graficzny UAM. 65–74.
PUPPEL, S. 2007a. „Interlingwalizm czy translingwalizm? Interkomunikacja czy transkomunikacja? Uwagi w kontekście współistnienia języków naturalnych ramach globalnej wspólnoty kulturowo-językowo-komunikacyjnej". W zbiorze: Puppel, S (red.). **Społeczeństwo-kultura-język. W stronę interakcyjnej architektury komunikacji**. Poznań: Zakład Graficzny UAM. 81–90.
PUPPEL, S. (red.). 2007b. **Ochrona języków naturalnych**. Poznań: Zakład Graficzny UAM. 10.
RUECH, J. 1967. "Technology and social communication". W zbiorze: Thayer, L. (red.). **Communication theory and research**. Springfield, IL: C. Thomas.
SHANNON, C. I W. WEAVER. 1949. **A mathematical model of communication**. Urbana, IL: University of Illinois Press.
SKRZYPIŃSKI, D. 2004. „Planowanie strategii komunikacyjnej partii politycznej. Analiza marketingowa". W zbiorze: Jeziński, M. (red.). **Marketing polityczny w poszukiwaniu strategii wyborczego sukcesu**. Toruń: Dom Wydawniczy DUET. 39–42.
WEBER, M. 1998. **Polityka jako zawód i powołanie**. Kraków: Społeczny Instytut Wydawniczy Znak.

Psychologia w służbie ekologii człowieka: implikacje ekolingwistyczne

JOANNA JUNKIERT

1. Wstęp

Głównym celem niniejszego artykułu jest pokazanie zależności istniejących pomiędzy psychologią a ekologią człowieka oraz wynikających z nich implikacji ekolingwistycznych. Przy czym psychologię definiuje się jako dziedzinę nauki zajmującą się powstawaniem i przebiegiem procesów psychicznych człowieka. Ma ona także decydujące znaczenie dla badania relacji człowieka z otaczającym go ekosystemem. Od zawsze bowiem determinowała ekologię człowieka, wspomagając ją bądź zakłócając rzeczywistość w zależności od kontekstu kulturowego i warunków społecznych, w jakich człowiek bądź dana zbiorowość ludzka funkcjonuje, jako że opierają się one na psychologicznym podłożu dla kulturowo zdeterminowanych kodów zachowań. Innymi słowy, wewnętrzne postrzeganie oraz stan człowieka w sensie psychologicznym mają decydujące znaczenie dla postrzegania jego otoczenia w tym również dla jego komunikacji z innymi osobami (komunikacja międzyosobowa).

Poniższa praca ma na celu pokazanie zasygnalizowanych powyżej zależności zwracając szczególną uwagę na znaczenie relacji pomiędzy ekologią człowieka a psychologią dla komunikacji w określonym środowisku kulturowym, zdeterminowanym właśnie poprzez tę zależność. Aby przejść do głównej problematyki tematu wydaje się być koniecznym wyjaśnienie podstawowych pojęć takich jak psychologia, ekologia człowieka oraz ekolingwistyka, co następuje poniżej.

2. Podstawowe pojęcia: psychologia, ekologia człowieka, ekolingwistyka

Termin „psychologia" pochodzi z języka greckiego, gdzie słowo „psyche" – dusza, łączy się z terminem „logos" – wiedza (zob. Encyklopedia PWN, ŹI1). Z pewnością jednak nie jest to nauka o duszy, lecz o zachowaniach człowieka fundowanych na stanach jego umysłu (psychiki). Stąd definicja encyklopedyczna podaje następujące wyjaśnienie terminu: „dyscyplina naukowa oraz dziedzina działalności praktycznej zajmująca się analizą powstawania oraz przebiegu procesów psychicznych, ich rolą w regulacji stosunków człowieka z otaczającym go światem, a także możliwościami kształtowania zachowań ludzkich" (Encyklopedia PWN, ŹI1). Z kolei Zimbardo definiuje psychologię następującymi słowami: „Psychologia to naukowe badanie zachowania organizmów; jest ona nauką, która pozwala ustalić, co porusza ludźmi i jak funkcjonuje ich psychika" (Zimbardo 1994: 12).

Psychologia jako nauka pomaga zatem zrozumieć człowieka dostarczając wiedzy o człowieku, o tym jak funkcjonuje i jak można jego funkcjonowanie zmienić. Mimo że psychologia jest nauką samodzielną, jest ona mocno powiązana z takimi dziedzinami jak filozofia, socjologia, antropologia czy biologia. W zależności od stopnia tych powiązań można wyróżnić wiele odmian psychologii jako nauki, takich jak: psychologia poznawcza, psychologia społeczna, neuropsychologia itp., które wchodzą w skład psychologii akademickiej; jak również psychologia kliniczna, wychowawcza, zdrowia, rozwojowa itd., które należą do dziedziny psychologii stosowanej (zob. np. Puppel, 2001).

Podkreślić jednak trzeba, że istnieje wiele różnych koncepcji i podejść w dziedzinie psychologii, które wzajemnie się ścierają bądź uzupełniają w swoim rozumieniu psychiki człowieka, jak również w stosowanych metodach badawczych. Mamy na przykład podział na psychologię eksperymentalną i nieeksperymentalną (Strelau 2002: 30–31). Jedna z nich zakłada behawiorystyczne spojrzenie podkreślające znaczenie środowiska fizycznego i społecznego dla zachowania człowieka oraz jego uwarunkowań genetycznych. Podkreśla się w ujęciu behawiorystycznym możliwość sterowania człowiekiem, jako że „struktura ludzkich zachowań" jest „kopią struktury środowiska" (Kozielecki 1997, ŹI2). Innymi słowy, behawioralne podejście sugeruje, że „przyczyny większości zachowań tkwią w środowisku" (Białecka-Pikul i Bąbel 2011: 28–29). Pojawia się tu pojęcie warunkowania jako kluczowe dla behawioryzmu, co zostało ujęte w następujących słowach:

> Przyczyną zachowań są ich konsekwencje środowiskowe (warunkowanie sprawcze). Środowiskowe przyczyny zachowania mogą także tkwić w bodźcach

> poprzedzających zachowanie (warunkowanie klasyczne) (…) konsekwencją takiego a nie innego umiejscowienia przyczyn zachowania stało się wypracowanie metod kształtowania i modyfikacji zachowania, które opierają się na manipulacji tymi przyczynami (Białecka-Pikul i Bąbel 2011: 30).

Z kolei w psychologii behawioralnej pojęcie środowiska jak również relacja 'człowiek-środowisko' ma szczególne znaczenie. Pomimo akcentowania przez psychologię istnienia wewnętrznego życia człowieka, to właśnie jego środowisko zewnętrzne jest konfiguracją bodźców, a człowiek konstruktem reagującym na nie. Wynika z tego ujęcia, że człowiek jest organizmem sterowanym z zewnątrz. Jednoczenie może on wpływać na środowisko, zarówno pozytywnie jak i negatywnie.

Inne spojrzenie daje psychologia psychoanalityczna, bądź poznawcza (kognitywna), która ujmuje człowieka bardziej klinicznie, podkreślając rolę świadomości i życia wewnętrznego, które współ determinuje zachowanie i wpływ na środowisko. Umysł odgrywa tu pierwszą oraz decydującą rolę w życiu człowieka, dopiero później jego środowisko (zob. np. Bechtel i Graham, 1998).

Z kolei ekologia człowieka jest dziedziną interdyscyplinarną, co w ujęciu encyklopedycznym znaczy tyle co dziedzina „badająca człowieka jako gatunek biologiczny w jego związkach ze środowiskiem oraz zależności wewnątrzgatunkowe i międzypopulacyjne" (Encyklopedia PWN, ŹI3). Ekologia natomiast oznacza z języka greckiego „*oíkos* 'mieszkanie', 'gospodarstwo', 'środowisko', *lógos* 'słowo', 'umysł', 'rozprawa', 'wiedza'", Jest zatem ekologia nauką o strukturze i funkcjonowaniu przyrody na różnych poziomach jej organizacji, a więc swoista „ekonomika przyrody" (Encyklopedia PWN, ŹI3).

Przechodząc zatem do relacji psychologia – ekologia człowieka, należy podkreślić, że obie dziedziny to dwie uzupełniające się autonomiczne dyscypliny naukowe. Psychologia dotyczy tzw. wnętrza człowieka, psychicznych uwarunkowań jego zachowań, natomiast ekologia człowieka dotyczy zewnętrznych relacji, które zachodzą pomiędzy człowiekiem a jego środowiskiem, m. in. w sposobach użycia rozmaitych (np. etnicznych) kodów językowych i niejęzykowych (np. gesty i mimika). Ekologia człowieka akcentuje zatem zależności zachodzące w środowisku biologicznym pomiędzy różnymi gatunkami roślin i zwierząt a ekosystemem, w którym one żyją.

Rola języka w tej relacji postrzegana może być rożnie w zależności od przyjętego podejścia i koncepcji psychologicznej. Przenosząc wyżej wspomniane zjawiska do sfery ekologii człowieka, należy stwierdzić, że język pełni szczególną rolę w społecznym ekosystemie człowieka, będąc swoistym wyrazem poszczególnych kultur, uwarunkowań społecznych itd., tworząc pewną rzeczywistość jednocześnie, jako że jest on również zarówno czynni-

kiem sprawczym jak i narzędziem w procesie komunikowania oraz kreowania otoczenia.

Ekolingwistyka natomiast, jako wyjątkowo interdyscyplinarna dziedzina nauki, obejmuje różne obszary wiedzy i dlatego operuje różnorodnymi pojęciami naukowymi. Skupia się ona przede wszystkim na powiązaniu trzech sfer, a mianowicie ekologii ogólnej, ekologii człowieka i językoznawstwa. Ekologia człowieka obejmuje wiele dziedzin i wiąże różne dyscypliny wiedzy, stąd różnorakie związki wyrazowe, jakie powstały na bazie jej interdyscyplinarności. Stęciąg podkreśla, że leksem 'ekologia' występuje w hasłach encyklopedycznych PWN aż 11 razy: „w tym trzy razy w formie złożenia (compositum), np. *agroekologia – ekologia rolnicza*, 7 razy z przymiotnikami relacyjnymi, np. *ekologia społeczna – kierunek ekologiczny w nauce o społeczeństwie* i raz z rzeczownikiem w funkcji przydawki: *ekologia człowieka – dział ekologii zajmujący się wzajemnym oddziaływaniem środowiska i człowieka (populacji ludzkiej)*" (Stęciąg 2009: 64). Ekologia człowieka zostaje zatem zdefiniowana jako dziedzina zajmująca się badaniem zależności pomiędzy człowiekiem a otoczeniem, w którym funkcjonuje.

Każdy język natomiast ma swoje specyficzne środowisko (zob. Fill i Penz 2007: 12). Zauważyć to można przede wszystkim w słownictwie danego języka, które zawsze odzwierciedla zarówno społeczne jak i fizyczne środowisko człowieka. Kryją się tam idee, zainteresowania, profesje typowe dla danego środowiska itp. Innymi słowy język używany przez lokalną społeczność odzwierciedla jej kulturę. Edward Sapir wysunął twierdzenie odnośnie związku języka ze środowiskiem człowieka podkreślając, że fizyczne środowisko języka obejmuje takie elementy jak klimat, ekonomia, flora, fauna, etc. Zatem język to nie tylko struktury, dźwięk, znaczenie itp., ale również relacja pomiędzy językiem a naturą (Sapir 1912 w Fill i Mühlhäusler 2001: 1), uzależnione od lokalnej kultury. Stanowisko to znamy jako Hipoteza Sapira-Whorfa (zob. np. Wardhaugh 1986/2002).

Językoznawstwo natomiast jako dział nauk humanistycznych skupiający się na istocie, konstrukcji, funkcjonowaniu i rozwoju języka, dzieli się na wiele poddziałów, a jego kluczowa sfera badań polega na analizowaniu i wyjaśnieniu istoty języka jako zjawiska oraz różnic pomiędzy językami. Językoznawstwo zatem w swoich węższych odmianach porównawczo-kontrastywnych bada zależności pomiędzy różnymi językami oraz przyczyny tychże różnic.

W tym kontekście pojawia się kolejne ważne pojęcie, a mianowicie 'ekologia języka'. Termin „ekologia języka" (ang. *ecology of language*) został wprowadzony przez językoznawcę norweskiego, Einara Haugena, który ujmuje to zjawisko jako „badanie interakcji pomiędzy danym językiem a jego środowiskiem [kulturowymi i społecznym]" (Haugen 1972: 325).

Oznacza to, że głównym materiałem i obiektem badań jest język, ale w jego „zewnętrznych uwarunkowaniach", czyli środowisku. Jak ujmuje to Zawadowski: „Ekologia języka to zewnątrz językowe fakty ekologiczno-relacyjne oparte na odniesieniach pomiędzy językiem a jego użytkownikami oraz innymi językami (Zawadowski 1961: 5; 1966: 74–78). Haugen doprecyzowuje swoje stanowisko w sposób następujący:

> Prawdziwym środowiskiem języka jest społeczeństwo, które używa go jako swojego kodu. Język istnieje tylko w umysłach i myślach jego użytkowników, a jego funkcje są w relacji jednych użytkowników do drugich i do natury, np. ich środowiska społecznego i naturalnego (…) Ekologia języka jest determinowana przede wszystkim przez tych, którzy się go uczą, używają i przekazują innym (Haugen 1972: 325, ŹI4).

3. Ekologia człowieka a język

Język jest obecny w środowisku człowieka wszędzie i stanowi nierozerwalną część jego ekosystemu. Zjawisko to można zauważyć przede wszystkim w sferze komunikacji międzyosobowej, gdzie człowiek za pomocą języka tworzy rzeczywistość i wpływa na nią pozytywnie bądź negatywnie. Będąc zjawiskiem społecznie uwarunkowanym, język stanowi zatem narzędzie komunikacji, którego podstawowym celem jest wyrażanie przez człowieka myśli i idei, także przekazywanie ich innym ludziom w celu osiągnięcia określonych celów (Lyons 1977: 32). Puppel i Puppel podkreślają, że człowiek, funkcjonując głównie jako komunikator, działa w procesie komunikowania albo użytecznie, albo nieużytecznie w sensie społecznym:

> Człowiek istnieje w złożonym systemie komunikacyjnym i w obrębie utworzonej przez siebie przestrzeni publicznej głównie, jako komunikator. W tym charakterze wszelkie produkowane przez niego formy komunikacji podlegają społecznemu filtrowaniu. Tak, więc zarówno komunikacja werbalna jak i niewerbalna podlegają złożonemu procesowi percepcji społecznej, czyli z jednej strony procesowi zbiorowego i indywidualnego rozpoznawania elementów składowych, z drugiej zaś strony procesowi przypisywania im społecznie uznanych funkcji. Można je z grubsza podzielić na: (a) społecznie pożądane, (b) społecznie użyteczne, (c) społecznie niepożądane i (d) społecznie nieużyteczne (Puppel i Puppel ŹI5).

Analiza dyskursu językowego pozwala na znalezienie istotnych odpowiedzi na pytania dotyczące nie tylko zmian zachodzących w systemie językowym, ale również w odniesieniu do kwestii relacji społecznych, statusu społecznego, czy tożsamości kulturowych (zob. Johnstone 2002: 4). Analizu-

jąc język w użyciu można dostrzec zatem jak poprzez język ludzie osiągają cele komunikacyjne, w jaki sposób komunikują się, w jaki sposób prezentują siebie samych, jak komunikują się w określonych grupach kulturowych i społeczeństwach, oraz w jaki sposób wyrażają idee, emocje bądź opinie (zob. Paltridge 2006: 9). Język zatem stanowi miarę relacji, takich jak dominacja, opresja, solidarność, wyraża także różne emocje w sposób typowy dla danej grupy bądź kultury. Innymi słowy, za pomocą języka człowiek może zakłócić własny ekosystem, zniekształcając rzeczywistość i fałszując ją, bądź wpisując się w tę rzeczywistość, wspierając ją i budując.

Typowym przykładem zniekształcania rzeczywistości i działania wbrew ekosystemowi jest manipulacja językowa, będąca cechą politycznego dyskursu, bądź język perswazji typowy, na przykład, dla języka reklam. W obu przypadkach język używany jest dla konkretnych celów manipulacyjnych. Będąc głęboko osadzonym w psychologii i posługując się nim człowiek za pomocą języka jest w stanie zniekształcić zewnętrzną rzeczywistość poprzez stosowanie różnorakich strategii argumentacyjno-perswazyjnych zarówno w formie werbalnej jak i niewerbalnej. Wychodząc z założenia, że człowiek jest istotą psychodynamiczną i że zachowaniami człowieka rządzą wewnętrzne siły, autorzy reklam próbują wtargnąć do sfery podświadomości każdego człowieka z osobna ubezwłasnowolniając ją. Reklama bowiem jako konkretyzacja aktu mowy polega na budowaniu treści za pomocą języka, dźwięku bądź obrazu w taki sposób, żeby komunikat został odczytany tak, jak sobie życzy tego nadawca. Bazując na teorii aktów mowy (tj. lokucjii, illokucji, perlokucjii) możemy powiedzieć, że tworzy się przekaz maskujący prawdziwy cel reklamy:

> Podawane uzasadnienia mają najczęściej charakter doraźnej racjonalizacji. Natomiast w rzeczywistości nie względy utylitarne ani nawet moda, lecz dążenie do rozładowania napięć psychicznych, wywołanych przez tkwiące w podświadomości pragnienie (np. bezpieczeństwa, sukcesu), popędy (np. seksualny, agresywny), czy lęki (np. przed samotnością, śmiercią, cierpieniem, niepowodzeniem) przesądzają o nabyciu określonych dóbr. Chcąc zatem wzmocnić skuteczność apeli reklamowych należy kierować je nie tyle do intelektu, co do podświadomości potencjalnych nabywców (ŹI6).

Stąd też w typowym dyskursie perswazji reklamowej można zauważyć takie elementy jak: powtórzenia, uogólnienia, stosowanie pochlebstwa, pytań retorycznych, symboli oraz wielu innych technik, które mają na celu przykuć uwagę i przekonać odbiorcę do określonych zachowań. Język reklam można zatem uznać za działania zakłócające ekosystem człowieka czyli relacje między elementami abiotycznymi (przedmiotami nieożywionymi) a biotycznymi (obiektami żywymi). Poniższe przykłady przedstawione przez badaczy obrazują wspominane zniekształcenie:

– *Twoja paczka – dzięki nabyciu telefonu komórkowego kwitnie przyjaźń.*
– *Tylko łąckie makarony zaspokoją głód Twej żony.*
– *Niezbędny czynnik w walce ze zmarszczkami (witaminy).*
– *Chroni przed agresją szkodliwego środowiska (prowitamina A)* (ŹI7).

Wykorzystywanie odpowiednich argumentów w komunikacji, zmienianie faktów czy budowanie konkretnych skojarzeń, to jedne z najbardziej charakterystycznych technik, za pomocą których człowiek próbuje wpłynąć na postrzeganie rzeczywistości innych osób. Owa manipulacja za pomocą języka wykorzystywana jest również przez polityków i dziennikarzy, którzy dostarczają dość często zniekształconego obrazu rzeczywistości w podobny sposób. Odnosząc się do psychologii przedstawiciele tych grup manipulują przekazem stosując odpowiednio dobrany kod językowy. Język propagandy jest zatem typowym przykładem zakłócenia naturalnego 'ekosystemu' człowieka. Za konkretne przykłady mogą służyć znane powszechnie slogany polityczne, które, na bazie dwuznaczności, bądź uogólnień, tworzą fikcyjną rzeczywistość, burząc w ten sposób naturalny 'ekosystem'. Poniższe przykłady mogą ilustrować takie stwierdzenia jak:

Mussolini ma zawsze rację (Mussolini is always right!) (Conserva 2006: x)
Wszystko dla Norwegii (All for Norway!) (Conserva 2006: ix)
Dzisiaj mamy Niemcy jutro cały świat!
(Today we have Germany, tomorrow the whole world!) (Conserva 2006: ix)

Z kolei przykładami sloganów marketingowych mogą być następujące slogany (zob. Grolewska i Rachocka 2005):

Codziennie niskie ceny (Biedronka)
Tak smakuje dziecka czas (Monte)
Najlepsze dla mężczyzny (Gillette)
RedBull doda Ci skrzydeł.

Można zauważyć zjawisko dwuznaczności i niedookreśloności w zastosowaniu metafor, eufemizmów, powiedzeń, itp., mających na celu wprowadzenie niebezpośredniości przekazu, co ułatwia zniekształcenie (Obeng 2002: 11). Co więcej, zwraca się uwagę na kulturowe uwarunkowania zastosowania tego typu kodu językowego, a mianowicie slogany są przystosowane do środowiska, w którym funkcjonują (Tosi 2001: 166). W związku z powyższym kody językowe będą się różnić potencjałem np. aluzji zawartej w treści, jak również wrażliwością odbiorców na owe techniki językowe, co z kolei wiąże się z zupełnie różnymi reakcjami psychologicznymi na perswazję, agresję, itp. (Tosi 2001: 166). Innymi słowy w poszczególnych kulturach ekologia człowieka przejawiać będzie się inaczej w kodzie językowym, ponieważ poszczególne zbiorowości cechują się inną wrażliwością psycho-

logiczną. Ponadto kod językowy o zabarwieniu politycznym jest nierozerwalnie związany z kwestią władzy, wydaje się zatem, że im bardziej podatne na manipulację językową i zakłócenie ekosystemu człowieka są społeczeństwa, tym większa w nich manipulacja za pomocą języka.

Innym przykładem zależności pomiędzy ekologią człowieka a językiem jest zwykła komunikacja międzyosobowa w sferze grzeczności, w której można zauważyć jak człowiek poprzez użycie języka buduje swoją pozycję i tożsamość w relacji z drugim człowiekiem, działając jednakże w obrębie określonych norm kulturowych. Badacze zwracają uwagę na zjawisko budowania własnego wizerunku przez każdego człowieka w procesie komunikacji, który to proces z kolei może przejawiać się na różne sposoby, popychając człowieka do pozytywnych bądź negatywnych zachowań, bądź odpowiednich przekazów językowych.

Ludzie na całym świecie mają określoną świadomość samych siebie komunikując się odpowiednio. Mówi się więc o tzw. „zachowywaniu twarzy" (Goffman 1967: 66) podczas aktów komunikacji, które polega na tworzeniu własnego wizerunku w komunikowaniu się w taki sposób, by rozmówca czuł się komfortowo. Starając się „zachować twarz" interlokutorzy mogą zniekształcać wizerunek własny, nie pokazując prawdziwych emocji, celów przekazu, nie chcąc urazić rozmówcy, itd. Zauważyć można to zjawisko w zasadach grzeczności, które w zależności od kultury przejawiają się to zastosowaniu różnych form przekazu językowego, który mniej lub bardziej jest bezpośredni. Przekazy grzecznościowe są najczęściej mocno skonwencjonalizowane językowo, co można wyraźnie zobaczyć w powitaniach lub podziękowaniach.

Z problematyką grzeczności wiąże się przede wszystkim teoria Paula Grice'a, który w 1968 roku stworzył tzw. *Zasadę Kooperacji* (ang. *cooperative principle*) w komunikacji międzyosobowej, formułując kilka zasad, na których opiera się efektywna komunikacja. Określił je za pomocą tzw. maksym (Maksymy Grice'a), które zdefiniował następująco:

- *Maksyma ilości* (ang. *maxim of quantity*) → Twórz swój udział (w rozmowie) tak informacyjnie, jak to jest możliwe dla aktualnych celów rozmowy. Twórz swój udział (w rozmowie) nie bardziej informacyjnie, niż to jest konieczne.
- *Maksyma jakości* (ang. *maxim of quality*) → Nie mów o czymś, o prawdziwości czego nie jesteś przekonany. Nie mów o czymś, na co nie masz dostatecznych dowodów.
- *Maksyma relacji* (ang. *maxim of relation*) → Bądź relewantny.
- *Maksyma modalności* (ang. *maxim of modality*) → Unikaj niejasności w wyrażaniu się. Unikaj wieloznaczności, unikaj rozwlekłości. Unikaj bezładu w wypowiedziach (zob. Tomiczek 1991: 18–19).

Powyżej wyszczególnione maksymy przypominają, jak się zauważa, strategie unikowe w działaniu językowym, które zilustrowano następującym przykładem:

> Na wytwornym przyjęciu osoba A wypowiada taki oto osąd: „Pani X jest starym pudłem". Po chwili wyraźnego zakłopotania odzywa się osoba B: „Pogoda tego lata była bardzo ładna, nieprawdaż? „(…) jest to ewidentna strategia unikowa w sytuacji, kiedy podjęcie ryzykownego tematu może grozić´ popełnieniem towarzyskiego faux-pas. Taka unikowa strategia jest także dość´ jasną aluzją wobec partnera, iż nie należy podejmować´ tego tematu. Cokolwiek by to było, takie działanie jest sprzeczne z zasadą maksymy „bądź´ relewantny" (Tomiczek 1991: 19).

Jak wynika z powyższego opisu człowiek działa w oparciu o próbę zachowania twarzy, zniekształcając rzeczywistość w imię zasady kooperacji. Zjawisko grzeczności jest przedmiotem badań nie tylko językoznawców, ale także etnolingwistów czy socjologów i socjolingwistów. Oprócz znanych teorii pojawiają się tezy oparte na podobnych założeniach, na których Paul Grice zbudował swoje maksymy. Są to między innymi następujące stwierdzenia dotyczące interkomunikacji oparte na tzw. interakcjonizmie symbolicznym:

- Biologiczna niedoskonałość ludzkiego organizmu zmusza człowieka w celu przeżycia do daleko idących działań kooperacyjnych w ramach zorganizowanych związków społecznych.
- Językowe i niejęzykowe działania interaktantów, podporządkowane zasadzie kooperacji, gwarantują nie tylko przeżycie jednostki, lecz nadto umożliwiają dostosowanie jej indywidualnych usposobień do społecznie wykształconej normy (zob. Tomiczek 1991: 21).

Oczywiście musimy tutaj zauważyć, że grzeczność w procesie komunikacji stanowiła zasadę drugorzędną u Grice'a, który określał komunikację przede wszystkim jako efektywną wymianę informacji.

Ponadto należy podkreślić, że poszczególne kultury posiadają inne kody językowe, w związku z czym komunikowanie tych samych informacji będzie wyglądało inaczej w różnych językach naturalnych. Jak już wspomniano powyżej, język jest poniekąd odbiciem kultury. Pomijając uwarunkowania genetyczne i doświadczenia wspólne dla każdego gatunku, istnieją uwarunkowania kulturowe typowe i specyficzne dla poszczególnych zbiorowości. Istnieje zatem cała gama zachowań niewerbalnych, które różnią się w kulturach zachodnich i wschodnich od siebie, jak również takich, które są uniwersalne i typowe dla wszystkich ludzi bez względu na kulturę lokalną, do której należą.

Przykładem jest badanie nad wpływem środowiska na charakter interakcji językowej. Zauważono, że gęstość zaludnienia danego obszaru ma

istotny wpływ na tzw. dystans konwersacyjny (Hall 1997: 12). Mianowicie, osoby należące do kultur z dużą gęstością zaludnienia danego habitatu wolą w interakcjach krótszy dystans i odwrotnie. Biorąc pod uwagę podział społeczeństw na kolektywne bądź indywidualistyczne zaproponowany przez Geerte'a Hofstede (2000), okazuje się na przykład, że w niektórych społeczeństwach komunikacja jest bardziej bezpośrednia a w innych mniej, oraz nacechowana większym lub mniejszym stopniem niepewności. Co za tym idzie, w niektórych kulturach ludzie wyrażają wprost swoje myśli, a w innych posługują się specyficznymi dla swojej kultury kodami, które w zetknięciu z innymi kulturami, mogą powodować niezrozumienie. Co więcej, komunikacja może mieć charakter kłótni, podczas gdy w rzeczywistości nią nie jest, a w innych z kolei może przebiegać spokojnie i pokojowo. Anna Zięba ujęła to zjawisko w następujący sposób:

> W krajach męskich komunikacja służy nie do podtrzymywania więzi międzyludzkich, a nie do wymiany informacji. Rozmowy są głośniejsze niż w krajach kobiecych, wypowiadane sądy ostrzejsze, więcej używa się też przekleństw, nie stroni się od awantur. W krajach o niskim unikaniu niepewności zazwyczaj rozmawia się na przyjemne tematy, rozmówcy robią wrażenie zadowolonych z życia, panuje tu duża swoboda w sposobie mówienia (Zięba ŹI8).

Kultura zatem zdecydowanie determinuje również sposób wyrażania siebie i jasność przekazu, co z kolei wpływa na ogólne rozumienie położenia człowieka w szeroko rozumianej ekologii człowieka. A więc w społeczeństwach mniej bezpośrednich będzie prawdopodobnie bardziej zachwiana niż w społeczeństwach bezpośrednich w odniesieniu do sposobów komunikowania się.

4. Wnioski

Podsumowując powyższą dyskusję należy podkreślić, że psychologia ma ogromny wpływ na sposób przekazu językowego a tym samym na ekologię człowieka, w której język i jego zastosowanie zajmują poczesne miejsce. Wymiana kodów językowych może różnić się od siebie w zależności od danej kultury powodując zakłócenia w komunikacji, a tym samym w ekosystemie człowieka, bądź wzmacniając jej efektywność. Wszelka analiza aktów komunikacji musi być zatem nierozerwalnie związana z uwzględnieniem kontekstu społecznego, w którym następuje wymiana przekazu językowego jak również zastosowanie komunikacji niewerbalnej. Okazuje się, że, w zależności od stopnia bezpośredniości pomiędzy komunikatorami

(tzw. dystans międzyosobowy), komunikacja może przebiegać bardziej klarownie lub mniej. Stopień zaufania rozmówców może także różnić się, gdy prawdziwe intencje mają zostać ukryte poprzez stosowanie różnorakich strategii językowych, argumentacji perswazyjnej i wszelkich innych technik manipulacji za pomocą języka. Dlatego stwierdzić można w formie końcowego wniosku, że psychologia może w danej kulturze wspomagać bądź zakłócać proces komunikacji i jako taka stanowi część ekologii człowieka.

BIBLIOGRAFIA

BECHTEL, W. I G. GRAHAM. (red.). 1998. **A companion to cognitive science**. Oxford: Blackwell.

BIAŁECKA-PIKUL, M. I BĄBEL, P. (red.). 2011. „Psychologia rozwojowa". W zbiorze: Pikul, M. i P. Bąbel. (red.). 16 (3). **Zaburzenia rozwoju. Konteksty terapii behawioralnej.** Tom 3. Kraków: Uniwersytet Jagielloński. 16 (3).

CONSERVA, H. 2006. **National slogans from around the world.** Bloomington: Authorhouse.

FILL, A. I P. MÜHLHÄUSLER. 2001. **The ecolinguistics reader: language, ecology, and environment**. London: Continuum.

FILL, A. I H. PENZ. 2007. **Sustaining language: essays in applied ecolinguistics**. Vienna: Lit Verlag.

GOFFMAN, E. 1967. **Interaction ritual: essays in face-to-face interaction**. Chicago: Aldine Publishing.

GROLEWSKA, D. I J. RACHOCKA. 2005. „Slogan reklamowy, czyli jak skutecznie zachęcać do zakupów". **Świat marketingu**. Internetowe czasopisma marketingowe.

HALL, E.T. 1997. **Ukryty wymiar**. Warszawa: Warszawskie Wydawnictwo Literackie Muza S.A.

HAUGEN, E. 1972. **The Ecology of language**. W zbiorze: Dil, A.S. (red.). **The ecology of language: essays by Einar Haugen**. Stanford: Stanford University Press. 325. 135–139.

HOFSTEDE, G. 2000. **Kultury i organizacje. Zaprogramowanie umysłu [Cultures and organizations: software of the mind]**. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.

JOHNSTONE, B. 2002. **Discourse analysis**. Oxford: Blackwell.

LYONS, J. 1977. **Semantics**. vol. 2. Cambridge: Cambridge University Press.

OBENG, S.G. 2002. **Surviving through obliqueness: language of politics in emerging democracies**. New York: Nova Science Publishers.

PALTRIDGE, B. 2006. **Discourse analysis: an introduction**. London: Continuum.

PUPPEL, S. 2001. **A concise guide to psycholinguistics**. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.

PUPPEL, S. 2011. „The universal natural language preservation mechanism: an ecological approach. W zbiorze: Puppel, S. (red.). **Transkomunikacja. W stronę sprofilowania przestrzeni publicznej jako wielopłaszczyznowej przestrzeni komunikacyjnej**. **Scripta de Communicatione Posnaniensi**. Tom III. Poznań: Zakład Graficzny UAM. 91–99.

STECIĄG, M. 2009 "Słowa-klucze w ekologii i ich krytyka z perspektywy ekolingwistycznej". (Key-words in ecology and their critique from the ecolinguistic point of view). **Problemy ekorozwoju – problems of sustainable development.** Vol. 4.2. 61–68.

STRELAU, J. 2002. **Psychologia: podręcznik akademicki. Podstawy psychologii.** Tom 1. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

STUBBS, M. 1983. **Discourse analysis: the sociolinguistic analysis of natural language**. Chicago: The University of Chicago Press.

TOMICZEK, E. 1991**. Z badań nad istotą grzeczności językowej**. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
TOSI, A. 2001. **Language and society in a changing Italy.** Clevedon: Multilingual Matters.
WARDHAUGH, R. 2002. **An introduction to sociolinguistics**. 4th ed. Oxford: Blackwell.
ZAWADOWSKI, L. 1961. „Fundamental relations in language contact". **Biuletyn Polskiego. Towarzystwa Językoznawczego** 20. 3–26.
ZAWADOWSKI, L. 1966. **Lingwistyczna teoria języka**. Warszawa: PWN.
ZIMBARDO, P. I F. RUCH. 1994. **Psychologia i życie**. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Źródła internetowe (ŹI)

ŹI1:
http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/3964141/psychologia.html
ŹI2:
Kozielecki Józef. „Koncepcje Psychologiczne Człowieka" (1997)
http://www.maya-k.republika.pl/kozielecki.html
ŹI3:
http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/3896981/ekologia-czlowieka.htm
ŹI4:
Bączkowski Bartłomiej, Gałkowski Paweł (red.). Komunikacja przez sztukę, komunikacja przez język. Poznań: UAM 2008, dostępne w: http://www.ztifk.amu.edu.pl/sztukako/sztukako.pdf
ŹI5:
Puppel Stanisław, Joanna Puppel. Gestosfera jako istotny składnik komunikacyjnej przestrzeni publicznej: wstępny zarys problematyki. http://www.staff.amu.edu.pl/~keko/oikeios_logos_nr4.pdf , 2
ŹI6:
Techniki psychologiczne w reklamach; http://samotok.republika.pl/adv/pol/roz_1.htm
ŹI7:
Techniki manipulacyjne reklam; http://www.eioba.pl/a/1kv2/techniki-manipulacji-w-tekstach-rekla1owych
ŹI8:
http://www.staff.amu.edu.pl/~inveling/pdf/Anna_Zieba_inve16.pdf, 10

Some notes on the nature of conflict

JERZY KAUS

1. Introduction

Over the last years there has been an upsurge of interest in the study of conflict. The problem has been scrutinized from many different perspectives. Furthermore, conflicts have been analyzed by scholars who represent different fields of science. For instance, conflicts have been examined by biologists, sociologists, ethologists, socio-biologists, historians, communication theorists, etc. It has to be underscored that some scholars, such as Hellinger (2010), de Bono (2010), focus in their studies on 'conflict resolution'. They focus on styles, models of 'conflict resolution' in their studies. However, there are also researchers, such as, Stankiewicz (2008), Chełpa and Witkowski (1995), Głażewski and Sałaciński (2005), Sikorski (2005), Hofstede and Hofstede (2005), Robbins (1998), Rahim (2001), Brezinka and Stewart (1994), or Stankiewicz (2008) and others, who focus on the typology of conflicts. They study the typology of conflicts with reference to political, psychological, social, biological, sociobiological, communicational, ethological, cultural perspectives, etc.

The main objective of the present study is to analyze conflicts with an emphasis on the importance of different perspectives. This paper aims at defining the term 'conflict' and discussing the typology of conflicts in terms of social, communicational and biological perspectives.

2. Defining conflict: a review of selected approaches

The word 'conflict' can be defined in many different ways. One of the definitions has been provided by Brezinka and Stewart (1994: 147). As they show, the term conflict stems form "the Latin word *conflictus* meaning collision, hostile striking". Following this line of reasoning, Rahim (2001: 18) defines conflict as „a type of behavior which occurs when two or more parties are in opposition". As Stankiewicz (2008: 19) explicates, conflict can be defined as

a disagreement, "opposition" of views, interests, opinions, feelings or motivation, needs, etc. It is worth stressing at this point of discussion that Robbins (1998) states that conflict is a process in which an interlocutor attempts to attain goals by the way of opposing the other interlocutor in achieving his own goals. Following this line of reasoning, it has to be emphasized, as Harris (1993: 397) has shown it, that the term conflict can be defined as "a struggle between at least two interdependent parties who [have] incompatible goals". The disagreement between interlocutors who have opposite goals can be depicted by means of the following illustration:

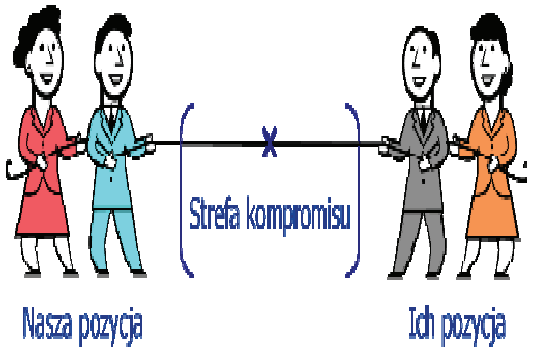

Picture 1. Conflict between interlocutors (adapted from IS1)

The picture shown above serves as an illustration of a dispute which takes place between interlocutors who have opposing goals. As can be seen, they attempt to attain their goals by the way of opposing the other interlocutor in achieving their own goals. It is worth stressing that there are many causes of conflicts. For instance, conflicts can arise from the fight for money, position, or power (Robbins, 1998). Furthermore, as Stankiewicz (2008) notices, conflicts are often caused by the people who represent different moral, ideological, religious values, or fight for money as well as are caused by the interlocutors' aggressive behavior. What is also important, as has been shown by Raviv et al. (1999: 213), conflict can be defined as "a behavior opposition". As Bartos (2002: 19) explicates, "conflict behavior can occur because interlocutors feel hostility towards each other such as antagonism, opposition, resistance".

While discussing selected definitions of conflict, I am partial to Oucho's (2002: 10) definition of conflict. The author (2002: 10) explicitly points out that the term conflict can be defined as "a state of opposition or hostilities, a fight [or] struggle". Oucho (2002: 10) further suggests that conflicts are inextricably linked with "antagonisms or willingness to exert influence and

inflict harm or damage, competition". The present author is of the opinion that it is a lucid and useful definition of conflict.

Another definition of the term conflict was proposed by Wright (IS2). As Wright (1968) markedly shows in his article, conflicts between such entities as states can be analyzed in terms of "(1) awareness of inconsistencies, (2) rising tension, (3) pressures of short military force to resolve the inconsistencies, (4) military intervention or war to dictate the solution [between at least two countries] „. In addition, as Stankiewicz (2008) shows, different international conflicts, such as Iraq occupation by American soldiers, arose from disagreements, aggressiveness, hostility between the United States and Iraq.

While talking about conflict, it is worth mentioning that, as Tang (IS3) explicitly points out, conflicts develop gradually from the "covert –hidden part" to "overt –public part". It is also worth stressing that "the hidden part of conflict" can be characterized by the negative, hostile attitude of the interlocutor towards other interlocutors as well as by "non-cooperation", "rumour mongering", etc. What is also important, communicators in "the hidden part of the conflict" do not want to work together. Conversely, "the over part " can be characterized by an open fight between communicators. As can be seen in the picture shown below, in the "overt part" communicators use "threats", "complaints", "hot button words", etc. The "covert" and "overt part" of conflict can be presented by means of the following "conflict spiral":

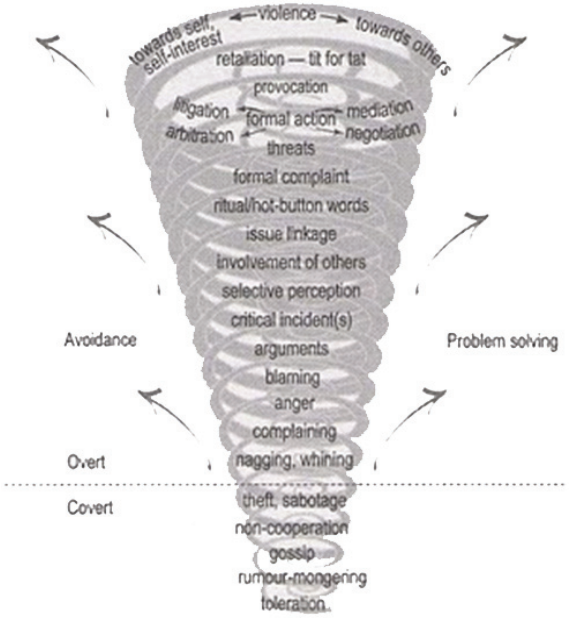

Figure 1. Conflict Spiral (adapted from IS3)

The present discussion would not be complete without mentioning that, as some researchers, such as Hofstede and Hofstede (2005), Stankiewicz (2008) note, conflicts can be described on the social 'level'. For instance, Stankiewicz (2008) mentions social conflicts, such as strikes, riots, revolutions, which are caused by groups of people who have opposed goals, interests, needs, etc. However, some researchers, such as Chełpa and Witkowski (1995), Nęcki (2000), underscore, that conflicts can be described on the communicational level as well. It is worth noting at this point of discussion that according to Harris (1993: 398), conflicts are the result of misinterpretation of "verbal or non-verbal message". For instance, Chełpa and Witkowski (1995) explicitly point out, that an inappropriate use of words, tone of the language or non-verbal language, can also cause conflicts. It also appears important tha some authors, e.g. Chełpa and Witkowski (1995), pinpoint that conflicts are frequently caused by cultural factors. For instance, conflicts can be caused by xenophobia, ethnocentrism, stereotypes, etc. The factors which cause intercultural conflict will be further elaborated in this article. As has been already indicated above, it is worth noting at this point that according to some researchers, such as Nelson (IS12) and Chełpa and Witkowski (1995), conflict can be scrutinized on the biological level as well.

The present discussion indicates that conflicts may be caused by a whole plethora of causes. Thus, it was markedly depicted that the term conflict can be analyzed on the biological, social, communicational, and cultural levels. The main aim of the present discussion is to carry out a brief discussion of biological, social, communicational, and cultural levels of conflict, respectively.

3. Social conflict

In the fore going section, many ways of defining social conflict have been proposed. One of them was put forth by Deutsch in 1973. According to Deutsch (1973), social conflict may be regarded as a disagreement occurring between at least two interlocutors or groups who have opposing goals. Following this line of reasoning, Meyer (IS4) in his article attempts to point out that "[social] conflicts are seen as arising from basic human instincts, from the competition for resources, and power, from the structure of the societies and the inevitable struggle of the classes". As Chełpa and Witkowski (1995) also show, people have always competed with one another in order to saturate their basic needs. Darhendorf (IS5) in his article defines social conflict as a competition, tension, or fight between at least two "social classes", or, as one may say, within a clear dichotomy. Dahrendorf (IS5) notes, there have been conflicts between different social groups, such as "whites" and "ne-

groes" in America, "protestants" and "catholics", "slaves" and "freemen", etc. It is worth mentioning at this point that the definition of social conflict which was proposed by Matuszyńska (1998), who defines social conflict as all kinds of disagreements, tensions between at least two social forces, also fits the dichotomy view. Robbins (1998) also states that social conflict can pertain to disagreement occurring between workers and employers. Furthermore, Stankiewicz (2008) notes that social conflict can refer to disagreement between politicians and social groups, such as teachers, farmers, policemen, drivers, etc. This discussion clearly supports the dichotomy model of conflict.

Another definition of social conflict has been proposed by Lewis Coser (1957: 197), who defines social conflict as "a clash of values". As Coser (1957: 197) markedly explicates, social conflict is caused by the people who represent different "values" and "interests". For instance, social conflict can be caused by two different religious groups which represent different "values".

While talking about social conflicts, it is worth mentioning **the Wheel of Conflict** which was proposed by Meyer in the book entitled *Dynamics of Conflict Resolution* (2000). The wheel can be illustrated by means of the following figure:

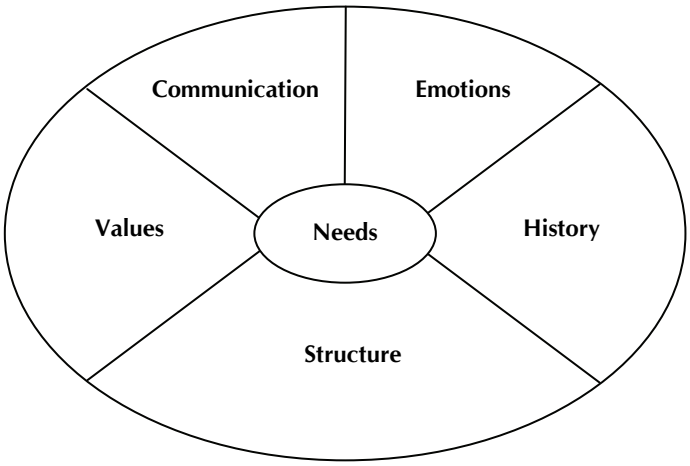

Figure 2. The Wheel of Conflict (adapted from IS6)

As the figure depicts, the wheel of conflict consists of the following elements (IS4):

- **Communication** – according to Meyer (IS4), "humans are not perfect communicators". People do not communicate effectively in every communication process. As Mayer (IS4) points out, "conflicts frequent-

ly escalate because people act on the assumption that they have communicated accurately when they have not".

- **History** – History plays a vital role in a proper understanding of the term conflict. Meyer markedly postulates in his article that, without understanding "the historical context", it is hard to understand the nature of conflicts, as for instance, in the Middle East, Northern Ireland, former Yugoslavia, etc (IS4).
- **Emotions** – Emotions play a crucial role in understanding the nature of conflict. As Meyer (IS4) explicates, "emotions are the energy that fuel the conflicts". Conflicts are caused by such negative emotions as 'anger', 'frustration', 'sadness', etc.
- **Structure** – Structure plays an important role in understanding the term conflict. For instance, 'time constraints', 'physical setting', 'communication procedures' are crucial factors in a proper understanding of interpersonal, group, or intercultural conflicts (IS4). For instance, according to Sambor (2005), an inappropriately chosen place of negotiations may turn out offensive in different cultures. As a result, lack of respect for other cultures may lead to interpersonal or intergroup conflicts.
- **Values** – Meyer (IS4) defines "values as beliefs that [interlocutors] have about what is important, what distinguishes right from evil". What is also important, according to Meyer, "people define themselves by their core beliefs". When an interlocutor is excoriated because of his/her 'beliefs'. He/she may find it offensive.
- **Needs** – **"**needs" are a key factor in understanding the nature of conflicts. As Meyer (IS4) notes, "human needs drive people's actions including engagement in conflict". It appears that such authors as Stankiewicz (2008), Sikorski (2005), and Robbins (1998) have postulated the same.

Another definition of social conflict was provided by Matika (IS7). According to Matika, conflict can be defined "as a confrontation of individuals and groups, on the basis of competitive interest, different identities and unequal identities". Following this line of reasoning, Skarzyńska, et al., (2007) point out that social conflicts are caused by frustration, social beliefs, aggressive behavior and strong emotions.

Oberschall (IS8) presents his own definition of the term 'social conflict'. According to Obershall (IS8), social conflict "is a struggle over values and claims, and status, in which the aims of the conflict group are not only to gain the desired values but also to neutralize or eliminate rivals". The author further (IS8) observes that social conflict pertains to "racial, religious persecution" as well as to "riots", "rebellions","revolutions", etc.

Another definition of the term social conflict has been put forward by Stankiewicz (2008), who defines social conflict as a disagreement between at least two social groups. For instance, social conflict can be caused by disagreement between social classes, employers and employees, political parties, etc.

While talking about social conflicts, it is also worth mentioning *the social categorization theory* that was proposed by Tajfel and Turner in 1979. According to these authors, people categorize others as identified as strangers or familiar individuals (cf. Skarzyńska et al., 2007). This pont can be illustrated by means of a study which was carried out by Palmonari et al. (IS9). As Palmonari et al. show, people identify themselves with the ones who share the same 'religious', 'political', or 'sports' beliefs, etc. For instance, sports fans indentify themselves with a local football team and remain enemies of other local football teams.

The present discussion points out that there exist many causes of social conflict. As was shown above, social conflict may be defined by means of different parameters. It was also shown that their occurs a certain degree of difficulty in defining social conflict, as numerous definitions of the concept have been proposed. Subsequently, it was shown that social conflicts are triggered off by such factors as: "communication", "structure", "history", "culture", "value", "emotions", "needs" (IS6). What is also important, it was also approached within the *social categorization theory* which has emphasized an impact of various social categories on social conflict. It was also postulated that social conflict refers to such phenomena as disagreements, tensions, competitions between social classes, social forces, and individuals who represent different values, etc. Finally, it was presented that social conflict can be explicated by means of the Wheel of Conflict that was proposed by Meyer in the book *Dynamics of Conflict Resolution* in 1946. The aim of the next section is to explicate the factors which cause communicational conflict.

4. Communicational conflict

Over the last years, scholars dealing with conflict have been trying to scrutinize communicational conflict. Some scholars, such as Chełpa and Witkowski (1995) and Nęcki (2000), show that conflicts can be described on the communicational level. Thus, Chełpa and Witkowski (1995) attempt to elucidate that conflicts are caused by so-called 'communication stoppers'. According to these authors, interlocutors tend to generalize messages in lieu of formulating messages in an emphatic way. For instance, as an illustration of their point, they show communication messages which are formulated in an inappropriate way. The following examples have been provided:

Communication messages formulated in an inappropriate way:	Well formulated communication messages:
• You are always losing your documents. • You should spend more time with your family. • You don't like coming home.	• I am worried that you have forgotten where your documents are. • I like it when you are spending time with me. • I am worried that you come home so late.

Figure 3. (adapted from Chełpa and Witkowski 1995: 39) [author's own translation]

It is also worth mentioning that Chełpa nad Witkowski (1995) point out that communicational conflicts are caused by communication breakdowns. For instance, they claim that communicational conflict occurs when people stop talking with each other. What is also more, Chełpa and Witkowski suggest that communicational conflicts can be caused by an inappropriate use of 'body language', such as mimicry, position of the body, as well as inappropriate use of tone, pitch of voice. While talking about communicational conflict, it is also worth mentioning that Nęcki (2000) provides a list of factors which cause communicational conflict. They can presented in the following way:

- Inappropriate turn taking.
- Inappropriate vocal responses of the listeners. (e.g. uhmmmm, aha).
- Inappropriate opening of conversation.
- Inappropriate closing of conversation.
- Use of offensive expressions.
- Inconsistent way of talking (e.i. two statements of interlocutors that have nothing in common).
- Misunderstanding of the message that is transmitted by the sender.
- Misunderstanding of the communicational code.

The present discussion points out that many factors that have an impact on the communicational conflicts may be distinguished, such as communicational stoppers, breakdown of communication, that is the period of time when interlocutors do not want to communicate with each other. Additionally, list of factors contributing to communicational conflict was presented. Finally, it is worth noting at this point of discussion that some researches, such as Chełpa and Wikowski (1995) as well as Głażewski and Sałaciński (2005), Skarzyńska et al., (2007), point out that conflict can also be referred to and described on the intercultural level The aim of the next section, therefore, is to briefly discuss the factors that cause intercultural conflict.

5. Intercultural conflict

There are many ways to define intercultural conflict. For instance, according to Tooney (1999: 194), intercultural conflict can be defined "as perceived or actual incompatibility of values, norms, processes, or goals between a minimum of two cultural parties over the content, identity, relational, procedural issues" (1999: 194). Furthermore, Tooney (1999: 194) underlies the fact that intercultural conflict can be manifested by means of "ignorance" with respect to cultural „norms, values". However, the intercultural conflict can scrutinized by means of the notion of 'ethnocentrism'. For example, as Tooney (1999: 194) explains, it is believed that some cultures are more important and, therefore, more "superior" in relation to other cultures. What is also important, according to some studies carried out by such researchers as Skarzyńska et al. (2007), intercultural conflict can be caused by means of prejudice and stereotypes as well. While talking about an intercultural conflict, it is worth mentioning the phenomenon of *xenophobia*. As Stankiewicz (2008) has shown, it can be defined as a hostile attitude towards other cultures. What is also important, according to Sikorski (2005), conflicts can be described by means of a division of cultures into collective and individual cultures. For instance, Hofstede and Hofstede (2005) explicate the presence of conflict between the Japanese and American cultures by relying on this notion. As Hofstede and Hofstede (2005) point out, the Japanese convey verbal messages indirectly. On the other hand, the English or the Americans converse directly. As Hofstede and Hofstede (2005) explain it, the Japanese people are not as spontaneous as the Americans.

Another example of an intercultural conflict is provided by Skarzyńska et al., (2007) on the example of the Romani people (the Gypsies) and Jews. As Skarzyńska et al. (2007) explicitly indicate in their book, Poles generally demonstrate a negative attitude towards the Gypsies The latter are generally disliked in the Polish society. While talking about intercultural conflict, it has to be mentioned that the conflict between the White and Black Americans (Lippi-Green, 1997; Baugh, 2000; Smitherman, 2000) is a classic example of a society-driven conflict. It is worth mentioning at this point that the status of American English as used by the white sector of the American society is generally viewed as higher as compared to African American English (Black English or African American Language). Thus, as some studies imply, African American English is regarded as less important and therefore less appropriate. That is why the users of African American English are generally considered as less educated. It is especially visible in American Schools of the elementary type. Some studies even imply that African American English is not tolerated at school by teachers. African American Children are

corrected and Standard American English is imposed on students (Smitherman, 2000).

While talking about conflict, it is worth mentioning the conflict between a natural language which has managed to attain the status of 'a World language' (*lingua franca*) and other natural languages. For instance, Puppel (2009: 98) in his article markedly pinpoints that "a globalizing language" [as for instance, English]) which succeeds in gaining a dominant (i.e. hegemonic) position among all the existing languages in the natural language global arena, above all has an impact on the most important communicative niches, that is, in the "professional niche". What is also important, as Puppel (2009: 98) stresses "globalizing languages, which at present are so clearly epitomized by English as a major force behind the seemingly unifying pressure processes leading to the weakening and replacement (or overpowering of other languages, or 'winning the language contest') of the existing natural languages with a globally accessible *lingua franca,* pose a direct threat to the very existence of all the other non-globalizing natural languages which, together with a limited number of globalizing languages, constitue the NaLGA". As an instantiation, English replaces other languages in everyday work communication, telephone communication as well as in official intercultural conversations.

The present discussion has indicated that there occur many different causes of intercultural conflict. It was shown that the causes of the intercultural conflict range form *stereotypes, prejudice*, *ethnocentrism* and *xenophobia*. It was also shown that the intercultural conflict can be triggered off by the negative attitude towards some users of a given language. It was indicated, for example, that speakers of African American variety of English may be discriminated against in the American Society (Smitherman, 2000). However, it has to be mentioned that conflicts are also caused by biological factors. The aim of the next section is to discuss the biological causes of conflict.

6. Biological conflict

While talking about conflicts, it is worth remembering that they can also be analyzed as biologically-driven conflict. According to Harmer (IS10), biological conflict can be defined as a dysfunction of human body. For instance, Harmer (IS10) states, biological conflict refers to "the breast cancer, the ovarian cancer, leukemia, eczema, psoriasis, cervical cancer, prostate cancer, asthma, heart disease, diabetes and hypoglycemia", etc. In addition, it has been postulated that biological conflict is an ever encompassing phenomenon in the sense that it comprises the entire body. Thus, Harmer (IS10) has noticed in his studies that "biological conflict creates a sequence of events

that simultaneously affect the psyche, brain, and organism" As Harmer (IS10) explicates, in his article, "nature of biological conflict" determines the fragment of the" brain" and the "organ" that will be "affected". For instance, the brain cancer can cause the loss of speech, "deafness" as well as "numbness", loss of memory, etc (IS10).

Another definition of biological conflict has been proposed by Szóstak who defines biological conflict as a reaction of the human system to danger (IS11). According to Szóstak (IS11), dangerous situations cause conflict in the human body; for instance, the heart beats at a faster rate, the body perspires, face reddens, etc. Following this line of reasoning, Nelson (IS12) explicates in his article that human beings have "the phylogenetically programmed impulse to attact (or to flee) when vital interests are threatened". For instance, Wilson (2000), and Nelson (IS12) link biological conflict with 'aggression'. It is also worth emphasizing at this point of discussion that some researchers, as for instance, sociobiologists, ethologists, communication theorists, employ in their studies the term 'biological determinism'. This term refers to 'instinctive' behaviors of the human nature (IS13). As Lewontin (IS13) explicates in his article, some behaviors "are said to be human universals that have been built into our genes by natural selections during the course of human evolution. These characteristics are then said to be unchangeable [in] any society". In addition, some sociobiologists, such as Wilson and Nelson, explicitly point out in their studies that aggression or fear are a part of human nature. As Nelson (IS12) states, "aggression" can be defined "as an act with the intent to injure persons or to damage property". It is therefore important in our discussion of biologically-determined conflict that the phenomenon of "aggression" can be divided into (IS12):

- "Benign aggression" – according to Nelson, it is "a defensive" type of "aggression". As Nelson (IS12) indicates in his article, "beneign aggression is phylogenetically programmed and ceases when the threat ceases to exist".
- "Malignant aggression" – as Nelson (IS12) shows in his article, it is not a "phylogenetically programmed" part of human nature. For instance, Nelson (IS12) states that human "destructiveness" and "cruelty" are not phylogenically programmed" part of human nature (IS12).

While talking about biological conflict, it is worth mentioning that biological conflict can be explicated by means of the genetic conditioning of the human body. For instance, as Jaczewski (IS14) states, genetic conditionings determine the height of human body. Furthermore, genetic conditionings determine such features as a slim or a fat structure of the human body. The biological conflict which is caused by genetic conditionings of a human body can be illustrated by means of the following picture:

Picture 2. Difference in height between Tomasz Adamek and Witalij Klitschko (adapted from IS15)

The photo portays a fight between Tomasz Adamek (left) and Witalij Klitschko (right) which was held in Wrocław on the 10th of September, 2011. Tomasz Adamek lost the fight. It is worth underscoring at this point that the result of the fight may serve as an explicit illustration of the biologically-determined conflict caused by height and physical strength between Tomasz Adamek and Witalij Klitschko. The difference in height between both fighters is clearly visible in the photo. Witalij Klitschko is a taller and a stronger fighter. Conversely, Tomasz Adamek is a shorter and a weaker fighter.In addition, it is worth noting that the photo also shows that Witalij Klitschko is operating with longer arms. This fact may serve as an illustration of the existence of biological inequalities between humans.

The present discussion would not be complete without mentioning that biological conflict can be explained without making a reference to animals. It is worth stressing that many researchers, such as Wilson (2000), Dawidson (1989), Nelson (IS12) and others, analyze biological conflict by referring to animals, insects and other biotic organisms. For instance, as Harmers states in his article, "animals experience biological conflicts in real terms, for example, when they lose their nest or territory, when they are separated from an off-spring, when they suffer the death of starvation, or death fright". Following this line of reasoning, Dawidson (1989) suggests that animals, insects

and other biotic organisms compete with one another to obtain food. For instance, Davidson (1989) talks about a fight between 'a hawk' (representing a stronger organism) and 'a dove' (a weaker organism). 'The hawk' as a stronger organism wins the fight. As Davidson (1989) points out, stronger, bigger organisms win a fight with smaller, weaker organisms. Furthermore, it is worth underscoring at this point of discussion that some aggressive behaviors are also genetically conditioned. For example, as Wilson (2000) notes, in order to protect territory, fish fight with one another. As an example, Wilson (2000) talks about fights between *Chaenopis ocellatas* (very small fish) which is strongly genetically determined. It can be illustrated by means of the following picture:

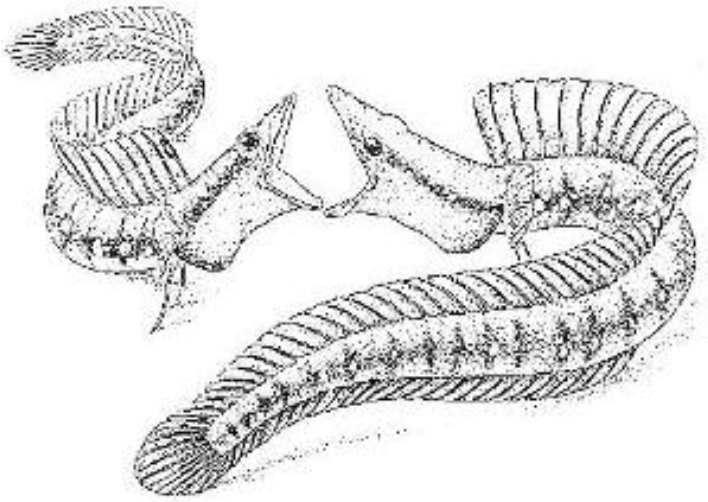

Picture 3. A fight between Chaenopis ocellatas (adapted from Wilson, 2000: 146)

The picture shows two fish (*Chaenopis ocellatas*) which are trying to protect their territory. In order to protect the territory, *Chaenopis ocellatas* have to fight with other fish. During the fight, *Chaenopis ocellatas* make specific sounds, change shape. As Wilson (2000) notes, *Chaenopis ocellatas* will always attack other fish which enter its territory. The fight is usually won by the owner of the territory.

As can be seen, biological conflict can be caused by different factors. The foregoing examples explicitly indicate that biological conflict can most naturally be studied from the strictly biological (biological determinism), but also from the sociological and ethological points of view.

7. Conclusions

The present article has aimed at presenting some considerations of the nature of conflict. The above discussion offers the following conclusions:

1) The study has shown that the term conflict can be analyzed on different 'levels'. As can be seen, the term conflict can be defined by a number of parameters.
2) It was pointed out that conflict can be defined within the biological, social and communicational perspectives.
3) It was also pointed out that the term conflict can be analyzed in terms of historical, ethological perspectives, etc. What is also important, it was indicated that conflicts have been examined by researchers who represent different fields of study. It was thus shown that conflict is an important interdisciplinary research problem.
4) It has been shown that conflict, approached within the biological perspective, can be defined as a dysfunction of the human body. As was presented, biological conflict can, for example, arise from the presence of different diseases. It was also pointed out that biological conflict can stem from genetic conditionings. Furthermore, it was shown that biological conflict can arise from anger or fear. Finally, it was shown that biological conflict can be analyzed by means of organismal interactions, such as, occurring between various animals, such as insects, reptiles, etc.
5) The foregoing discussion has also pointed out that conflicts develop gradually from the "covert–hidden part" to "overt–public part" (IS3). As has been shown, "the hidden part of conflict" can be characterized by such factors as the lack of cooperation, whereas "the overt part" can be characterized by the open fight between the interactants. It was indicated that in the "overt part", the participating parties use "threats", "complaints", "hot button words", etc (IS3).
6) The study of social conflicts has shown that social conflict can also be defined by means of a variety of parameters. It was presented that social conflict can be analyzed as a disagreement, or 'tension' between:
   - 'social classes',
   - 'social forces',
   - 'social groups'.
7) It has been pointed out that the term conflict can also be explained as caused by the use of verbal and non-verbal language. The forgoing discussion has indicated that inappropriate use of spoken and 'body language' resources, as for instance, the wrong use of turn taking, inappropriate responses of the listeners, wrong closing and opening of

conversation with respect to these resources, may significantly contribute to causing communicational conflict.

8) The discussion has also shown that conflict among the human communicators can be elucidated on the intercultural level as well. Thus it was pinpointed that the notion of conflict can be explained by means of the presence of such phenomena as xenophobia, ethnocentrism, prejudice, or stereotypes, in social-cultural interactions.

REFERENCES

BAUGH, J. 2000. **Beyond ebonics: linguistic pride and racial prejudice**. Oxford: Oxford University Press.

BREZINKA,W. AND S. STEWART. 1994. **Socialization and education: essays in conceptual criticism**. Westport, CT: Greenwood Press.

CHEŁPA, S. AND T. WITKOWSKI. 1995. **Psychologia konfliktów**. Wrocław: Biblioteka Moderatora. Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne.

COSER, A.L. 1957. "Social conflict and the theory of social change". **The British Journal of Sociology** 8.3. 197–207.

DAWIDSON, R. 1989. **Samolubny Gen**. Warszawa: Pruszyński i S-ka.

DE BONO, E. 2010. **Myślenie przeciw konfliktom: twórcze metody rozwiązania sporów**. Gliwice: Wydawnictwo Helion.

DEUTSCH, M. 1973. **The resolution of conflict: constructive and destructive process**. New Haven, CT: Yale University Press.

GŁAŻEWSKI, M. AND L. SAŁACIŃSKI. 2005. **Conflicts, mediation, the youth**. Kraków: Oficyna Wydawnicza IMPULS.

HARRIS, T.E. 1993. **Applied organizational communication: perspectives, principles and pragmatics**. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

HELLINGER, B. 2010. **Wielki konflikt: od uwikłań rodzinnych do nierozwiązanych konfliktów między narodami.** Warszawa: Wydawnictwo Czarna Owca.

HOFSTEDE, G. AND G.J. HOFSTEDE. 2005. **Cultures and organizations. Software of the mind**. New York: McGraw-Hill.

LIPPI-GREEN, R. 1997. **English with an accent: language, ideology, and discrimination in the United States**. Oxford: Blackwell.

MATUSZYŃSKA, A. 1998. **Współczesne teorie konfliktu społecznego**. Katowice: Wydawnictwo Ekonomiczne.

MEYER, B. 2000. **The dynamics of conflict resolution: a practitioner's guide.** San Francisco: Jossey-Bass.

NĘCKI, Z. 2000. **Komunikacja międzyludzka**. Kraków: Antykwa.

OUCHO, J. 2002. **Undercurrents of ethnic conflict in Kenya**. Boston: Brill.

PUPPEL, S. 2009. 'The protection of natural language diversity – fancy or duty". **Scripta Neophilologica Posnaniensia** X. 97–109.

SKARZYŃSKA, K., U. JAKUBOWSKA AND K. WASILEWSKI (ed.). 2007. **Konflikty międzygrupowe: przejawy, źródła i metody rozwiązania**. Warszawa: Academia.

SMITHERMAN, G. 2000. **Talking that talk**. London: Routledge.

SIKORSKI, CZ. 2005. **Język konfliktu: kultura komunikacji społecznej w organizacji**. Warszawa: Wydawnictwo CH Beck.
STANKIEWICZ, M.W. 2008. **Konflikt jako zjawisko integrujące i dezintegrujące oblicze współczesnego świata**. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.
RAHIM, A. 2001. **Managing conflict in organizations**. Westport, CT: Quorum Books.
ROBBINS, S.P. 1998. **Zachowanie w organizacji**. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
TOONEY, S. 1999. **Communicating across cultures**. New York: Guilford Press.
WILSON, E. 2000. **Socjobiologia**. Poznań: Zysk i S-ka Wydawnictwo.

Internet sources (IS)

IS1:
http://el.us.edu.pl/ekonofizyka/images/5/5a/Przeciaganie_liny_swm.png
IS2:
http://jcr.sagepub.com/content/9/4/434.extract
IS3:
http://draltang01.blogspot.com/2007/07/conflicts-in-church.html
IS4:
www.hawaii.edu/hivandaids/The%20Dynamics%20of%20Conflict%20Resolution.pdf
IS5:
http://links.jstor.org/sici?sici=0022-0027%28195806%292%3A2%3C170%3ATATOSC%3E2.0.CO%3B2-5 5
IS6:
http://www.uccs.edu/~stuemp/training/conflict%20res.pdf
IS7:
www.ndt.net/article/ecndt2006/doc/Tu.3.4.4.pdf
IS8:
http://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev.so.04.080178.001451?journalCode=soc 7
IS9:
p://ppcms.univie.ac.at/fileadmin/usermounts/kirchle3/publikationen/Palmonari Pombeni Kirchler 1992 Evolution of the self concept in adolescence
IS10:
http://www.newmedicine.ca/magazine.php
IS11:
http://www.exbis.pl/vademecum/vademecum.php?dzial=31
IS12:
http://jcr.sagepub.com/content/18/2/285.abstract
IS13:
http://www.tannerlectures.utah.edu/lectures/documents/lewontin83.pdf
IS14:
http://superfon.myftp.org:9080/users/Dariusz/ksi%B9%BFki%201/Andrzej%20Jaczewski%20BIOLOGICZNE%20I%20MEDYCZNE%20PODSTAWY%20ROZWOjU%20i%20WYCHOWANIA%20.tx
IS15:
http://www.facebook.com/?sk=ff#!/photo.php?fbid=10150281630130205&set=a.1015028 1629165205.331212.285530825204&type=3&theater

The role of audio-vocal and tactile-visual modalities in ritual communication: the case of the Catholic and Protestant dimensions of the public space

MARCIN KRAWCZAK

1. Introduction

Ritual communication may be looked at within a broader perspective of institutional communication which acquired its specialized function in society due to a collectively shared human agents' need of ritualized behaviours. This paper is aimed to outline the role of audio-vocal and tactile-visual modalities in ritual communication in the case of the Catholic and Protestant dimensions of the public space demonstrating the interrelatedness of the aforementioned modalities, the theatricality of ritual communication stemming from distinct ideological foundations as well as the milieu of the public space which enables ritual communication to take place. In this way, the problem of ritual communication will be presented as set against the institutional background.

2. The basic assumptions

The following basic assumptions have been made:

(1) Audio-vocal and tactile-visual modalities are interdependent in the process of ritual communication.
(2) The above modalities are shaped theatrically and conducted in accordance with the objectives shared by the participants of ritual communication.
(3) Different mental approaches to ritual communication stem from distinctive ideological realms.

(4) The Catholic Church and the Protestant Church are considered cultural institutions.
(5) There occurs correspondence in the style of management between ritual communication and political communication.
(6) The ecosystem of ritual constrains the input proportions delivered by the participants of ritual communication.

2.1. THE INTERRELATEDNESS OF AUDIO-VOCAL AND TACTILE-VISUAL MODALITIES IN RITUAL COMMUNICATION

Communicative behaviour dynamics is defined as "activated and unfolded in communication acts performed by groups of agents in the communication process as a result and within communicative encounters" (Puppel, 2004: 4). Assuming that human beings, apart from impaired individuals who are not considered here, are hybrid communicators, it becomes transparent that the agents engrossed in communicative acts are in control of complex modalities, such as: a) the audio-vocal modality (according to the principle "*totum per os*"), and b) the tactile-visual modality (resulting in eye-hand correspondences). Ritual communication as performed by communicatively well fit human communication agents does not take advantage of merely one of the modalities. It is a branch of social life which abundantly bonds the two modalities in a meaningful whole. The modalities are highly synchronized thus triggering verbalized messages which are reinforced with a multitude of non-verbal behaviours. A mass ceremony would therefore be a juxtaposition of a painstakingly carried out gesticulative dramaturgy supplementing communicative acts which both strive to accomplish emotional, intellectual as well as social fulfillment. Similarly to structural convergence between verbal and non-verbal codes, the context of a mass ceremony enables the interrelatedness of audio-vocal and tactile-visual modalities to facilitate ritual communication. The verbal messages set against the background of 'gestosphere' (cf. Puppel and Puppel, 2007) may imply the following:

- the multiple meanings of messages become specialized within ritual communication (the employed signs mainly highlight or emphasize the messages);
- messages are not intentionally used for deceptive purposes, for this type of communication shuns manipulative manifestations (i.e. the signs do not contradict the verbal messages);
- the general communicative display is expressive, yet in ritual communication it remains devoid of spontaneity;

- the modalities' concurrence gives more credence to performed communicative acts;
- the regulation of a ritual act is framed by strictly determined turn-taking activity (the desire to speak is beyond the recipients' competence, for the only agent in power of the communicative process's regulation is the priest as the person who conducts the mass);
- cultural and historical proveniences of ritual communication are depicted in its performance.

Collectivities create communicative institutions defined as "language as a cultural institution, […] where they all as institutions compete for the best possible and strongest status *vis-à-vis* other natural languages" (Puppel, 2009: 275). In the case of the religious institutions, the existence of communicative encounters is burdened on the shoulders of the congregation whose members individually, consciously and of their own accord, decide to participate in the act of mass ceremony.

2.2. THEATRICAL CHARACTERISTICS OF RELIGIOUS INSTITUTIONS

The space of the temple, while being a place of worship, is additionally equipped in theatrical characteristics, such as: synchronization and artificiality. Therefore, the religious institution comprises a composition of, *ex definitione*, a temple, in which a group of people gathers and follows certain formulae in a synchronized and directed way, and a theatre where actual events of communication take place in an artificial manner, for "theatricality can be abstracted from the theatre itself and then applied to any and all aspects of human life (…) Thus, it can be defined exclusively as a specific type of performance style or inclusively as all the semiotic codes of theatrical representation" (Davis and Postlewait, 2003: 1).

Furthermore, what is striking in the discourse organized in the temple setting is that it has a specific conversational structure. Conversational openings and closing mostly remain unchanged. On the one hand, it cements communication which this type calls for. On the other, it holds the recipients within the limits of non-spontaneity. The matter which evokes inquiries relies on the interpretation of the authenticity of ritual communication in terms of communicative behaviour dynamics, namely whether it is a role-play or real-play communication. A certain amount of theatricality performed by any human agent qualifies his/her behaviour as artificial, thus role-played. Otherwise, the agent is obliged to be in possession of recognition and consent to be involved in action (Cohen, 1996: 24). Having been

equipped with the proper knowledge concerning the communicative situation, a group of agents agree to cooperate in a mass ceremony. Consequently, even though ritual communication bears traits of theatrically conducted performance, it gathers its participants/recipients who consciously and unanimously participate in the communicative acts of the above kind. Artificially underpinned behavioural constructions are authentically formulated.

Tactile-visual modalities in ritual communication make use of iconic rhetoric, for as Lotman (1990: 32) states, "(…) the interior of a church [temple] is a code and not merely a text, we perceive it not only aesthetically (only a text, not the rules for its construction, can be perceived aesthetically), but also in a religious, philosophical, or other non-artistic way". The modalities are explicitly demonstrated within the parameters of the so-called Imperial Tetragon of Embodiment and encompass the following: display, militancy, utility and trade-offs parameters (cf. Puppel, 2009; Puppel, 2011).

The concept of embodiment comprises in its composition the biological, social and cultural factors. The latter is of essential significance, for it implies that the public space, especially of the open type, is always culturized. Thus, an institution immersed in the public space is a form of communicative embodiment due to exercising language and non-language resources. As a result, the institution penetrates multifarious communication spheres of the living agents simultaneously breeding a new entity – the transcommunicator (cf. Puppel, 2011), capable of navigating freely among the public spaces and exceeding the limits of his/her ethnicity.

In the institutional sense, the display parameter is responsible for determining the boundaries of the temple spatially and bears theatrical characteristics. More importantly, the display parameter puts emphasis on the expressiveness, effectiveness and absorption of signs (Puppel, 2009), at the same time entailing some methods of manipulation (see Krebs and Davies, 1997: 156).

2.3. IDEOLOGICAL DISTINCTIONS BETWEEN THE CATHOLIC AND PROTESTANT RITUAL COMMUNICATION AND THEIR COMMUNICATIVE CONSEQUENCES

To understand more fully the different mental approaches, one has to take into consideration the ideological realms of the Catholic and Protestant (mainly Lutheran) denominations, which include historical and cultural discrepancies resulting in the development and presence of diverse means of delivering messages. The distinctions are presented in the chart below:

Table 1. Major differences between the Catholic and Protestant ideology (adapted from Walton, 1986: 41)

	Catholic denomination	**Protestant denomination**
Authority	Scripture and tradition	*Sola Scriptura* – Scripture alone
Bible	Includes apocrypha	Excludes apocrypha
Results of Fall	Corruption and tendency to sin	Total depravity and guilt
Free will	Free to do good or evil	Free only to do evil
Predestination	Related to God's foreknowledge	Related to God's decrees
Atonement	Death of Christ created merit that is shared with sinners through sacraments	Death of Christ was a substitutionary sacrifice that satisfied God's justice
Divine grace	Prevenient grace helps one believe; efficacious grace cooperates with the human will to do good	Common grace enabling good works given to all; sufficient grace for salvation given to elect only
Good works	Meritorious	Results of divine grace and unworthy of merit
Salvation	Received at baptism; may be lost by mortal sin; regained by penance. Those who have never heard of Christ may be saved	Result of divine grace; unconditional. Those who have never heard of Christ may be saved
The Church	The Catholic Church is „the place where humanity must rediscover its unity and salvation" but those baptized in other Christian denominations are in communion with the Church	There is a distinction between the visible and invisible church. God saves anyone he chooses, or anyone with proper faith, regardless of church membership
Sacraments	Convey grace by their operation (*ex opere operato*)	Means of grace only if received with faith
Priests	A special vocation for some believers; mediators between God and man	Priesthood of all believers
Transubstantiation	Affirmed	Rejected
Purgatory	Affirmed	Denied
Prayer to saints	Accepted	Rejected

The data demonstrated above are sufficient to sketch out the major differences. The approaches are assumed to represent two contrastive communicative styles. The one pursued by the Catholics may be described as top-down communication. The Pope, who is considered God's deputy in the Catholic Church, possesses a wide range of communicative prerogatives.

The privileged position of second-in-command triggers consequential resolutions. Every believer, as a follower of the Catholic Church, is forced to indisputably give oneself over to the communicative captivity or devotion, depending on an attitude an individual is willing to express. Exceedingly exploited prerogatives ascribed to a religious institution may lead to serious inter-institutional incongruities surpassing the domain of communication and may thus stir up ideological opposition.

It may be presumed that the Catholics are communicatively active during ceremonies in which they participate. However, their influence on communicative recommendations, as representatives appertaining to the Catholic Church, seems in general to be limited. On the other hand, bottom-up communication is demonstrated on the Protestants' side. The Protestants utterly rely on their interpretation of the Scripture and due to the tenets of "the five solas" (Scripture alone, Christ alone, Grace alone, Faith alone, God's glory alone) they are not shunning a possibility to individually investigate the contents. Following this approach, there is no authority who appropriates the right to voice unequivocal and peremptory messages. A chance to interpret contents on one's own offers more possibilities to sound unrestrained judgments. Thus, the institution under consideration is genuinely formed by the individuals who give priority to exclusive and singular understanding rather than to top-down communicated decrees. The different approaches to ritual communication are demonstrated in the diagram below:

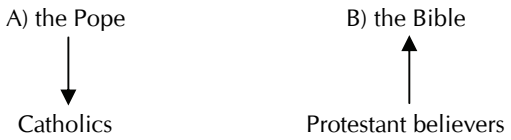

Diagram 1.
Where: A) Catholic top-down ritual communication styles, and
B) Protestant bottom-up ritual communication styles

The character of a religious institution is executed through the maxims which emphatically express the discrepancies between the Catholic and Protestant associations. The Catholic "*extra Ecclesiam nulla salus*" serves as a theological thesis which emphasizes the role of the Church as a means to salvation. At the very beginning, the phrase was definitive. It was only after the 19th and 20th century that this communicatively overwhelming privilege eased off, yet the prerogative is pertaining as expressed in the declaration

"*Dominus Iesus*" (IS1). Next, the Church still remaining the main source of salvation, expanded its communicative resolutions on individuals who were not familiar with the idea of Christianity as well as on others who yet fulfill universal values in their lives as direct means of the easing off. Institutionally speaking, the Protestant denomination seems to be more communicatively sensitive in their pursuit of modernity. According to the Protestants, the Church ought to be engrossed in the ongoing process of attachment to changing socio-cultural environment. "*Ecclesia semper reformanda est*" – where reconsideration and renewal of the religious tenets improve the maintenance of the doctrine and additionally entail communicative alternations.

2.4. RITUAL COMMUNICATION IN THE PUBLIC SPACE

The physicality of a religious institution roughly defined as an architectural construction guided by display characteristics also provides some indicators concerning its communicative purpose. Spaces are also institutions and, as far as the participants of ritual communication are concerned, this specialized space serves as "the ultimate framework (…) for dealing with the agents' potential/ability to communicate" (Puppel, 2004: 3). Spatial circumstances are defined by the boundaries, both physical and mental, which underline its character resulting in communicative behaviour dynamics patterns. Thus, the public space might be recapitulated as "all socially perceived communication behaviours, verbal and non-verbal, thus encompassing respectively audio-vocal and tactile- visual modalities (…) as both fundamental for socially approved communicative behaviours and socially disapproved communicative behaviours" (Puppel and Puppel, 2007: 2) [translation mine, MK].

The character of an institution is additionally demonstrated through display characteristics. Carmona et al. (2008: 9) distinguish three main dimensions: a) context for action, b) kit of parts, c) qualities. The first may be associated with a communicative and general interactional activity which takes place within an institution and its surroundings. The second is linked to the aesthetics of a building, its operational features and pre-planned assignations. The third is devoted to an array of goals fulfilled by the users of a particular public space. The difference between "kit of parts" and "qualities" lies in the assets offered by an institution. The first is granted as an indispensable constituent of a construction in terms of its architecture, the latter is further divided into tangible (maintaining freshness and orderliness of an environment as well as overall peaceful ambience) and intangible (covering a wide range of aspirations, needs and demands aired by the users of the

public space) qualities which are shaped by the occupants who exploit the premises.

On the architectural side, one may seek some standards for temple milieu recognition in ancient determinants set by Vitruvius (1914: 40), who proposed "departments of architecture" which also encompass religious institutions:

> All these must be built with due reference to durability, convenience, and beauty. Durability will be assured when foundations are carried down to the solid ground and materials wisely and liberally selected; convenience, when the arrangement of the apartments is faultless and presents no hindrance to use, and when each class of building is assigned to its suitable and appropriate exposure; and beauty, when the appearance of the work is pleasing and in good taste, and when its members are in due proportion according to correct principles of symmetry.

Notwithstanding the fact that there is a vast time-spread between antiquity and present times, it seems that the very basis of architectural human activity is still founded on the aforementioned principles. Communicative behaviour dynamics will operate differently due to the profile an institution realizes through the parameter of utility (functionality) which is offered by a construct structure brought to the public sphere with purpose. The principle of functionality has generally witnessed a decline in recent years, since it has been realized that function does not evoke form (see e.g. de Carlo, 2005: 9). Thus, a groundbreaking tenet of modern architecture proclaimed by Sullivan (1896) has been questioned.

Furthermore, the qualities a construction represents reflect not only aesthetic and functional values, but also the cultural and mental ones shared by individual members of a given community. It is especially visible in the temples such as the Christian churches where the collective symbols leave no place for misunderstanding in terms of design and destination of their religious institutions.

2.5. MANAGING THE RELIGIOUS INSTITUTION

The way in which a religious institution is managed resembles the one which is typical of any political institution. Apart from the political milieu, the communicative style of both of them is similar. Ideologies constitute a militant incentive for a party and a church in its formation and provide a reason for measures they undertake, even risking that the majority of hu-

man agents who are comprised by these institutions (constituency, believers) may experience a degree of abhorrence to their institutional being. By and large, institutions are products of a society functioning in a given culture. Therefore, in some cases, the presence of an ideology is mandatory in order to provide a motive for justification of their successes and failures and in order to provide a stimulus for their social continuance. While striving to continue its mere existence, an argumentative basis is attached to cement the institution's stance, and constructed messages are voiced by certain licensed communicators in accordance with the attitude they represent.

Ideology remains the core of the church's proceedings. It is the heart of the gathering, shaped by the conductor-priest and his/her adherents who represent relatively coherent views on aired messages as well as the attributes possessed by a given party. The intricacy of ideology as an element of the party's identity is demonstrated in the figure below. It is assumed that the diagram also serves well with reference to religious institutions.

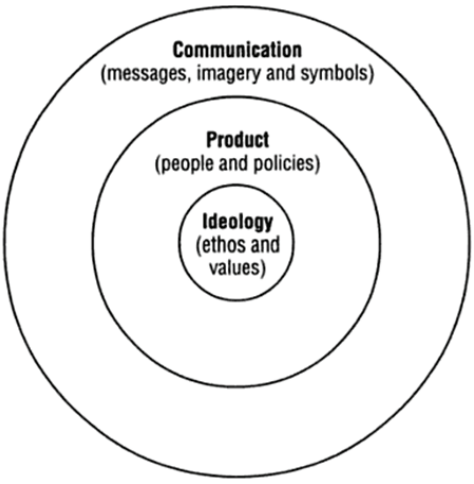

Diagram 2. Place of ideology in a party's [and a church's] brand (adapted from Lilleker, 2006: 93)

Ethos and values (also in Christianity) remain the crux of the religious institution. They are further transferred by agents (i.e. mediators known as priests or common people serving in the activity of priesthood) into products and activated in communication practices where messages contain directed scripts used in ceremonial performances (i.e. masses) or other kinds of social actions undertaken by the religious institutions under consideration (i.e. engaging in charities).

2.6. THE ECOSYSTEM OF RITUAL

The aforementioned assumptions entail some consequences in terms of the concept of 'ritual'. The definition of the latter gives rise to considerable difficulties. The terminological, academic and colloquial associations may lead to some confusion or, at least, to ambiguity. However, discerning the pervasiveness of ritual behaviours provides benefits whose theoretical applicability helps exhibit human agents' activity and their engagement in collective symbolism within interactional encounters (see Collins, 2004: 15).

In order for a behaviour to become a ritual, several conditions must be satisfied. Thus, the ritual has to contain the following features:

- be symbolic;
- be culturally inspired;
- be strictly limited to particular communicative contexts;
- be frequentialized;
- be performed (acted out);
- be structured;
- be defined by the nature of the institution(s) which use(s) it;
- be fulfilling in terms of intellectual or/and emotional or/and physiological or/and social-order appeal.

It has been proposed by Snoek (cf. 2006) that one should take advantage of polythetic classes stemming from "fuzzy sets" (cf. Zadeh, 1965) as a method of coining a working definition of the ritual. Polyethic classes define a phenomenon as a collection of many characteristics necessarily shared by the majority of the individuals or groups involved and possessing the traits in an undefined number, as opposed to monothetic classes where all individuals and members must possess all characteristics ascribed to a class in order to be identified (Snoek, 2006: 4). The notion of polythetic classification has been accepted by the present author in the working definition of the ritual.

It seems that a particular behaviour may be colloquially labeled 'a ritual behaviour' in terms of its general omnipresence. Therefore, the stance represented by the author of this paper is such that rituals are all-present. In the religious sense, one may follow Goffman (1967: 57) who defines the notion of the ritual as an "(…) activity, however informal and secular, [that] represents a way in which the individual must guard and design the symbolic implication of his acts while in the immediate presence of an object that has a special value for him".

Furthermore, the aspect of the sacred is vital, for "society and its sacred objects exist, and these constrain the individual to act in a rule-following, symbolically laden fashion toward these objects" (Collins, 2004: 17). The burden of constrains was clearly visible in the ritual communicative domain

in the past. The Roman rite mass ceremony constituted an opulence of gestures, performed both by the priest and the followers. Enumerating the different types of gestures and their meanings would certainly be beyond the scope of this paper. Suffice it to say that they created a meaningful whole formed from structured units. However, being conducted in Latin, the events (e.g. the Roman mass) were distant from the common participators' understanding.

The role of a clergyperson was definitely that of showing power at least for two reasons: 1) he was the communication intermediary between the different elements of the mass ceremony, and 2) he was maximally in command of the language of the mass ceremony. On the other hand, instances of the Protestant congregations provide different communicative practices. The features which converge may be those which concentrate on the mere plainness of the mass and iconoclasm as indications of resignation from iconic rhetoric (IS2). It may be further stated that the institution of the priest as pastor realizes the idea of common priesthood. Therefore, the communicative input is proportionate (and bidirectional) such that decision-making activities are resolved on a grass-root level versus the Catholic communicative input which promotes a strongly hierarchical (i.e. pyramidal) and unidirectional communicative management style.

3. Conclusions

It has been postulated that the audio-vocal and tactile-visual modalities play a decisive role in ritual communication. It is obvious that the role of these modalities in ritual communication demands further investigations. Undoubtedly, the subject offers vast interpretative possibilities. The congruence of the modalities underlines their interrelatedness both in the domains of the Catholic and Protestant communicative milieus in terms of verbal and nonverbal behaviour dynamics. Similar points may be found while comparing ritual communication with the theatrical and political types of communication. The former is an integral part of the process where artificiality and synchronization are of crucial importance, cementing as well as limiting the recipients' communicative input. The latter concentrates on an ideology core transferred through particular communication policies via ascribed (licensed) communicators, repeatable messages and a finite number of symbols.

Furthermore, the different character of institutions under analysis results in the use of different communicative styles. Whereas the Catholics present more subordinate style relying on the communicative resolutions proposed by the Pope, the Protestants give priority to an individualized approach to

ritual communication. The ritual itself remains based on the same features in both institutions. This convergence partly accounts for ritual universality, where the differences are expressed in minor technical variations. Most importantly, while examining ritual communication, it is incumbent upon the researcher not to be entrapped in deciding which of the two aforementioned institutional realms is better, but attempting to account for similarities and dissimilarities they pose in the most objective manner.

BIBLIOGRAPHY

CARMONA, M. AND L. HAMMOND. 2008. **Public space: the management dimension**. London: Routledge.

COHEN, A. 1996. "Investigating the production of speech acts sets". In: Gass, S.M. and J. Neu. (eds.). **Speech acts across cultures: challenges to communication in a second language**. Berlin: Mouton de Gruyter. 21–44.

COLLINS, R. 2004. **Interaction ritual chains**. Princeton: Princeton University Press.

DAVIS, T.C. AND T. POSTLEWAIT. 2003. "Theatricality: introduction". In: Davis, T.C. and T. Postlewait. (eds.). **Theatricality**. Cambridge: Cambridge University Press. 1–39.

DE CARLO, G. 2005. "Architecture's public". In: Jones, P.B., D. Petrescu and J. Till. (eds.). **Architecture and participation**. London/New York: Spoon Press. 3 – 18.

GOFFMAN, E. 1967. **Interaction ritual – essays on face-to-face behavior**. New York: Pantheon Books.

KREBS, J. R. AND N.B. DAVIES. (eds.). 1997. **Behavioural ecology: an evolutionary approach**. 4th ed. Oxford: Blackwell.

LILLEKER, D.G. 2006. **Key concepts in political communication**. London: Sage Publications.

LOTMAN, Y.M. 1990. **Universe of the mind: a semiotic theory of culture**. Bloomington/Indianapolis: Indiana University Press.

PUPPEL, S. 2004. "An outline of a domain-resource-agent-access-management (DRAAM) model of human communication: towards an ecology of human communication". Poznań: Adam Mickiewicz University, Department of Ecocommunication. Electronic Journal **Oikeios Logos** 1. 1–27.

PUPPEL, S. 2009. "Remarks on the sustainability of natural languages in the cultural-institutional perspective". In: Puppel, S. and M. Bogusławska-Tafelska. (eds.). **New pathways in linguistics**. Vol. II. Olsztyn: Instytut Neofilologii UWM. 275–286.

PUPPEL, S. 2011. "An outline of a multiple triune continuum model of language and communication". Poznań: Adam Mickiewicz University, Department of Ecocommunication. Electronic Journal **Oikeios Logos** 8. 1–25.

PUPPEL, S. 2011. „Human communication and communicative skills: a general philosophy and evolving practical guidelines". In: Puppel, S. and M. Bogusławska-Tafelska. (eds.). **New pathways in linguistics**. Vol. IV. Olsztyn: Instytut Neofilologii UMW. 107–118.

PUPPEL, S. AND J. PUPPEL. 2007. "Gestosfera jako istotny składnik komunikacyjnej przestrzeni publicznej: wstępny zarys problematyki". Poznań: Adam Mickiewicz University, Department of Ecocommunication. Electronic Journal **Oikeios Logos** 4. 1–8.

SNOEK, J. 2006. "Defining 'rituals'". In: Kreinath, J., J. Snoek and M. Stausberg. (eds.). **Theorizing rituals: issues, topics, approaches, concepts**. Leiden/Boston: Brill. 3–14.

SULLIVAN, L. "The tall office building artistically considered". **Lippincott's Magazine** 57, March, 1986.
VITRUVIUS, P. 1914. **Ten books on architecture**. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
WALTON, R.C. 1986. **Chronological and background charts of Church history**. Grand Rapids, MI: Zondervan.
ZADEH, L.A. 1965. "Fuzzy Sets". **Information and Control** 8. 338–353.

Internet sources (IS)

IS 1:
Ratzinger, J. "Declaration 'Dominus Iesus'. On the unicity and salvific universality of Jesus Christ and the Church".
http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20000806_dominus-iesus_en.html [access: 11. 12. 2011].
IS 2:
Vial, T. "Protestant sacred space". **Patheos**.
http://www.patheos.com/Library/Protestantism/Ritual-Worship-Devotion-Symbolism/Sacred-Space. html [access: 12.11.2011].

Struktura komunikatów SMS-owych: podejście ekolingwistyczne

DANUTA OCHOTNA

1. Wstęp

Celem tego referatu jest pokazanie jak język pisany zmienia się w cyberprzestrzeni definiowanej jako przestrzeń, w której komunikacja odbywa się głównie między dwoma komputerami połączonymi siecią (ŹI 17), oraz pokazanie, że akty komunikacyjne nie różnią się zbytnio od siebie w obu rzeczywistościach, tj. realnej oraz wirtualnej. Zostanie tu również omówiona część teoretyczna, tj. podstawowe zagadnienia związane z komunikacją oraz konieczne do dalszej analizy. Ponadto, zostaną opisane badanie przeprowadzone na grupie 250 osób oraz analiza wyników tego badania.

Jak już wspomniano, w pierwszej teoretycznej części referatu zostaną wyjaśnione podstawowe pojęcia związane z komunikacją. Z kolei w dalszej części przedstawione będą badania oraz wyniki badań dotyczące użycia języka w komunikatach SMS-owych.

2. Podstawowe zagadnienia dotyczące języka i komunikacji

Język, w kontekście komunikowania się, według Małego Słownika Języka Polskiego to:

> zasób wyrazów, zwrotów i form używanych w celu porozumiewania się; mowa
> a) przez członków jednego narodu, społeczeństwa
> b) przez ludzi pewnego środowiska, zawodu, regionu (…)
> c) charakterystyczny dla danego autora, dzieła, epoki sposób wyrażania się, wysławiania się
>
> (zob. Sobol, 1999: 285)

Zgodnie z definicjami podanymi powyżej, język nie tylko służy do tworzenia komunikatów, również pomaga on nam w akcie komunikacji. Nie

można dokonać aktu komunikacji, jeśli nadawca i odbiorca nie używają tego samego kodu (języka). Jednakże język jest żywy, czyli w czasie zachodzą w nim różnego rodzaju zmiany. Zmiany językowe są wyjaśniane jako „zjawisko, podczas, którego zachodzą stałe zmiany (…) wszelkie zmiany mają wpływ na użycie języka. Zmiany, jakie mogą nastąpić to: zmiany fonetyczne, leksykalne, semantyczne oraz syntaktyczne" (ŹI 2). Z językiem, poza zmianami językowymi, związane są również zasoby językowe. Definicja zasobów brzmi: „pewna ilość czegoś nagromadzona w celu wykorzystania w przyszłości; posiadane doświadczenie, wiedza, umiejętności" (ŹI 3). Z tej definicji można wnioskować, iż zasoby językowe to wiedza, jaką posiada dana jednostka o języku, w tym świadomość odnośnie jej zasobów słownictwa. Wspomniane wcześniej pojęcia pomagają w tworzeniu komunikatów, które składają się ze zdań. W języku polskim zdania dzielą się na proste i złożone. Zdania proste nierozwinięte składają się zazwyczaj z podmiotu, orzeczenia, dopełnienia. Dopuszczalne jest również, aby w zdaniu nie było podmiotu, wtedy mamy do czynienia z podmiotem domyślnym (np. *Pada*.). Z kolei w zdaniach jednopunktowych wymagany jest podmiot (np. *Maria maluje*.), w zdaniach dwupunktowych konieczne są: podmiot i dopełnienie (np. *Anna prowadzi auto*.), a w trzypunktowych – podmiot i dwa dopełnienia (np. *Piotr dał Ani prezent*.) (ŹI 4). Bardziej skomplikowane są jednak zdania złożone. Do zdań złożonych zalicza się te, w których są przynajmniej dwa orzeczenia (ŹI 4). Do tego typu zdań należą również:

a) zdania współrzędnie złożone – zdania nie zależą od siebie nawzajem, ale treści są ze sobą połączone;
b) zdania współrzędnie złożone łączne – opisują czynności, które mogą być wykonywane w tym samym czasie, ale nie muszą być ze sobą połączone;
c) zdania współrzędnie złożone wyłączające – żadna z czynności, o których mowa w zdaniu, nie miała miejsca;
d) zdania współrzędnie złożone przeciwstawne – treści w zdaniu są przeciwstawne;
e) zdania współrzędnie złożone rozłączne – treść jednego zdania wyklucza istnienie drugiej;
f) zdania współrzędnie złożone wyjaśniające – treści zdań uzupełniają się;
g) zdania współrzędnie złożone wynikowe – treść jednego zdania jest wynikiem zdania poprzedniego (ŹI 4).

W języku polskim istnieje także równoważnik zdań, który przez Słownik Języka Polskiego PWN jest tłumaczony jako „wyraz lub grupa wyrazów formalnie nietworzące zdania, pełniące jednak tę samą funkcję, co zdanie" (ŹI 5).

Jak jest powszechnie wiadomo, komunikacja zawsze towarzyszyła człowiekowi. Już od początków swojej gatunkowej egzystencji *Homo Sapiens* członkowie plemion porozumiewali się ze sobą, między innymi poprzez pismo obrazkowe. Dlatego ważne jest, aby przedstawić w miarę pełną definicję pojęcia *komunikacja*. Według Małego Słownika Języka Polskiego *komunikacja* to „porozumiewanie się, przekazywanie myśli, udzielanie wiadomości" (zob. Sobol, 1999: 332). Innymi słowy, jest to zdolność do porozumiewania się i kontaktowania się przynajmniej dwóch istot. Komunikacja nie mogłaby zachodzić bez komunikatów. Komunikaty są to oficjalne, udostępnione wiadomości (red. Sobol, 1999: 332). Komunikaty są to również „informacje przekazywane w procesie bezpośredniej komunikacji z drugą osobą" (ŹI 1). Na podstawie tych definicji można wnioskować, że komunikaty są nieodłączną i konieczną częścią komunikacji.

W zależności od kontekstu, proces komunikacji może zachodzić na różnych poziomach (Dobek-Ostrowska, 2002: 12). Dobek-Ostrowska wyróżnia następujące poziomy komunikacji:

a) na poziomie dwóch jednostek – komunikacja bezpośrednia, obie jednostki znajdują się w tym samym miejscu i czasie;
b) na poziomie grupy i między grupami – informacje są przekazywane między dwiema lub kilkoma grupami, lub miedzy kilkoma jednostkami;
c) na poziomie instytucji – proces odbywa się między jednostkami należącymi do instytucji;
d) komunikowanie publiczne – jest bardzo formalne; zachodzi w określonej przestrzeni komunikacyjnej, a jej celem jest przekazanie i wymienienie informacji przy zastosowaniu instytucji publicznych (ŹI 14);
e) komunikowanie masowe – komunikacja pośrednia, informacja jest wysyłana poprzez wiele jednostek (głównie za pomocą mass mediów), skierowana do dużej liczby jednostek wykazujących wolę do dokonania aktu komunikowania (Dobek-Ostrowska, 2002: 12).

Ważnym aspektem w komunikacji są również użyte w niej modalności, tj. modalność wokalno-słuchowa i modalność wzrokowo-dotykowa (zob. Puppel, 2011: 20–21). Jak Puppel pisze, istnieją trzy porządki komunikacyjne, w których zachodzi komunikacja i które wykorzystują obie te modalności (zob. Puppel, 2011: 20–21). Do porządków tych należą: pierwotny 'porządek wokalno-słuchowy', 'porządek wzrokowo-dotykowy' oraz ewolucyjnie późniejszy 'synergiczny porządek hybrydowy' (zob. Puppel, 2011: 20). Ten ostatni, jak pisze Puppel, można również nazwać 'multimedialnym i elektronicznym' (zob. Puppel, 2011: 20). Ten referat skupi się na 'synergicznym porządku hybrydowym', gdyż to właśnie ten porządek łączy obie modalności: wokalno słuchową oraz wzrokowo-dotykową, a tym samym obejmuje

komunikację medialną, czyli ten typ komunikacji, do której potrzebne jest użycie urządzenia multimedialnego, np. telefonu komórkowego.

Należy się zatem skupić najpierw na tym, czym jest 'synergiczny porządek hybrydowy' (PH) oraz jaka jest jego rola. Otóż, jak pisze Puppel, rolą tego porządku jest zarówno umożliwienie przesłania dźwięku na większą odległość, jak i rejestrowanie, archiwizowanie oraz przenoszenie dźwięku na wszelakich nośnikach (zob. Puppel, 2011: 24). PH z czasem uległ zmianie pozwalając na połączenie tekstu, obrazu oraz dźwięku z technologią, co stanowiło podstawę do stworzenia *multimedialnego komunikatora globalnego* (zob. Puppel, 2011: 25). Tenże komunikator stał się również, jak pisze Puppel, *człowiekiem sieciowym*, który przynależy do *Homo reticulosus/interneticus/informaticus*, który częściowo żyje i funkcjonuje zarówno w świecie wirtualnym, jak i w świecie realnym (zob. Puppel, 2011: 25). *Multimedialny komunikator globalny* wybiera komunikację multimedialną, łącząc tym samym, jak już zostało wspomniane, obie modalności (zob. Puppel, 2011: 25).

Istotnym elementem procesu komunikacji jest Ludzki Uczestnik Komunikacji (HCA; ang. *Human Communicating Agent*), który jak pisze Puppel (zob. Puppel, 2004: 12–20), dzieli się na poszczególne typy w zależności od przyjętych kryteriów. Puppel pisze, iż wszystkie HCA mają możliwość zaangażowania się w odpowiedni rodzaj komunikacji wykazując stopień zaangażowania podczas określonej sytuacji komunikacyjnej (zob. Puppel, 2004: 13). Taki typ HCA jest w tym przypadku ważny, ponieważ ukazuje on użytkowników telefonów komórkowych w kontekście tego referatu, ich przystosowanie do sytuacji komunikacyjnej jaka ma miejsce podczas użytkowania telefonu. Powyżej zostały wspomniane modalności: wzrokowo-dotykowa oraz wokalno-słuchowa. Puppel uwzględniając również te modalności wyróżnił trzy typy HCA: *speaker-communicator*, który preferuje modalność wokalno-słuchową i operuje zasobami językowymi (werbalnymi), *signer-communicator*, który preferuje zasoby niejęzykowe (niewerbalne) w modalności wzrokowo-dotykowej, oraz *speaker-signer communicator*, który porusza się w obu modalnościach: wzrokowo-dotykowej i wokalno-słuchowej (zob. Puppel, 2004: 18).

W poszukiwaniu idealnego/optymalnego HCA Puppel wyróżnił trzy typy syndromu uwzględniając wszystkie kryteria, o których jest mowa w artykule *An outline of a domain-resource-agent-access-management (DRAAM) model of human communication: towards an ecology of human Communications* (zob. Puppel, 2004). Typy HCA są następujące: komunikator wyrażający tzw. *Syndrom Oskara*; w tym przypadku HCA stosuje niskie zasoby językowe, używa skrótów językowych (zob. Puppel, 2004: 21). Kolejnym typem jest komunikator realizujący tzw. *Syndrom Guliwera*, w którym HCA posiada wysokie zasoby językowe, i który płynnie dostosowuje swoje zasoby w za-

leżności od kontekstu interakcji z innymi HCA (zob. Puppel, 2004: 21–22). Ostatnim typem HCA jest komunikator realizujący tzw. *Syndrom Petroniusza*, gdzie zasoby językowe HCA są nieodmiennie bardzo wysokie i gdzie dany HCA używa wyrafinowanego słownictwa i zaawansowanych struktur składniowych niezależnie od kontekstu (zob. Puppel, 2004: 22).

Osoby używające telefonów komórkowych i funkcjonujących w świecie wirtualnym są przykładem *Syndromu Oskara*. Ze względu na częste przebywanie w świecie wirtualnym, czego dowodzą wyniki przedstawione w tym referacie, może wskazywać na przeniesienie *Syndromu Oskara* do świata realnego, a tym samym do zubożenia zasobów językowych stosowanych w świecie realnym poprzez nagminne używanie licznych skrótów oraz ubogich środków językowych w świecie wirtualnym podczas komunikacji medialnej.

3. Komunikacja i język w cyberprzestrzeni

Bardzo ważnym aspektem komunikacji międzyosobowej jest również komunikacja medialna. Według Głodowskiego, komunikowanie interpersonalne to „proces przekazywania i odbierania informacji pomiędzy dwiema osobami lub małą grupą osób, wywołujący określone skutki i rodzaje sprzężeń zwrotnych" (zob. Głodowski 1994: 5). Definicję tę można również odnieść do komunikacji medialnej, z tą różnicą, że podczas aktu komunikacji medialnej, która jest uważana za komunikację pośrednią, jednostki biorące w niej udział znajdują się w różnych przestrzeniach, tak jak ma to miejsce podczas rozmowy przez telefon, czy podczas komunikacji poprzez Internet (ŹI 15).

Pomimo, iż w referacie będzie mowa o komunikacji medialnej, należy wspomnieć o klasycznym modelu komunikacyjnym stworzonym przez Shannona-Weavera (1949). Model ten wygląda następująco:

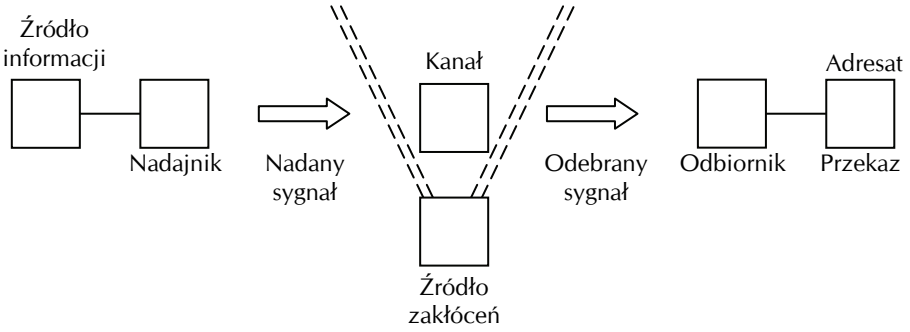

Schemat nr 1. Model komunikacyjny Shannona-Weavera (ŹI 6)

Model można zanalizować pod kątem komunikacji medialnej. Źródłem informacji oraz adresatem będą w tym przypadku użytkownicy telefonów lub komputerów, którzy wykazują wolę dokonania aktu komunikacji. Rolę nadajnika oraz odbiornika pełnią telefony lub komputery, dzięki którym jednostki chcą się komunikować. Do grupy zakłóceń mogą należeć: zmniejszenie zasięgu łączności, przerywane połączenie lub całkowicie zerwane połączenie (ŹI 7), rozładowana bateria lub brak prądu, uszkodzenia mechaniczne urządzeń służących do komunikacji.

Skoro mowa o komunikacji medialnej, czyli zachodzącej poprzez urządzenie służące do komunikacji takie jak komputer, czy telefon, należy podać definicję pojęć: rzeczywistość, rzeczywistość wirtualna oraz cyberprzestrzeń. Według Słownika Języka Polskiego PWN rzeczywistość to „to, co istnieje naprawdę" lub „sytuacja lub warunki, w których ktoś żyje, coś się odbywa" (ŹI 8). Z kolei Mały Słownik Języka Polskiego PWN podaje definicję rzeczywistości następująco:

1. ogół rzeczy, to wszystko, co istnieje niezależnie od poznającego podmiotu
2. warunki, w jakich żyje człowiek w określonym czasie
   a) świadomość tego, gdzie się jest, co się robi; przytomność;
   b) właściwa ocena warunków życia

(red. Sobol, 1999: 824)

Niestety, podanych definicji nie można odnieść do rzeczywistości wirtualnej. Jak sama nazwa wskazuje, ta rzeczywistość jest tylko złudzeniem, wytworem wyobraźni. Rzeczywistość wirtualna jest definiowana, jako sztuczna, wymyślona w wyobraźni, w której istnieją gracze komputerowi (ŹI 8). W.R. Sherman and A.B. Craig zdefiniowali ten rodzaj rzeczywistości, jako: *a medium composed of interactive computer simulations that sense the participant's position and actions, providing synthetic feedback to one or more senses, giving the feeling of being immersed or being present in the simulation* ("medium składające się z interaktywnej symulacji komputerowej, która wyczuwa pozycje i akcje uczestnika, wpływając na jeden lub kilka zmysłów, dając poczucie pogrążenia lub obecności w tej symulacji") (Sherman, Craig, 2003). Biorąc pod uwagę definicje tych dwóch rzeczywistości, można zauważyć podobieństwa oraz różnice między nimi. Podstawową różnicą jest to, że w obiektywnej rzeczywistości jest wszystko to, co istnieje wokół nas, co można nazwać faktem fizycznym. Rzeczywistość wirtualna jest rzeczywistością nierealną, sztucznie wykreowaną na potrzeby gry, czy komunikacji. Jest jednak coś, co łączy obie te rzeczywistości: w obu z nich użytkownik żyje, do obu musi się przystosować, stworzyć zasady, a także reguły komunikowania się.

Jak już wspomniano wcześniej, celem referatu jest określenie i zanalizowanie struktury dyskursu SMS-owego, jakim posługują się jednostki pod-

czas komunikowaniu się przez SMS-y. Dlatego najpierw należy wyjaśnić, czym jest SMS oraz, w jaki sposób powstał. SMS, czyli *Short Message Service*, to „serwis krótkich wiadomości tekstowych, które można wysyłać innym użytkownikom sieci komórkowej bezpośrednio z telefonu komórkowego lub też ze specjalnego serwisu internetowego" (ŹI 9). Wiadomość tekstowa (SMS) może pomieścić od 160 do 2000 znaków (160 znaków to 1 SMS) (ŹI 9). Skąd jednak wziął się telefon komórkowy oraz SMS?

Kiedy w 1956 roku wyprodukowano prototyp telefonu komórkowego żaden z jego twórców nie spodziewał, że po upływie pół wieku funkcje tej nowinki technologicznej sięgną funkcji co najmniej komputera (ŹI 10). Prototyp telefonu komórkowego miał tak duże wymiary, że żaden z obecnych użytkowników nie wyobraża sobie, aby móc go użytkować (ŹI 10). Próby stworzenia prototypu telefonu przez firmę Ericsson nie powiodły się. Jednak pierwszy telefon komórkowy został wyprodukowany przez amerykańską firmę Motorola (ŹI 11). Pierwsza rozmowa wykonana z tego telefonu miała miejsce dnia 3 kwietnia 1973 w Nowym Jorku (ŹI 2). Niestety to urządzenie nie zostało udostępnione ani sprzedane do użytku (ŹI 11). Dopiero po dopuszczeniu przez Federalną Komisję Łączności 21 sierpnia 1983 roku pierwsze telefony komórkowe zostały wypuszczone na rynek (ŹI 11).

Konstruktorzy telefonów komórkowych nie zaprzestali jednak swych działań. Za każdym razem przenośne urządzenia służące w zamyśle pierwszych twórców były doskonalone. 3 grudnia 1992 roku została wysłana pierwsza krótka wiadomość tekstowa (ŹI 12). Ten SMS został nadany z Wielkiej Brytanii przez pracownika firmy telekomunikacyjnej Vodafone w celu złożenia życzeń pracownikom firmy. Początkowo taka forma komunikatu miała służyć do informowania użytkowników sieci komórkowych o awariach, bądź zamianach taryf. W dobie XXI wieku początkowe zadania krótkich komunikatów tekstowych zostały zmienione (ŹI 12).

Pisanie SMS-ów można przyrównać do pisania telegramu: obowiązuje zasada, że należy zawrzeć jak najwięcej informacji używając jak najmniej słów. Ale to jedyne podobieństwo pomiędzy SMS-ami i telegramami. SMS-y pełnią funkcję nie tylko informacyjną, w SMS-ach można również wyrażać emocje za pomocą środków graficznych. Do tego służą emotikony, potocznie zwane „buźkami", np. :) oznacza 'uśmiech', a :(– 'smutek'. Jak już zostało wspomniane wcześniej, komunikat SMS-owy powinien być krótki i zwięzły, więc nie ma tu miejsca na pisanie pełnymi zdaniami. Dlatego też został on ograniczony do minimum, tym samym nawet do pojedynczych liter, np. *u* = *you* ('Ty' z ang.). Używane są także liczne skróty językowe, czy też akronimy, np. *nmzc* = *nie ma za co*, *nwm* = *nie wiem*. Ponadto, użytkownicy telefonów komórkowych zaczerpnęli wiele wyrazów z języków obcych, zwłaszcza z języka angielskiego i mają zwyczaj używania cyfr zamiast części

wyrazów (np. *GR8* = *great* [‘super z ang.]) lub zamiast pojedynczych, krótki wyrazów, np. *2* = *to* (‘do, dla’ z ang.), *4* = *for* (‘na, dla’ z ang.) (ŹI 13).

Należy również wspomnieć, że pisząc SMS-y należy to robić szybko. Użytkownicy telefonów komórkowych nie zwracają zatem uwagi na to, jak piszą. W SMS-ach można dostrzec wiele błędów gramatycznych, ortograficznych oraz stylistycznych, np. *odemnie* zamiast ‘ode mnie’, *kłutnia* zamiast ‘kłótnia’. ‘Sms-owcy’ (tak można potocznie nazwać osoby piszące liczne SMS-y) nie zwracają również szczególnej uwagi na znaki interpunkcyjne pomijając je całkowicie w swoich wypowiedziach, np. *Nie wiem to ty pytalas czy jestem a ja na to gdzie*. Czytając SMS-y można także zauważyć, że jednostki korzystające z tej funkcji telefonów komórkowych nigdy lub bardzo rzadko używają polskich znaków takich jak: ą, ł, ó, ż, ź, ę, ś. Przykładem może być zdanie przytoczone wcześniej, w którym nie tylko brak interpunkcji, ale również polskich znaków. Zgodnie z zasadami języka polskiego to zdanie powinno brzmieć: ‘*Nie wiem, to Ty pytałaś, czy jestem. A ja na to: ‘gdzie?*’’. Podczas analizy przykładowych SMS-ów można zauważyć, iż użytkownicy stosują krótkie zwięzłe zdania, ograniczają liczbę znaków, używają skrótów wyrazowych oraz emotikonów. Można to zaobserwować na poniższym SMS-ie:

Siema. nmzc widzimy sie dzis o 9. niemoge sie doczekac. cu
(Jak się masz? Nie ma za co widzimy się dziś o 9. Nie mogę
się doczekać. See you. [z ang. do zobaczenia])

Jak można zauważyć na podstawie powyższych przykładów, język stosowany w SMS-ach uległ wielu zmianom i zniekształceniom, czego dowodzi również badanie przeprowadzone przez autorkę tego referatu, a którego wyniki zostaną przedstawione poniżej.

4. Opis badania

Badanie opisane w niniejszym referacie jest oparte na ankiecie, która uwzględniała zagadnienia związane z cyberprzestrzenią, rzeczywistością wirtualną oraz językiem, jakim posługują się jednostki obecne w tej rzeczywistości. Respondentami w badaniach są przypadkowe osoby z grupy wiekowej od 13 do 70 lat. Wykształcenie oraz miejsce zamieszkania nie stanowiło kryterium wyboru uczestników badania.

Ankieta zawiera 20 pytań (zob. Załącznik nr 1). Spora liczba pytań to tzw. pytania zamknięte polegające na podkreśleniu wybranej odpowiedzi. Są też pytania otwarte, w których uczestnicy ankiety musieli samodzielnie podać odpowiedź na zadane pytania. Pełen tekst Ankiety znajduje się w Załączniku numer 1.

Pytania w ankiecie można podzielić na kilka grup. Pierwsza grupa pytań związana jest z techniczną stroną komunikacji w rzeczywistości wirtualnej. Poruszają one zagadnienia związane z czasem, jaki dana osoba poświęca na zagadnienia związane z rzeczywistością wirtualną oraz zainteresowaniami jednostki związanymi z cyberprzestrzenią. Z kolei druga grupa pytań dotyczy bezpośrednio języka, jakim posługują się jednostki poruszające się w rzeczywistości wirtualnej. Pytania te poruszają konkretne zwyczaje językowe, takie, jak np. stosowanie skrótów językowych. Kolejna grupa pytań odnosi się do zwyczajów komunikacyjnych jednostki, czyli do preferowanych sposobów komunikowania się zarówno w rzeczywistości wirtualnej jak i w rzeczywistości realnej.

Wstępne hipotezy, które będą rozstrzygane podczas analizy badania są przedstawione poniżej.

a) Użycie zasobów językowych w cyberprzestrzeni ogranicza się do minimum, w tym do skrótów językowych.
b) Obrazki oraz emotikony zastąpiły w cyberprzestrzeni wyrażanie emocji.
c) Wiek jednostek poruszających się w rzeczywistości wirtualnej ma wpływ na formy językowe, jakim posługują się jednostki.

Tabela 1. Zestawienie wyników z przeprowadzonych ankiet

ZDANIA	Pełne	73% wszystkich ankietowanych
	równoważniki zdań	użytkownicy powyżej 35 roku życia
	pojedyncze wyrazy	użytkownicy powyżej 35 roku życia
LICZBA WYSŁANYCH SMS-ów	0–20	użytkownicy w wieku 13–16 lat, powyżej 35 roku życia
	25–40	16% wszystkich ankietowanych, zróżnicowanie wiekowe
	45–60	użytkownicy w wieku 17–25 lat
	65–80	8% wszystkich ankietowanych, użytkownicy w wieku 13–16
	> 80	21% wszystkich ankietowanych, użytkownicy w wieku 13–18 lat
ILOŚĆ ZNAKÓW W SMS-ach	0–160 znaków	80% użytkowników
	powyżej 160 znaków	20% użytkowników
UŻYCIE EMOTIKONÓW	100% użytkowników w wieku 13–24 używa emotikonów	
	95% wszystkich ankietowanych używa emotikonów	
SKRÓTY JĘZYKOWE	nie zna i nie stosuje	5% wszystkich ankietowanych
	zna	użytkownicy poniżej 35 roku życia
	zna i stosuje	Użytkownicy w wieku 13–25 lat
SMS-y JAKO SPOSÓB KOMUNIKACJI	Użytkownicy w wieku 18–25 lat	

Przykłady skrótów językowych oraz emotikonów wraz z ich wyjaśnieniem zostaną przedstawione w Tabeli 1. Poniżej zostaną zaprezentowane wyniki badań dotyczące tylko i wyłącznie tej części rzeczywistości wirtualnej, w której żyją jednostki używające telefonów komórkowych. Wynik ten będzie uwzględniał wiek użytkowników.

Wnioski z ankiety zostały przedstawione w postaci tabeli oraz opisu.

Wynik opisowy jest podzielony na trzy kategorie. Na początku należy się skupić na danych, tj. na tym, kto w istocie używa telefonów komórkowych oraz SMS-ów jako sposobu komunikowania się oraz na tym, jakiego języka używają podczas stosowania tej formy komunikacji.

1) Młodzież w wieku od 13 do 24 lat bardzo często używa emotikonów.

Badanie wykazało, iż 100% wszystkich ankietowanych w wieku od 13 do 24 lat, co stanowi 60% wszystkich ankietowanych, bardzo często używa emotikonów. Są one stosowane podczas wszelkich rozmów prowadzonych w rzeczywistości wirtualnej, ze szczególnym uwzględnieniem SMS-ów.

2) 95% osób deklarujących pisanie SMS-ów, wyznaje również, że emotikony służą im do wyrażania uczuć.

Mimo, iż we wcześniejszym punkcie jest mowa o przedziale wiekowym osób, które najczęściej używają emotikon, analizując wyniki ankiety można dostrzec, iż większość osób piszących SMS-y używa emotikon, ale nie tak często jak jednostki w wieku od 13 do 24 lat. Najczęściej używaną emotikoną jest *:)*, która oznacza uśmiech. Lista najbardziej popularnych emotikon znajduje się w Załączniku nr 2.

3) Osoby powyżej 35 roku życia nie znają żadnych skrótów językowych, bądź znają pojedyncze przykłady.

Zgodnie z wynikami przeprowadzonego badania, osoby powyżej 35 roku życia miały najwięcej problemów z rozpoznaniem oraz z podaniem znaczenia skrótów językowych stosowanych w rzeczywistości wirtualnej oraz w cyberprzestrzeni.

4) Skróty językowe są najczęściej znane i używane przez młodzież w wieku od 13 do 25 lat.

Badanie wykazało, iż około 95% jednostek w wieku od 13 do 25 lat zna oraz stosuje skróty językowe zaprezentowane w ankiecie. Ankietowani należący do tej grupy stanowią 65% wszystkich ankietowanych. Wynik ten może stanowić potwierdzenie dla hipotezy nr 3, która brzmi: Wiek jednostek poruszających się w rzeczywistości wirtualnej ma wpływ na formy językowe, jakimi posługują się jednostki. W tej sytuacji, można pokusić się o tezę, iż osoby w wieku średnim i w wieku starszym nie znają oraz nie posługują się językiem w rzeczywistości wirtualnej. Lista najczęściej używanych skrótów językowych znajduje się w Załączniku nr 3.

5) 20% wszystkich osób poddanych badaniu nie używa i nie zna skrótów językowych.

Według badania, $^1/_5$ uczestników badania, którzy mają kontakt z rzeczywistością wirtualną nie zna skrótów językowych. Co więcej, wynik ten nie dotyczy tylko grupy badanych powyżej 35 roku życia. W tych 20% są również jednostki znajdujące się w grupie wiekowej od 13 do 24 lat. Jednak stanowią one 22% z grupy osób nieznających skrótów językowych, a tym samym 5% wszystkich ankietowanych osób.

6) Najbardziej spotykaną formą zdań, według osób biorących udział w badaniu, są pełne zdania.

73% wszystkich osób biorących udział w ankiecie zadeklarowało, iż w swoich SMS-ach używa głównie pełnych zdań, co jest sprzeczne zamysłom, aby SMS-y były krótkie i zawierały tylko najważniejsze informacje, tak jak telegramy.

7) Użytkownicy telefonów komórkowych powyżej 35 roku życia używają zazwyczaj równoważników zdań lub pojedynczych wyrazów.

Z ankiety wynika, iż osoby z tej grupy wiekowej używając SMS-ów jako sposobu komunikowania się, pisząc równoważniki zdań, czy też pojedyncze wyrazy skupiają się na przekazaniu najważniejszych informacji tak, jak to ma miejsce w telegramach.

Należy się również przyjrzeć stronie technicznej SMS-ów. Ma ona znaczący wpływ na formy językowe, jakimi posługują się osoby piszące SMS-y, gdyż ilość SMS-ów jest uwarunkowana typem zdań, używaniem emotikon, czy skrótów językowych. Poniżej zostaną przedstawione wnioski z analizy przeprowadzonego badania.

1) Użytkownicy telefonów komórkowych piszą przeciętnie SMS-y składające się maksymalnie ze 160 znaków (1 SMS).

80% osób biorących udział w ankiecie oraz deklarujących, iż korzystają z usługi SMS zdecydowało, że pisząc SMS używają od 0–160 znaków, co daje jednego SMS-a w przeliczeniu na ich ilość.

2) Maksymalna średnia ilość SMS-ów wśród użytkowników telefonów komórkowych wynosi mniej niż 80 SMS-ów w ciągu dnia.

Z przeprowadzonej ankiety wynika, iż najczęściej użytkownicy telefonów w wieku od 13 do 16 lat piszą średnio od 0 do 20 SMS-ów w ciągu dnia, z kolei użytkownicy w wieku od 17 do 25 roku życia piszą średnio od 45 do 60 SMS-ów. Użytkownicy telefonów w wieku powyżej 35 roku życia wysyłają średnio tyle samo, SMS-ów, co osoby w przedziale wiekowym od 13 do 16 lat. 16% osób ankietowanych o zróżnicowanym wieku deklaruje, że w ciągu dnia wysyła średnio od 25 do 40 SMS-ów. Większa liczba ankietowanych, bo 21% deklaruje, że pisze powyżej 80 SMS-ów dziennie i są to osoby w przedziale wiekowym 13–18. Tylko 8% ankietowanych deklaruje pisanie SMS-ów w liczbie 65–80 dziennie, przedział wiekowy w tej grupie jest podobny jak w grupie osób piszących więcej niż 80 SMS-ów.

3) Najczęstszą grupą wybierającą SMS-y, jako środek komunikacji są osoby w wieku od 18 do 25 lat.

Zgodnie z ankietą, SMS-y stały się najbardziej popularne wśród młodszych użytkowników telefonów komórkowych. Może to być spowodowane faktem, iż młodzi ludzie mają tendencję do uczenia się szybciej nowych rzeczy, jaki i tym, iż w momencie, kiedy zaczęli oni użytkować telefony komórkowe, SMS-y były już bardzo popularne, bardziej niż w latach 90-tych, kiedy SMS był czymś nowym, nie do końca jeszcze znanym.

Z przedstawionych wyników ankiety może wynikać, iż formy języka używane w rzeczywistości wirtualnej będą lub obecnie przenikają do rzeczywistości realnej. Dzieje się tak, ponieważ jak już wspomniano, użytkownicy obcujący w rzeczywistości wirtualnej są również uczestnikami komunikacji w rzeczywistości realnej. W dobie XXI wieku rzeczywistość wirtualna stała się nieodłączną częścią rzeczywistości realnej, dlatego też ma miejsce stopniowe zubożenie zasobów językowych, w szczególności wśród młodszego pokolenia. Korzystanie z telefonów komórkowych stało się czymś naturalnym i powszechnym. Młode pokolenie jest nauczone do szybkiego i skrótowego przekazywania informacji, co umożliwia wysyłanie komunikatów SMS-owych. Marta Rychlińska uważa z kolei, że to sposób myślenia wpływa na SMS-y: *Wydaje się jednak, że ta skrótowość wynika nie tylko ze specyfiki SMS, ale też – przynajmniej w pewnym stopniu – odzwierciedla sposób myślenia współczesnych pokoleń. Piszemy szybko i skrótowo – bo podobnie myślimy* (ŹI 16). Uważam, że formy językowe, tj. skróty, formy potoczne, używane podczas komunikowania medialnego, wpływają na formy językowe, którymi uczestnicy komunikacji posługują się na co dzień, co może z czasem doprowadzić do zubożenia zasobów językowych.

5. Podsumowanie

Referat ten ma za zadanie ukazać sposoby użycia zasobów języka w pisaniu SMS-ów. Przedstawione oraz wyjaśnione zostały podstawowe pojęcia związane z komunikacją oraz z użyciem językowym, także z językiem używanym w cyberprzestrzeni. Celem referatu było również przedstawienie wyników badania, które opierało się na ankiecie. Wyniki są ściśle związane z językiem używanym w SMS-ach oraz ze zwyczajami komunikacyjnymi użytkowników telefonów komórkowych. Zostało ukazane, że struktura dyskursu SMS-owego, jakim posługują się osoby piszące SMS-y, znacznie różni się od sposobu używania zasobów językowych na co dzień w rzeczywistości realnej. Pisząc SMS-y najważniejsze jest, aby przekazać jak najwięcej informacji stosując jak najmniej znaków. Dlatego używane są liczne skróty

językowe mające zastąpić długie wyrazy oraz akronimy, które skracają ciąg kilku wyrazów. Należy również podkreślić, iż w SMS-ach istnieje możliwość wyrażenia swoich emocji poprzez emotikony, co również zostało przedstawione w tym referacie. Jak widać, struktura dyskursu SMS-owego bardzo się różni od struktury dyskursu mówionego, czy pisanego poza środowiskiem SMS-ów. Ma to swoje konsekwencje w postaci uznania istnienia zjawiska przenikania się rzeczywistości językowej wirtualnej i rzeczywistości realnej u tego samego komunikatora. Aby jednak uniknąć przenikania form języka używanego w rzeczywistości wirtualnej do rzeczywistości realnej dany komunikator powinien mieć świadomość tego, jakich form języka używamy bez względu na wybrane przez komunikatorów medium służące danemu aktowi komunikacyjnemu.

BIBLIOGRAFIA

CHAŁACIŃSKA, H. I K. KROPACZEWSKI (red.). 2011. **W kręgu problemów ekologii kultury**. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

DOBEK-OSTROWSKA, B. 2002. **Podstawy komunikowania społecznego**. Wrocław: Astrum. 12.

FREHNER, CARMEN. 2008. **Email, SMS, MMS: the linguistic creativity of asynchronous discourse in the new media age**. Bern: Peter Lang AG, Internationa Academic Publishers.

GŁODOWSKI, W. 2001. **Komunikowanie interpersonalne**. Warszawa: Hansa Communication, 5.

HENRY-LABORDÈRE, A. I V. JONACK. 2004. **SMS and MMS interworking in mobile networks**. Norwood: Artech House.

HILLEBRAND, F. (red.). 2010. **Short message service, the creation of personal global text messaging**. West Sussex: John Wiley and Sons Ltd.

LE BODIC, G. 2003. **Mobile messaging technologies and services; SMS, EMS and MMS**. 2nd ed. West Sussex: John Wiley and Sons Ltd.

MATTELART, A. I M. MATTELART. 1995. **Theories of communications. A short introduction**. Paris: SAGE Publications.

MORTENSEN, C. D. (red.). 2008. **Communication theory**. 2nd ed. New Brunswick: Transaction Publishers.

PUPPEL, S. 2004. "An outline of a domain-resource-agent-access-management (DRAAM) model of human communication: towards an ecology of human communication". Poznań: Adam Mickiewicz University, Department of Ecocommunication. Electronic Journal **Oikeios Logos** 1. 1–27.

PUPPEL, S. 2011. "Język w raju: próba syntezy"**.** W: Chałacińska, H. i K. Kropaczewski (red.). 11–25.

SHANNON, C.E. I W. WEAVER. 1949. **The mathematical theory of communication**. Urbana, IL: University of Illinois Press.

SOBOL, E. (red.). 1999. **Mały Słownik Języka Polskiego**. Warszawa: PWN. 285, 332, 824.

Źródła internetowe

ŹI 1: Słownik Języka Polskiego: komunikat
http://sjp.pwn.pl/szukaj/komunikat

ŹI 2: Zmiany w języku
http://grammar.about.com/od/il/g/Language-Change.htm
ŹI 3: Słownik Języka Polskiego: zasoby
http://sjp.pwn.pl/szukaj/zasoby
ŹI 4: Gramatyka języka polskiego
http://grzegorj.w.interia.pl/gram/pl/gram11.html
ŹI 5: Słownik Języka Polskiego: równoważnik zdania
http://sjp.pwn.pl/szukaj/r%C3%B3wnowa%C5%BCnik%20zda%C5%84
ŹI 6: Model Komunikacyjny Shannona-Weavera
http://schematicus.gigr.pl/model-komunikacji-wg-shanona/
ŹI 7: Zakłócenia w połączeniu telefonicznym
http://support.apple.com/kb/HT1365?viewlocale=pl_PL&locale=pl_PL
ŹI 8: Słownik Języka Polskiego: rzeczywistość, rzeczywistość wirtualna
http://sjp.pwn.pl/szukaj/rzeczywisto%C5%9B%C4%87
ŹI 9: SMS – definicja
http://encyklopedia.interia.pl/haslo?hid=158919&kid=185
ŹI 10: Historia telefonu komórkowego
http://radik.sk/2330/artykul/historia-komorki.html
ŹI 11: Historia firmy Motorola oraz historia SMS-a i telefonu komórkowego
http://www.motorolasolutions.com/US-EN/About/Company+Overview/History/Timeline#1960
ŹI 12: Historia firmy Vodafone oraz historia SMS-a i telefonu komórkowego
http://online.vodafone.co.uk/dispatch/Portal/appmanager/vodafone/wrp?_nfpb=true&_pageLabel=template09&pageID=PAV_0015&tabIndex=3
ŹI 13: SMS language
http://books.google.pl/books?id=PpLApjOfJmAC&printsec=frontcover&hl=pl#v=onepage&q&f=false
ŹI 14: Komunikowanie publiczne
http://www.sgh.waw.pl/katedry/kaso/download/media-pojecia.pdf
ŹI 15: Komunikacja medialna
http://socjologia.wlanet.pl/psychologia/?prog=podstawy
ŹI 16: Pokolenie SMS
http://www.wuw.pl/index.php?tresc=feliet&idfel=114
ŹI 17: Cyberprzestrzeń
http://sjp.pwn.pl/szukaj/cyberprzestrze%C5%84

Załącznik nr 1

ANKIETA

Niniejsza ankieta dotyczy zasobów językowych, które używane są w cyberprzestrzeni (czaty, fora, komunikatory, portale społecznościowe). Wyniki tej ankiety zostaną wykorzystane w rozprawie doktorskiej mgr Danuty Ochotnej, słuchaczki Wydziałowego Studium Doktoranckiego Wydziału Neofilologii UAM w Poznaniu.
Będę bardzo wdzięczna za udział w ankiecie!

Proszę wypełnić kilka informacji o sobie:

WIEK:
PŁEĆ: K M
WYKSZTAŁCENIE: podstawowe (szkoła podstawowa oraz gimnazjum)
średnie (szkoły ponadgimnazjalne)
wyższe
MIEJSCOWOŚĆ: wieś
miasto do 10 tys.
miasto do 20 tys.
miasto do 30 tys.
miasto powyżej 40 tys.

1. Jak często korzysta Pan/Pani z Internetu? Proszę wybrać spośród podanych odpowiedzi.
   codziennie
   2 razy w tygodniu
   1 raz w tygodniu
   kilka razy w miesiącu
   1 raz w miesiącu
   wcale

2. Do jakich celów najczęściej używa Pan/Pani Internetu? Proszę wybrać odpowiedzi (można więcej niż jedną).
   wyszukiwanie informacji
   czytanie wiadomości
   słuchanie muzyki
   oglądanie filmów
   czytanie/pisanie blogów
   czytanie i udzielanie się na forach
   czatowanie z przyjaciółmi
   kontaktowanie się ze znajomymi poprzez portale społecznościowe (np. NK, fb)

granie w gry
czytanie książek online
inne, jakie? _____

3. Ile godzin dziennie spędza Pan/Pani średnio korzystając z Internetu?
   0–2 h
   3–5 h
   6–8 h
   więcej niż 8 h

4. Jakie portale internetowe Pan/Pani zna? Proszę wypisać nazwy.

5. Jakie strony internetowe najczęściej Pan/Pani przegląda?
   o tematyce informacyjnej
   o tematyce sportowej
   o tematyce muzycznej
   o tematyce kulinarnej
   innej, jakiej? _____

6. Czy korzysta Pan/Pani z forów internetowych?
   TAK
   NIE

7. Czy czyta Pan/Pani blogi internetowe?
   TAK
   NIE

8. Czy przegląda Pan/Pani blogi internetowe zawierające tylko elementy wizualne (obrazy, zdjęcia, rysunki, itp.)?
   TAK
   NIE

9. Jaki sposób/Jakie sposoby kontaktowania się ze znajomymi i bliskimi Pan/Pani preferuje?
   tradycyjny list
   SMS
   rozmowa telefoniczna
   rozmowa twarzą w twarz
   komunikatory internetowe

e-mail
czat
inne, jakie? _____

10. Jak często korzysta Pan/Pani z telefonu stacjonarnego?
    Codziennie
    2 razy w tygodniu
    1 raz w tygodniu
    Rzadziej

11. Jak często korzysta Pan/Pani z telefonu komórkowego?
    Codziennie
    2 razy w tygodniu
    1 raz w tygodniu
    Rzadziej

12. Czy pisze Pan/Pani SMS-y?
    TAK
    NIE

13. Ile średnio SMS-ów wysyła Pan/Pani w ciągu dnia?
    0–20 SMS-ów
    25–40 SMS-ów
    45–60 SMS-ów
    65–80 SMS-ów
    powyżej 80 SMS-ów

14. Ile średnio znaków mają Pana/Pani SMS-y?
    0–160 znaków (1 SMS)
    powyżej 160 znaków

15. Co Pan/Pani preferuje podczas pisania SMS-ów?
    pełne zdania
    pojedyncze wyrazy
    równoważniki zdań
    inne, jakie? _____

16. Jakich emotikonów (tzw. „buziek") Pan/Pani najczęściej używa?
    :)
    ;)
    :*
    :D
    xD
    :P

17. Jakie jeszcze emotikony Pan/Pani zna? Proszę wypisać.

18. Czy zna Pan/Pani następujące skróty językowe? Jeśli tak to proszę podać ich znaczenie.

lol	
roftl	
omg	
zw	
w8	
brb	
jj	
tb	
cb	
swp	
spk	
thx	
bd	
nQ	
nwm	
sql	

19. Czy zna Pan/Pani jeszcze jakieś skróty językowe? Jeśli tak to proszę wypisać oraz podać ich znaczenie.

20. Ile komputerów z dostępem do Internetu posiada Pan/Pani w swoim gospodarstwie domowym?
    0–1
    2–3
    4–5
    więcej niż 5

Dziękuję za udział w ankiecie.

Załącznik nr 2

Najbardziej popularne emotikony:

:)

;)

<3

:*

:/

:P

:(

^^

^.^

Załącznik nr 3

Najczęściej używane skróty językowe:

Skrót językowy	Znaczenie skrótu
spk	Spoko
nwm	nie wiem
cb	Ciebie
tb	Tobie
jj	już jestem
zw	zaraz wracam
omg	Oh my God (z ang. 'O Mój Boże')
lol	Lot of Laugh (z ang. 'Dużo śmiechu')
thx	thanks (z ang. 'Dziękuję')
nmzc	nie ma za co
w8	wait (z ang. 'poczekaj')
bd	Będę

Uwagi w sprawie analogii ewolucji formy „obrazowania" w malarstwie i grach komputerowych

WOJCIECH PUPPEL

1. Uwagi wstępne

Gry komputerowe stały się nieodłącznym elementem współczesnej kultury popularnej w czasach lawinowo rosnącego znaczenia i rozwoju technologii cyfrowej w obrębie kultury cyfrowej (tzw. Cyberkultury, ang. *cyberculture*). Sukces, który bezsprzecznie odniosły i nadal odnoszą, zwłaszcza wśród najmłodszych jak i młodszych wiekiem przedstawicieli całej populacji ludzkiej, z pewnością zawdzięczają kilku swoim cechom. Należą do nich przede wszystkim:

(a) powszechność dostępu do komputera jako nowego narzędzia zabawy,
(b) ludyczny charakter gier dający ich uczestnikom przyjemność i odprężenie,
(c) narracja, zarówno liniowa jak i nieliniowa,
(d) konieczność przejawienia wysokiej indywidualnej sprawności psychomotorycznej podczas wykonywania poszczególnych etapów danej gry,
(e) możliwość otrzymania dużej dawki doznań (bodźców) zmysłowych, w tym głównie wzrokowych i słuchowych w dowolnie regulowanym czasie,
(f) możliwość wielokrotnego powtarzania danej gry (tzw. wysoka powtarzalność gier) przez poszczególnych graczy (zob. w odniesieniu do wymienionych powyżej kwestii np. Huizinga, 1950; Murray, 1997; Brand i Knight, 2005; Simons, 2007).

Spośród wymienionych powodów popularności gier komputerowych, zamierzam przyjrzeć się bliżej wyjaśnieniu możliwości utrzymywania atrakcyjności gier z otrzymywaniem wysokiej dawki doznań zmysłowych o charakterze wzrokowym (tj. wizualnych) w dowolnie i wielokrotnie przez gracza powtarzanych sesjach. Sesje te można uznać za swoistą komunikację

gracza komputerowego z grą jako wysoko rozwiniętym środowiskiem interakcyjnym, zwłaszcza z jej warstwą wizualną. W dotychczas przeprowadzonych badaniach nad fizjologią percepcji u człowieka wyraźnie ustalono, że mózg ludzki w szczególności intensywnie poszukuje informacji o charakterze słuchowym, wzrokowo-dotykowym i węchowym oraz zaangażowany jest w skomplikowany proces scalania percepcyjnego tychże informacji (zob. np. Freeman, 1991; także Strelau, 2000). Ma to bezpośredni związek z naszymi biologicznymi (a więc w obrębie gatunku *Homo sapiens*) strategiami przetrwania. Doznania takie wywołują obrazy, zarówno statyczne jak i ruchome (animacje), oraz związane z nimi zastosowanie barw i wszelkich odcieni składające się na grafikę komputerową. Grafika zajmuje centralne miejsce w grach komputerowych. Jest obecna w istotnych elementach konstrukcyjnych gier oraz ogólnie w tzw. całościowym układzie funkcjonalnym gry (ang. *game design*), będącym przecież głównie wydarzeniem o charakterze 'ekranowym' (zob. Gwóźdź i Zawojski, 2002). Wśród znawców i użytkowników gier panuje opinia, że nie ma dzisiaj dobrej, tj. przede wszystkim interesującej i zajmującej, gry komputerowej, bez odpowiednio atrakcyjnej grafiki obrazowej.

W szkicu niniejszym chciałbym wykazać, iż zastosowane w grach komputerowych z takim powodzeniem obrazy, ogólnie określane tutaj mianem „obrazowania", w sposób dość ścisły korelują ze znanym na gruncie historii sztuki schematem rozwoju sztuki malarskiej, tj. schematem przechodzenia od form najprymitywniejszych, obecnych w malowidłach naskalnych (np. rysunkach konturowych), pozostawionych przez najwcześniejsze społeczeństwa zbieracko-myśliwskie np. z górnego Paleolitu pomiędzy 29–10 tys. lat p.n.e. (odpowiednio jaskinie w Pech-Merle i Lascaux we Francji czy jaskinia Altamira w Hiszpanii; zob. np. Historia powszechna, 2007) i wykonanych prostą techniką malarską, do w pełni trójwymiarowego malarstwa dziewiętnastowiecznego czy nurtu hiperrealistycznego z lat 60. ubiegłego wieku (zob. twórczość McLarrena; zob. także Sztuka świata, tomy 1–14, 1989–2005).

Istotnym dopełnieniem powyżej zarysowanego rozwoju jest najnowsze zastosowanie fotografii cyfrowej, której rosnącą obecność w grach komputerowych można potraktować jako swoisty epilog schematu rozwoju sztuki malarskiej (zob. np. Belting, 2007) poprzez powstanie możliwości fotorealistycznego (hiperrealistycznego) odwzorowywania postaci ludzi, zwierząt i tła na ostatnim etapie rozwoju sztuki, tj. etapie wirtualno-cyfrowym (zob. np. Paul, 2003; Popper, 2007). Dokonam zatem próby krótkiego przedstawienia zmian w zastosowaniach grafiki w poszczególnych grach w przekroju historycznym w porównaniu z ewolucją formalną sztuki malarskiej. Ponadto uwagę skupię na trzech głównych składnikach układów graficznych zastosowanych w grach komputerowych, tj. obrazowaniu postaci ludzkich (lub schematycznych czy konturowych postaci antropomorficznych), obrazowaniu postaci zwierząt i obrazowaniu tła.

Obrazowanie powyższych składników oparte jest na współdziałaniu szeregu elementów wchodzących w skład całościowego układu graficznego (ang. *design*, będącego częścią składową całościowego układu funkcjonalnego) i podlegających zasadom tworzenia takiego układu graficznego. Według Charlotty Jirousek (1995) następujące elementy wchodzą w skład całościowego układu graficznego: punkt, linia, forma, ruch, kolor, układ (ang. *pattern*), tekstura (ang. *texture*). Układają się one w następującą sekwencję:

punkt → linia → forma → ruch → kolor → układ → tekstura

Natomiast zasady tworzenia całościowego układu graficznego są następujące: zasada równowagi, zasada proporcji, zasada rytmu, zasada nacisku/wyróżnienia (ang. *emphasis*) oraz zasada jedności. W pracy przyjmuje się, że w obydwu tak ważnych typach działalności kulturowej człowieka, tj. twórczości malarskiej jak i tworzeniu gier komputerowych jako przejawach tworzenia całościowych układów graficznych, uczestniczą zarówno wymienione powyżej elementy jak i zasady, co egzemplifikuję poniżej, rozpoczynając od obrazowania postaci ludzkich w grach komputerowych. Następnie wspominam także o obrazowaniu zwierząt.

2. Obrazowanie postaci ludzkich

Postacie ludzkie stanowią najważniejszy element grafiki w grach komputerowych, ponieważ większość gier za główny temat obiera właśnie działania z udziałem postaci ludzkich. We wczesnych stadiach rozwoju gier komputerowych stosowano obrazowanie postaci ludzkich w dwuwymiarze. Za przykład mogą posłużyć takie gry jak *Pitfall* z roku 1982 czy *Halloween 3* z roku 1983, w których to grach przedstawiano postacie ludzkie w następujący niezwykle schematyczny sposób:

Rysunek 1. Gra *Pitfall*

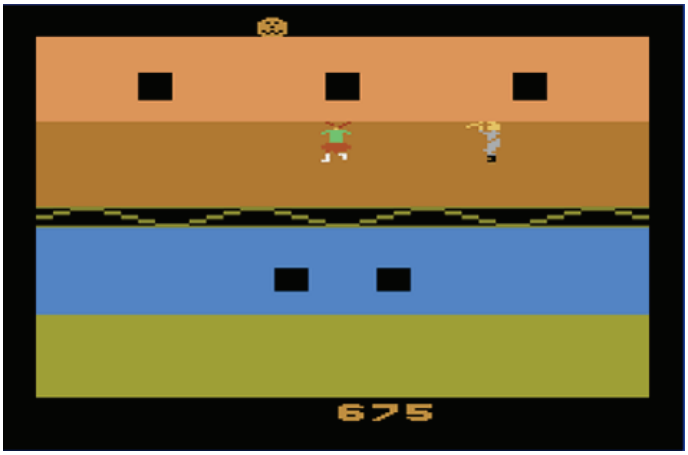

Rysunek 2. Gra *Halloween 3*

Nasuwa się tutaj natychmiast analogia z najwcześniejszą fazą rozwoju sztuki malarskiej, fazą malowideł naskalnych, które także reprezentowały wyłącznie obrazowanie postaci ludzkich w dwuwymiarze. Ilustrują to następujące obrazy:

Rysunek 3. Wizerunek ludzi w sztuce naskalnej

Rysunek 4. Rysunek człowieka, bizona i ptaka umieszczony w jaskini w Lascaux

Grafikę komputerową stosowaną w grach komputerowych w latach 80. XX wieku można uznać za ogólnie odpowiadającą najwcześniejszej fazie działalności malarskiej człowieka, fazie malowideł naskalnych. Tak więc chociaż od najwcześniejszych okresów swojego istnienia grafika komputerowa rozwijała się z zastosowaniem powyżej wymienionych części składowych i zasad, niemniej ze względu na prostotę wytworzonych form i przede wszystkim na nie w pełni ówcześnie rozwinięty potencjał technologiczny i sprzętowy, może być ona uznana za fazę nie tylko chronologicznie lecz i estetycznie najmniej zaawansowaną. Było tak za sprawą właśnie grafiki dwuwymiarowej obecnej w ówczesnych grach komputerowych. W fazie tej bowiem postacie ludzi i zwierząt, a także tło, przedstawiano bardzo schematycznie i estetycznie ubogo.

Dalszym niezwykle ważnym etapem w rozwoju grafiki komputerowej było przejście do grafiki trójwymiarowej (tzw. trójwymiaru). Faza ta może być uznana za naturalne uzupełnienie fazy dwuwymiarowej, tak jak to miało miejsce w odniesieniu do rozwoju sztuki malarskiej, która jeszcze w epoce Średniowiecza, tuż przed nastaniem epoki Renesansu, a w Renesansie już bardzo zdecydowanie, rozwinęła malarstwo trójwymiarowe. Ilustrują to następujące obrazy:

Wczesny średniowieczny trójwymiar:

Rysunek 5

Rysunek 6

Renesansowy trójwymiar:

Rysunek 7. *Szkoła Ateńska* pędzla Rafaela

Rysunek 8. Gra *Brothers in arms* z 2008 r.

Tymczasem, jak już wspomniano powyżej, rozwój grafiki przeszedł do fazy, którą można określić jako fotorealistyczną (zwaną także hiperrealistyczną). Fazę tę określić można zatem jako styl w malarstwie, który zastosował hiperrealistyczne odwzorowywanie rzeczywistości przestawianej (zob. np. Nilsen

i inni, 2008). Rozwój ten nastąpił jako logiczne uzupełnienie wcześniejszego stadium w ewolucji sztuki malarskiej, które nastąpiło w połowie lat 60 XX wieku w Stanach Zjednoczonych. Hiperrealistyczne i małosymboliczne, zwane również fotorealistycznym, odwzorowanie rzeczywistości zostało pozytywnie przyjęte przez publiczność. Doświadczenia te wiele lat później szeroko wykorzystała reklama wizualna, a także znalazły one również szerokie zastosowanie w grafice komputerowej. Przykładem grafiki fotorealistycznej jest tzw. 'zrzut ekranu' (ang. *screenshot*) zamieszczony na Rys. nr 8.

3. Obrazowanie postaci zwierząt i obrazowanie tła

W grach komputerowych również zwierzęta stanowią ważny element. Są bowiem bardzo często składnikiem narracji zastosowanej w grach. Gry wykorzystują w sposób intensywny zarówno realnie istniejące gatunki biologiczne w obrębie królestwa zwierząt jak i tworzone przez ludzkość od niepamiętnych czasów fantastyczne bestiariusze (opisane np. w datowanym na II wiek naszej ery anonimowy grecki bestiariusz *Physiologus*, zob. także Allen, 1887; Baxter, 1998; Kobielus, 2002). Zwłaszcza ta ostatnia kategoria, reprezentowana obficie przez najbardziej fantastyczne i bajeczne stwory, dostarcza szczególnie ulubionego przez producentów gier zestawu możliwości 'gatunkowych', w tym, co oczywiste, możliwości wykorzystania grafiki. Niemniej, tak jak w przypadku obrazowania postaci ludzkich, obrazowanie zwierząt, zarówno tych realnie istniejących jak i stworów fantastycznych, w grach komputerowych przeszło zauważalną ewolucję od schematycznych konturów do przedstawień realistycznych. Schematyczną konturowość obrazowania zwierząt ilustruje następujący przykład:

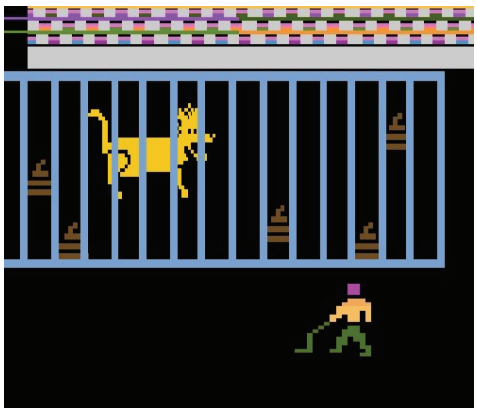

Rysunek 9. Gra *Circus* z 1985 r.

Natomiast obrazowanie realistyczne przedstawiają następujące przykłady:

Rysunek 10. Gra *Lion King* z 1995 r.

Rysunek 11. Gra *Wildlife Tycoon* z 2005 r.

Należy zauważyć, że w grach *Lion king, Wildlife Tycoon* i *Oblivion* na uwagę zasługuje w miarę realistyczne obrazowanie zwierzęcia (jednakże z wyraźnie antropomorficznie zaznaczonym pyskiem w przypadku pierwszej z wymienionych gier) przy jednocześnie schematycznym i dość ubogim w detale przedstawieniu tła w *Lion king* i *Wildlife tycoon*.

Rysunek 12. Gra *Zoo Tycoon 2* z 2004 r.

Natomiast w grach *Zoo Tycoon* i *Oblivion* na uwagę zasługuje w miarę realistyczne obrazowanie zwierzęcia należącego do stworów wyimaginowanych przy jednoczesnym zastosowaniu znacznie bardziej realistycznego i bogatszego w detale, w tym obecności smug światła słonecznego i cienia, obrazowania tła.

Z kolei niezwykle fantastyczne zwierzę w grafice 3D przedstawia rysunek nr 14. Widać tutaj już niezwykle wysoki stopień zaawansowania technicznego, pozwalającego producentom gier na taki właśnie sposób obrazowania.

Rysunek 13. Gra *Oblivion* z 2007 r.

Rysunek 14. Gra *Drakensang* z 2008 r.

4. Wnioski

Przedstawiony pokrótce materiał graficzny pozwala na wyciągnięcie następujących wstępnych wniosków:

(a) w swoim rozwoju gry komputerowe w zakresie grafiki przedstawiają wyraźną sekwencję ewolucyjną, którą wcześniej zaobserwowano i szeroko opisano w odniesieniu do rozwoju sztuki malarskiej. Sekwencja ta, przy zastosowaniu elementów składowych jak i zasad, o których mowa powyżej, obejmuje przechodzenie od form schematycznych typu 2D do form w pełni trójwymiarowych (3D), zarówno w odniesieniu do postaci ludzkich, zwierzęcych jak i tła, z obecności którego dla całości gry i jej atrakcyjności zaczęto zdawać sobie coraz bardziej sprawę (zob. np. Therrien, 2008),

(b) uzyskanie tzw. trójwymiaru w przedstawianiu postaci ludzkich i zwierzęcych oraz pogłębionego perspektywicznego tła stało się możliwe w grach komputerowych dopiero wraz z uzyskaniem odpowiednio zaawansowanych możliwości technicznych. Przede wszystkim zadecydowało o tym wprowadzenie takich urządzeń jak akceleratory do grafiki 3D oraz tzw. technologii bibliotek DirectX. Zatem – paradoksalnie – dopiero wyraźny postęp technologiczny pozwolił producentom gier komputerowych na uzyskanie trójwymiaru, który był znacznie wcześniej udziałem dzieł malarskich stworzonych przez artystów schyłku Średniowiecza i epoki Renesansu

(c) połączenie trójwymiaru w przedstawianiu postaci ludzkich, zwierząt i tła, wraz z rosnącymi możliwościami przedstawiania coraz pełniejszej palety barw i odcieni, w połączeniu z coraz lepiej realizowaną technicznie animacją, zadecydowało o bezprecedensowym sukcesie gier komputerowych jako najbardziej multimedialnego typu gry obecnego w kulturze masowej naszych czasów.

Wstępny charakter powyższych wniosków zakłada dalsze badania w zakresie tematyki niniejszego szkicu. W szczególności istotne będzie prowadzenie badań nad rozwiązaniami graficznymi stosowanymi w najnowszych grach komputerowych i ich wpływem na graczy komputerowych jako współczesnych uczestników kultury popularnej.

BIBLIOGRAFIA

ALLEN, J.R. 1887. **Early Christian symbolism in Great Britain and Ireland before the thirteenth century**. London: Whiting and Co. (Tekst dostępny również w: http://bestiary.ca/etexts/allen1887/allen1887.htm).

BAXTER, R. 1998. **Bestiaries and their uses in the Middle Ages**. Phoenix Mill, UK: Sutton Publishing.

BELTING, H. 2007. **Antropologia obrazu. Szkice do nauki o obrazie**. Kraków: Universitas.

BRAND, J.E. I S.J. KNIGHT. 2005. „The narrative and ludic nexus in computer games: diverse worlds II". **Proceedings of Digital Games Research Association DiRGA 2005 Conference: Changing Views – Worlds in Play**.

FREEMAN, W.J. 1991. „The physiology of perception". **Scientific American** 264.2. 78–85.

GWÓŹDŹ, A. I P. ZAWOJSKI. (red.). 2002. **Wiek ekranów. Przestrzenie kultury widzenia**. Kraków: Wydawnictwo RABID.

Historia powszechna. 2007. Tom 2: **Od prehistorii do cywilizacji na kontynentach pozaeuropejskich**. Warszawa: Biblioteka Gazety Wyborczej.

HUIZINGA, J. 1950. **Homo ludens: a study of the play element of culture**. Beacon Press.

JIROUSEK, C. 1995. **Art, design, and visual thinking: an interactive textbook**. http://char.txa.cornell.edu/

KOBIELUS, S. 2002. **Bestiarium chrześcijańskie. Zwierzęta w symbolice i interpretacji. Starożytność i Średniowiecze**. Warszawa: Wydawnictwo PAX.

MURRAY, J.H. 1997. **Hamlet on the holodeck: the future of narrative in cyberspace**. New York: Free Press.

NIELSEN, S.E., J.H. SMITH I S.P. TOSCA. 2008. **Understanding video games: the essential introduction**. London: Routledge.

PAUL, C. 2003. **Digital art**. London: Thames and Hudson.

POPPER, F. 2007. **From technological to virtual art**. Cambridge, Mass.: The MIT Press.

SIMONS, J. 2007. „Narrative, games, and theory". **Game Studies** 7.1.

STRELAU, J. 2000. **Psychologia. Podręcznik akademicki**. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

Sztuka świata. Tomy 1–14. 1989–2005. Warszawa: Wydawnictwo Arkady.

THERRIEN, C. 2008. „Graphics in video games". W zbiorze: Wolf, M.J.P. (red.). 239–250.

Wolf, M.J.P. (red.). 2008. **The video game explosion.** Westport: Greenwood Press.

Language contact and multidimensional adaptation process: confrontation of Arabic and Polish

KATARZYNA WIŚNIEWSKA

1. Introduction

The intention of the present paper is to present a preliminary analysis of research on the language contact between Arabic and Polish conducted on a group of students from Saudi Arabia learning English and Polish in a Polish language school. It is significant to underline that the article aims at elucidating only a part of the research on the language contact which occurred among three natural languages, that is Arabic, English, and Polish. The language contact in the aforementioned triad will be the focus of a future analysis to be undertaken in the PhD thesis. Accordingly, the objective of the foregoing discussion will be to analyse the type of the language contact between Arabic and Polish as well as whether, and to what extent, the role of Polish as a resident language in the language contact affects the relation between the said languages. In addition, my intention is to formulate preliminary assumptions on the multilevel process of psycho-biological-cultural-language-communicative adaptation of the native communicators of Arabic in the non-native ecosystem; as well as to analyse the relation between the type of the language contact between Arabic and Polish and the initial direction of the dynamic adaptation process.

2. The conditions of language contact and context in the language analysis

A credible analysis of the status of a given natural language (i.e. its potential winning or losing position in "the natural language global arena") may only be undertaken when the conditions of language contact occur, that is, as

stated by Puppel and Puppel, in "a situation in which the users of a given natural language use another natural language" (Puppel, 2009a: 275; Puppel 2009b: 97; Puppel and Puppel, 2005: 58, translation mine – K.W.). With the above observation in mind, it might be assumed that only by means of analysing languages contacting each other, may a hypothesis of their "substratal/superstratal" or the ecocratic "adstratal" positions be proposed (Puppel, 2007: 88; translation mine – K.W.).

In addition to the above remarks, the context of a given "Language-to-Language local competition" should be considered a pivotal point when attempting to analyse the type of the language contact (Puppel, 2009a: 275). As rightly observed by Bogusławska-Tafelska in her analysis of the degree of the ecolinguistic adaptation of Polish emigrants in Great Britain, "an important element of the process of widening the research perspective is the increase of the linguists' interest in the phenomenon of context" (Bogusławska-Tafelska, 2009: 24). The scholar adds, also referring to Meyerhoff's position here, that "modern linguistic study may benefit from distancing itself from the traditional conception of *free distribution* in the language process" (ibid.).

From the above it follows that no linguistic analysis of the status of a natural language may be launched without investigating into the local and context-dependent language contact. Thus, in order to broaden the perspective on the concept, in the ongoing section of the paper, the language contact among languages understood as "institutions", will be shortly discussed (Puppel, 2009a: 275).

3. Languages as "cultural institutions" and the "attribute of utility"

As observed by Puppel, a language may be regarded as an institution which is constantly involved in the competition with other natural languages and which strives for achieving the strongest possible status among its competitors (Puppel, 2009). The institutions (i. e. natural languages) function and develop under more or less favourable conditions which help defining a language's overall competitive position in the "natural language global arena" (Puppel, 2009: 275). The scholar differentiates among four main attributes of languages as institutions, that is "Militancy", "Trade-offs", "Utility" and "Displays"[1] (Puppel, 2009a: 276).

The degree of utility of a given language is one of the determinants of the natural language's status in "the natural language global arena (NaLGA)",

[1] For more information on the attributes of languages as institutions see Puppel, 2009a.

that is whether the position of a given language among other natural languages may be favoured or threatened (Puppel, 2009a: 275). In addition, since measuring the degree of the utility of a given language in the local language contact was one of the cardinal objectives of the research to be discussed, the notion will be elaborated upon in the foregoing analysis of the research.

4. The research

It is significant to observe that the present paper aims at elucidating only a part of research on the language contact which occurred among three natural languages, that is Polish, English and Arabic. To be specific, English and Arabic confronted each other in a non-native (for both of the languages) cultural-language-communicative ecosystem in Poland when a group of native communicators of Arabic (students from Saudi Arabia) started learning English in a Polish language school in order to, in the future, study medicine at one of the medical schools in Poland (Wiśniewska, forthcoming). As the main reason for the Saudi Arabian students to learn English is to have the ability to acquire medical knowledge using the language in a Polish environment, it might be assumed that English performs here the function of a 'mediator' or a 'mediating' language between Arabic and Polish.

Subsequently, since the students form Suadi Arabia also started learning Polish as the "resident language"[2] in the Polish ecosystem or, to be specific, in "the core of the Polish language habitat", it is significant to perceive the language contact as a triad: Polish-English-Arabic (Puppel and Puppel, 2005: 59; translation mine – K.W.; Wiśniewska, forthcoming). The relation among the languages may be illustrated in the following way:

Polish (L2b + RL) – English (L2a + ML) – Arabic (L1)

Where:
L2b – the second, non-native language for the Saudi Arabian students: Polish
RL – the resident language in the core of the Polish language habitat
L2a – the main second, non-native language for the Saudi Arabian students: English
ML – the mediating language: between Arabic and Polish
L1 – the native language

Figure 1. The language contact in the triad: Polish-English-Arabic

[2] As perceived by Puppel and Puppel, the term *resident language* applies to a language which „performs the function of the historically-politically-culturally 'main' (...) or 'official' one" in „the core of the language habitat" (Puppel and Puppel, 2005: 59; translation mine – K.W.).

As previously stated, since the confrontation of the three natural languages in question shows a high degree of complexity, the purpose of the present analysis is to focus only on one of its constituents, that is, the language contact between **Arabic (L1)** and **Polish (L2b + RL)**. Consequently, the purpose of the present paper is to analyse the part of the results of the research which applies to the contact between the two aforementioned languages. Thus, in what follows, the objectives of the appropriate part of the research will be outlined.

4.1. THE OBJECTIVES

The objective of the part of the research which applies to the relation between Arabic (L1) and Polish (L2b + RL) was to examine the confrontation between the two in order to answer the following questions:

- whether the language contact is of "INTER- or TRANS- type"; that is whether there exists a competition between the native language (L1) and the second, non-native language (L2b) or whether the two languages assume "adstratal" positions and equal status (Puppel, 2007: 85–88);
- whether the role of Polish as the "resident" language in the core of the Polish language habitat affects the relation between Arabic (L1) and Polish (L2b + RL) (see Puppel and Puppel, 2005: 59);
- what is the interrelation between the confrontation of the two languages and the process of the psycho-biological-cultural-language-communicative adaptation of the native communicators of Arabic in the Polish ecosystem.

Simultaneously, there are initial assumptions one may put forward which underlie the research on the language contact between Arabic and Polish. The four main assumptions are presented below.

1. The language contact between Arabic as the native language (L1) and Polish as the second, non-native language and the resident language in the core of the Polish language habitat (L2b + RL) is of INTER- type.

2. The role of Polish as the resident language affects the relation between Arabic and Polish in that it increases the degree of sensitivity to utility shown by Polish and thus allows for the Polish language to be regarded as Utility-dominant in the "Language-to-Language (L2L) local competition" (Puppel, 2009: 275).

3. The psycho-biological-cultural-language-communicative adaptation of the communicators in the non-native environment occurs through the synergy of the aforementioned levels of adaptation.

4. The confrontation of Arabic (L1) and Polish (L2b + RL) affects the process of the psycho-biological-cultural-language-communicative adaptation of the native communicators of Arabic in the Polish ecosystem in that it enhances the willingness of the communicators to adapt to the non-native environment with special intention to develop communication in **informal** interpersonal relationships.

In what follows, the procedure of the research in question will be presented and the questionnaire points which apply to the language contact between Arabic and Polish will be outlined.

4.2. THE PROCEDURE

The present research was based on a survey concerning the language contact in the triad: Polish-English-Arabic. The research participants constituted a group of 70 students from Saudi Arabia, men and women, aged 18–20, whose native language is Arabic and who learn both English and Polish language at the *English Perfect Language School* in Olsztyn, in the region of Warmia and Mazury in Poland. As has been stated in the previous sections of the present paper, the students started their English language course in order to study medicine at one of the Polish medical schools.

It is significant to observe that the language of the survey was English and that the students were chosen depending on their command of the English language. The students who participated in the survey were at levels from A2+ to B2 of English, according to the Common European Framework of Reference for Languages[3].

The questionnaire used in the survey consisted of 25 questions. 23 of the questions were provided with a numerical scale from 1 to 10 where 1 represented the lowest value and 10 represented the highest. The respondents were asked to provide their answers by circling the number they choose for each question. The remaining two questions were provided with answers a, b, c, or d to choose from. Additionally, numbers 1, 2, 3 and 4 related to low values; numbers 5, 6 and 7 to medium values; and numbers 8, 9 and 10 related to the highest values respectively. The low, medium or high values represented the respondents' evaluation of different issues concerning the language contact among the three languages depending on the given question.

Specifically, the research questions given in the questionnaire may be divided into two main subclasses. The first section, that is questions 2–18, con-

---

[3] For more information on the Common European Framework of Reference for Languages visit http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Cadre1_en.asp

cerns the interrelation between English (L2a + ML) and Arabic (L1). The second section, that is questions 19–25, comprises issues relating to the language contact between Arabic (L1) and Polish (L2b + RL). It is significant, however, to perceive the remaining **question 1,** which concerns the evaluation of the utility of Arabic in global communication, as related to both the language contact between Arabic (L1) and English (L2a + ML) as well as the relation between Arabic (L1) and Polish (L2b + RL) and, thus, to the language contact understood as a triad: Polish-English-Arabic.

Since the intention of the present paper is to analyse only a part of the results of the research in question which applies to the relation between Arabic (L1) and English (L2a + ML), it is **the second section** (questions **19–25)** and **question 1** which are presented below and which will constitute the focus of the following discussion.

The second section which consists of 7 questions and, separately, question 1 of the questionnaire may be observed in Chart 1 below:

1. In my opinion, Arabic is a useful language in global communication: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
19. In my opinion, Polish is a useful language in global communication: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
20. It is useful to learn Polish in order to communicate in Poland: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
21. I learn Polish in order to communicate in formal situations (at work; during studies): 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
22. I learn Polish in order to use it in informal situations (in my free time; to make friends; on social networks; etc.): 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
23. I try to speak Polish when I have the chance: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
24. It is useful to know the Polish culture and traditions when I stay in Poland: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
25. It is useful to learn about the characteristic features of the country (the weather conditions; the political situation; the geographical features; etc.) when I stay in Poland: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Chart 1. The second section of the questionnaire used in the research: questions 19–25 relating to the language contact between Arabic (L1) and Polish (L2b + RL) and question 1 of the questionnaire relating to the language contact understood as a triad: Polish-English-Arabic.

The 7 questions which constitute the second section of the questionnaire may be divided into 5 main categories concerning the language contact between Arabic (L1) and Polish (L2b + RL). First, questions 19 and 20 apply to evaluation of the 'objective' degree of utility[4] of the Polish language in global and local communication respectively. Second, questions 21–22 relate to the degree of utility of Polish understood 'subjectively' as "the degree of socially and individually determined motivation" which is illustrated by expressing the purpose of learning Polish with the focus on either formal (question 21) or informal (question 22) communication (Puppel, 2009: 279). Third, question 23 concerns the evaluation of the willingness to speak Polish and, consequently, applies to the respondents' psychological-language-communicative adaptation in the Polish ecosystem. Fourth, question 24 applies to the research participants' evaluation of the usefulness of the knowledge of the Polish culture in communication and, thus, to their culture-language-communicative adaptation in the non-native environment. Fifth, question 25 relates to the respondents' evaluation of the usefulness of the knowledge of the general features of Poland as a non-native biological-social-political environment, and thus provides information on the process of the respondents' adaptation to the non-native ecosystem on the aforementioned level. Additionally, as has previously been stated, question 1 applies to the evaluation of the 'objective' degree of utility of Arabic in global communication and thus allows for comparing the evaluation of the status of the Arabic language as opposed to Polish.

Consequently, the low, medium and high values represented by appropriate numbers in a given question, apply to 6 main issues regarding the language contact between Arabic (L1) and Polish (L2b + RL) which may be listed as follows:

- the degree of utility of Arabic understood globally;
- the degree of utility of Polish understood globally and locally;
- the degree of utility of Polish understood 'subjectively' as the degree of motivation to learn the language in order to communicate in formal or informal situations;
- the willingness to speak Polish and, thus, the degree of the respondents' psychological-language-communicative adaptation;
- the usefulness of the knowledge of the Polish culture in order to communicate and, thus, the degree of the respondents' culture-language-communicative adaptation;

---

[4] The expression *'objective' degree of utility* is used here to refer to utility as the "objective attribute" of the Polish language understood as "an institution" which naturally competes with other natural languages (Puppel, 2009: 279).

– the usefulness of the knowledge of the biological-social-political features of Poland as a non-native ecosystem and, thus, the degree of adaptation to the non-native environment on the given level.

4.3. THE RESULTS

The aim of the following section is to present the results of the part of the research which applied to the language contact between Arabic as the native language of the students from Saudi Arabia (L1) and Polish as the second, non-native language and the resident language in the core of the Polish language habitat (L2b + RL). In what follows, the respondents' answers to the questions enumerated in the section above will be given with reference to the four main assumptions presented in the previous subsections.

4.3.1. A new face of the INTER-type of language contact?

The research results appeared to confirm the initial hypotheses put forward in the present paper. To begin with, the type of the language contact between Arabic (L1) and Polish (L2b + RL) has been examined on the basis of the respondents' evaluation of the degree of utility of the languages in global communication. Additionally, the investigation into the language contact has been based on the respondents evaluation of their willingness to communicate in Polish when offered the chance.

To be specific, the evaluation of the degree of utility of the Polish language (L2b + RL) in global communication demonstrated a high degree of uniformity in that the degree was evaluated as low in most (74%) of the responses. The evaluation of the degree of utility of Arabic (L1) in global communication appeared to be non-uniform, however visibly reaching towards the medium value, in that it was evaluated as medium in most (51%) of the responses, low in 26% of the responses and high in 23% of the responses. Furthermore, the evaluation of the respondents' willingness to communicate in Polish when offered the chance may be referred to as strongly non-uniform in that it was evaluated as high in 44% of the responses, medium in 32% of the responses and low in 24% of the responses.

From the above it follows that, first, there exists a visible competition between Arabic (L1) and Polish (L2b + RL) in that the two languages assume unequal status in the language contact with respect to the evaluation of the languages' utility in global communication. Second, since the evaluation of the respondents' willingness to communicate in Polish may be referred to

as strongly non-uniform, it might be concluded that (1) there might be observed a dynamic process of changing the conditions under which the two natural languages (Arabic and Polish) confront each other; (2) the conditions "include an interplay of a number of factors" which depend largely on the communicators' socio-psychological attitude towards both of the languages in contact and the attitude is now being shaped; (3) the competition between the two languages is clearly visible and constitutes an ongoing process which has its starting point in the communicators' minds; (4) the process of the psychological-language-communicative adaptation is highly dynamic and reaches each communicator to a different degree (Puppel, 2009: 275).

Furthermore, since the two competing languages assume visibly unequal positions with respect to the respondents' evaluation of the languages' utility in global communication, the language contact between Arabic (L1) and Polish (L2b + RL) might be referred to as one of INTER-type. As defined by Puppel, the INTER-type of language contact occurs when "there may appear a possible competition between the native language (L1) and the second language (L2)" and adds that "the competition is very often unfavourable for L1 and results in conferring the status of a substratal language upon L1 by the native communicators (...) while the second language (L2) achieves the status of a superstratal language (the INTER-type of language contact functions in opposition to the TRANS-type of language contact in which both of the languages assume "adstratal" position and equal status, and the contact is based on cooperation)" (Puppel, 2007: 86; translation and addition mine – K.W.).

In the case of the language contact described in the present analysis, however, the INTER-type of language contact appears to occur in a **reverse arrangement** in that it is Arabic (L1) which is favoured by the native communicators and thus assumes the position of a superstratal language and it is Polish (L2 + RL) which assumes the substratal one. The juxtaposition of the communicators' evaluation of the utility of the Polish language in global communication (low in 74% of the responses) and the evaluation of the utility of Arabic in global communication (medium in 51% of the responses) supports the above assumption. Additionally, the strong non-uniformity in the respondents' social-psychological attitude towards communicating in Polish reflects the ongoing process of the competition between the two natural languages.

In the face of the above facts, an assumption may be put forward that the INTER-type of language contact in which the competing languages assume unequal positions may occur in an arrangement in which the native language assumes a superstratal position and the second, non-native language

assumes the substratal one. The above INTER-relation between the two languages in a reverse arrangement along with the arrangement suggested by Puppel may be illustrated in the following way:

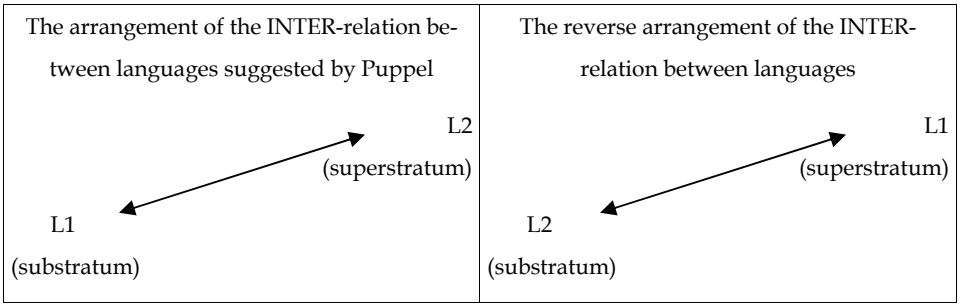

Chart 2. The arrangement of the INTER-relation between languages suggested by Puppel and the INTER-relation in a reverse arrangement.

Therefore, Puppel's theory of the INTER-type of language contact is here developed further. To be specific, an assumption might be proposed that the INTER-type of language contact is an example of "dominance-submission" relationship between languages in which there exists a competition between languages "very often unfavourable for L1 and results in conferring the status of a substratal language upon L1 by the native communicators (...) while the second language (L2) achieves the status of a superstratal language"; and in which the competition may occur in a reverse arrangement in that it may appear to be unfavourable for L2 which assumes the substratal position and favourable for L1 which assumes the superstratal one (Puppel, 2009: 99; Puppel, 2007: 86; translation mine – K.W.).

4.3.2. The role of Polish as the resident language

The results of the research also provide answers on the role of Polish as the resident language (RL) in the language contact that is how it affects the relation between Arabic (L1) and Polish (L2b + RL). The research hypothesis had it that the function of Polish as the resident language in the core of the Polish language habitat increases the degree of sensitivity to utility shown by Polish and thus allows for the Polish language to be regarded as Utility-dominant in the "Language-to-Language (L2L) local competition" (Puppel, 2009: 275). The initial hypothesis has indeed been confirmed. In the follow-

ing section the analysis of the further research results which apply to the influential potential of Polish as the resident language will be undertaken.

As has previously been stated, during the survey, the respondents were asked to evaluate the utility of the Polish language not only in global communication but also in the local one, that is during their stay in Poland. Juxtaposed with the respondents' evaluation of the utility of Polish in the global sense, evaluation of the usefulness of the language locally appeared to be quite the reverse. To be specific, the utility has been evaluated as high in most (74%) of the responses. At this point it is significant to observe that the main second language the respondents learn and use is English which still does not appear to undermine the "local utility" of the Polish language.

Additionally, the respondents evaluated the degree of utility of Polish understood 'subjectively' as the degree of motivation to learn the language in order to communicate in formal or informal situations. The results may be referred to as non-uniform in the case of the evaluation of the degree of motivation to learn Polish in order to communicate in formal situations, however visibly reaching towards the low value, in that the degree of motivation was evaluated as low in 46% of the responses, medium in 23% of the responses and high in 31% of the responses. The evaluation of the degree of motivation to learn Polish in order to communicate in informal situations, again, implies non-uniformity among the respondents, however, in this case, it is visibly reaching towards the high value, in that the degree of motivation was evaluated as high in 47% of the responses, medium in 23% of the responses and low in 30% of the responses. It is significant to observe that the evaluation of the motivation to communicate in formal or informal situations varies in exactly inverse proportion, which appears to confirm the credibility of the results.

With the above observations in mind, two assumptions may be put forward. First, the role of Polish as the resident language is significant in contact with the Arabic language in that it increases the degree of sensitivity to utility of Polish locally. Simultaneously, the Polish language may be regarded as "Utility-dominant" in the local competition between the languages (Puppel, 2009: 275). Second, the communicators' motivation to communicate in Polish is visibly directed towards the use of the language in **informal** situations. Thus, it might be assumed that the communicators benefit from using the language (1) within the limits of local communication and (2) with reference to forming informal interpersonal relationships.

In the light of the above remarks, it has to be underlined that despite the increase of utility of the Polish language in the local communication and its beneficial potential in developing informal interpersonal relationships, the arrangement of the INTER-type of language contact between Arabic and

Polish remains unchanged. On the contrary, what might be observed is the process of Polish "striving to" equalize the status with the Arabic language owing to its function of a resident language, the one which may provide benefit for the communicators with respect to forming informal relationships within the host community, however, still assuming the substratal position for its utility potential is limited to the boundaries of the core of its natural habitat. The aforementioned remarks may be illustrated in the following way:

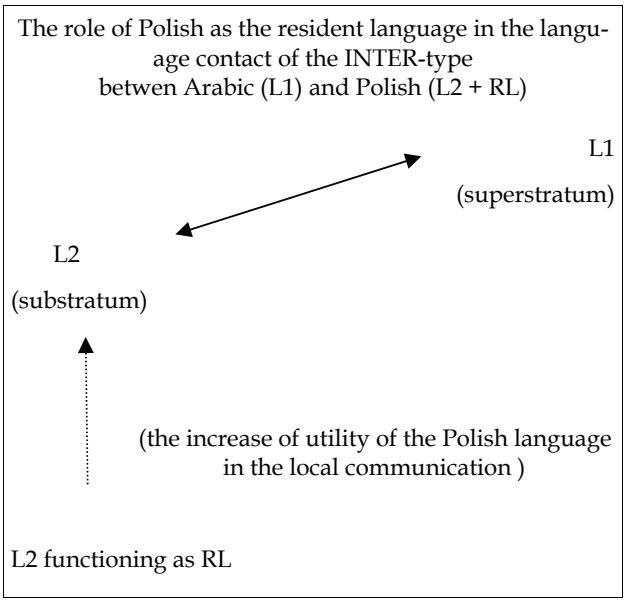

Chart 3. The role of Polish as the resident language (RL) in the INTER-relation between Arabic (L1) and Polish (L2)

4.3.3. The dynamic and multilevel process of adaptation

The final part of the results of the research which applies to the language contact between Arabic and Polish regards the multidimensional process of adaptation of the native communicators of Arabic in the non-native Polish ecosystem. In the foregoing section a preliminary analysis of the final part of the research results which refers to the levels of adaptation will be undertaken.

Firstly, it has been assumed that the psycho-biological-cultural-language-communicative adaptation of the communicators in the non-native environment occurs through the synergy of the levels of adaptation. The research results appear to confirm the hypothesis. To be specific, the research respondents were asked to evaluate the usefulness of the knowledge of the

Polish culture and traditions during their stay in Poland. The question aimed at measuring the degree of the respondents' adaptation on the cultural-communicative level. Specifically, the usefulness of the knowledge of the Polish culture and traditions was evaluated as high in most (62%) of the responses, medium in 26% of the responses and low in 12% of the responses. Furthermore, the subsequent research question applied to the respondents' evaluation of the usefulness of the knowledge of the characteristic biological-social features of Poland during their stay in Poland, such as the weather conditions, the geographical features or the political situation. The objective of the enquiry was to measure the communicators' adaptation to the non-native ecosystem on the biological-social level. The results have shown that the usefulness of the knowledge of the biological-social features of the new environment was, again, evaluated as high in most (62%) of the responses, medium in 30% of the responses and low in 8% of the responses. It might be thus observed that the usefulness of the knowledge of both the Polish culture and traditions as well as the biological-social features of the country reaches towards the high value. Consequently, it might be assumed that the process of adaptation visibly occurs on both the levels. At this point one might form a logical conclusion that the aforementioned process of adaptation occurs at the biological-social-cultural-communicative level and, thus, the natural synergy of the levels in the adaptation process is clearly visible.

Additionally, as has been observed in the previous sections of the present paper, the respondents have demonstrated a high degree of non-uniformity in the evaluation of their willingness to communicate in Polish when given the chance (see previous sections of the paper). One of the main conclusions from the above observation was that the process of the psychological-language-communicative adaptation of the communicators to the non-native environment is highly dynamic and is now at the stage of reaching each communicator to a different degree.

In the light of the above observations, two main conclusions may be formed. First, the process of adaptation of the communicators in the non-native ecosystem occurs through the synergy of the psycho-biological-social-cultural-language-communicative levels. Second, the adaptation is a highly dynamic process and has been examined at the stage of reaching the communicators in varying degrees.

4.3.4. The language contact and the initial direction of adaptation

Having analysed the intercommunicative relation between Arabic (L1) and Polish (L2b + RL) and the multidimensional process of the native communicators of Arabic gradually adapting to the Polish ecosystem, one more as-

sumption might be proposed. To be specific, the confrontation of the two languages based on visible competition in which Polish assumes the substratal position while Arabic assumes the superstratal one appears to affect the initial direction of the dynamic process of adaptation of the communicators to the ecosystem.

Specifically, owing to (1) the role of Polish as the resident language which increases the utility of Polish in **local** communication as juxtaposed with low utility of the language in global communication and (2) to the psychological-social motivation of the communicators to communicate in Polish which appears to be clearly directed towards the **informal** use of the language, there might be observed the initial direction of the process of adaptation. To be specific, an assumption might be put forward that at the present stage of the dynamic and multidimensional process of the native communicators of Arabic adapting to the Polish ecosystem the initial direction is the possible formulation of **informal** interpersonal relationships in a **local** environment.

5. Conclusions

The aim of the article was to undertake a preliminary analysis of a part of the research on a language triad: Arabic-English-Polish, with the focus on the language contact between Arabic and Polish. In the paper, the following assumptions have been proposed:

(1) the language contact between Arabic (L1) and Polish (L2 + RL) is of INTER-type;
(2) the INTER-type of language contact between Arabic (L1) and Polish (L2 + RL) occurs in a **reverse arrangement** in that it is Arabic (L1) which is favoured by the native communicators and thus assumes the position of a superstratal language and it is Polish (L2 + RL) which assumes the substratal one;
(3) the role of Polish as the resident language affects the relation between Arabic and Polish in that it increases the degree of sensitivity to utility shown by Polish and thus allows for the Polish language to be regarded as Utility-dominant in the "Language-to-Language (L2L) local competition" and in that it enhances the beneficial potential of the Polish language in developing informal interpersonal relationships (Puppel, 2009: 275);
(4) despite the influential potential the role of Polish as a resident language provides, the arrangement of the INTER-type of language contact between Arabic and Polish remains unchanged for the utility po-

tential of the Polish language is limited to the boundaries of the core of its natural habitat;

(5) the psycho-biological-social-cultural-communicative adaptation of the communicators in the non-native environment is a highly dynamic process and occurs through the synergy of the aforementioned levels of adaptation;

(6) the type of the language contact between the languages, the role of Polish as the resident language and the psychological-social motivation of the native communicators of Arabic to communicate in Polish affect the present stage of the dynamic and multidimensional process of their adaptation to the Polish ecosystem in that the initial direction of the adaptation process is the possible formulation of **informal** interpersonal relationships in a **local** environment.

REFERENCES

AL-OMARI, J. 2009. **Understanding the Arab culture. A practical cross-cultural guide to working in the Arab world**. Oxford: HowToBooks.

BIELAK, M. 2011. „An analysis of the awareness of the students of Polish, as opposed to English, among Polish teachers and students of the English language, and the existence of the style aiming at communicative aesthetics". In Puppel, S. (ed.). **Transkomunikacja. W stronę sprofilowania przestrzeni publicznej jako wielopłaszczyznowej przestrzeni komunikacyjnej**. Poznań: Zakład Graficzny UAM. 9–25.

BOGUSŁAWSKA-TAFELSKA, M. 2006. „Defective instrumental motivation as a cognitive rescue mechanism of the minimal learner". **Scripta Neophilologica Posnaniensia** VIII. 25–34.

BOGUSŁAWSKA-TAFELSKA, M. 2008. „Cognitivism in linguistics. Why sciences are to fall into one interdisciplinary paradigm". In Puppel, S. and M. Bogusławska-Tafelska (eds.). **New pathways in linguistics**. Olsztyn: UWM. 47–60.

BOGUSŁAWSKA-TAFELSKA, M. 2009. „Ekolingwistyczne aspekty adaptacji Polaków przebywających na emigracji zarobkowej w Wielkiej Brytanii". **Scripta Neophilologica Posnaniensia** X. 23–35.

BOGUSŁAWSKA-TAFELSKA, M., S. ŚWIDERSKA AND K. WIŚNIEWSKA. 2010. „The ecology of interpersonal communication". In Puppel, S. and M. Bogusławska-Tafelska (eds.). **New pathways in linguistics**. Olsztyn: UWM. 21–38.

DENISON, N. 2001. „A linguistic ecology for Europe?". In Fill, A. and P. Mühlhäusler (eds.). **The ecolinguistics reader**. London: Continuum. 75–83.

DUNBAR, R.I.M. 1999. „Cooperation and competition". In Wilson, R.A. and F.C. Keil (eds.). **The MIT encyclopedia of the cognitive sciences**. Cambridge, Mass.: The MIT Press. 201–202.

FINKE, P. 2001. „Identity and manifoldness: new perspectives in science, language and politics". In Fill, A. and P. Mühlhäusler (eds.). 84–90.

HOFSTEDE, G. AND G.J. HOFSTEDE. 2005. **Cultures and organizations: software of the mind**. New York: McGraw Hill.

HOFSTEDE, G.J., P. PEDERSEN AND G. HOFSTEDE. 2002. **Exploring culture: exercises, stories and synthetic cultures**. Boston, London: Intercultural Press a Nicholas Brealey Publishing Company.

HREHOROWICZ, M. 2007. „The concept of 'organizational culture' in communication studies". In Puppel, S. (ed.). **Społeczeństwo – kultura – język. W stronę interakcyjnej architektury komunikacji**. Poznań: Zakład Graficzny UAM. 29–47.

KOSTYRKO, T. 2004. „'Transkulturowość' w ujęciu André Malraux – przyczynek do pojmowania terminu". In Wilkoszewska, K. (ed.). **Estetyka transkulturowa**. Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas. 21–29.

LEWIS, R.D. 2004. **When cultures collide: managing successfully across cultures**. London: Nicholas Brealey Publishing.

MACKEY, W.F. 2001. „The ecology of language shift". In Fill, A. and P. Mühlhäusler (eds.). 67–74.

MEYERHOF, M. 2007. **Introducing sociolinguistics**. London: Routledge.

MÜHLHÄUSLER, P. 2003. **Language of environment. Environment of language. A course in ecolinguistics**. London: Battlebridge.

NORTH, P. AND H. TRIPP. 2009. **Culture shock! A survival guide to customs and etiquette. Saudi Arabia**. Tarrytown, NY: Marshal Cavendish Corporation.

NYDELL, M.K. 2006. **Understanding Arabs. A guide for modern times**. Boston, London: Intercultural Press.

PUPPEL, J. 2007. „Wpływ dystansu międzyosobowego na użycie zasobów językowych w komunikacji bezpośredniej: badanie wstępne". In Puppel, S. (ed.). 65–77.

PUPPEL, S. 2007. „Interlingwalizm czy translingwalizm? Interkomunikacja czy transkomunikacja? Uwagi w kontekście współistnienia języków naturalnych w ramach globalnej wspólnoty kulturowo-językowo-komunkacyjnej". In Puppel, S. (ed.). 79–94.

PUPPEL, S. 2008. „Communicology: remarks on the reemergence of a paradigm in communication studies". In Puppel, S. and M. Bogusławska-Tafelska (eds.). 11–22.

PUPPEL, S. 2009a. „Remarks on the sustainability of natural languages in the cultural-institutional perspective". In Puppel, S. and M. Bogusławska-Tafelska (eds.). **New pathways in linguistics**. Olsztyn: UWM. 275–286.

PUPPEL, S. 2009b. „The protection of natural language diversity – fancy or duty?". **Scripta Neophilologica Posnaniensia** X. 97–109.

PUPPEL, S. 2010. „Remarks on language as a rheological-ecological entity: towards a flow-design-synergy approach". In Puppel, S. and M. Bogusławska-Tafelska (eds.). **New pathways in linguistics**. Olsztyn: UWM. 165–176.

PUPPEL, S. 2011a. „The universal natural language preservation mechanism: an ecological approach". In Puppel, S. (ed.). 91–99.

PUPPEL, S. 2011b. „Human communication and communicative skills: a general philosophy and evolving practical guidelines". In Puppel, S. and M. Bogusławska-Tafelska (eds.). **New pathways in linguistics**. Olsztyn: UWM. 107–118.

PUPPEL, S. AND J. PUPPEL. 2005. „Zagadnienie percepcji języka naturalnego w triadzie: język ojczysty – język globalny – język sąsiedni na przykładzie triady: język polski – język angielski – język niemiecki w ujęciu ekolingwistycznym: próba typologii". **Scripta Neophilologica Posnaniensia** VII. 55–59.

SHWEDER, A.R. 1999. „Cultural psychology". In Wilson, R.A. and F.C. Keil (eds.). 211–213.

STRAUSS, C. 1999. „Motivation and culture". In Wilson, R.A. and F.C. Keil (eds.). 568–569.

WĄSIKIEWICZ-FIRLEJ, E. 2007. „The concept of 'culture' in communication studies". In Puppel, S. (ed.). 115–146.

WEINRICH, H. 2001. „Economy and ecology in language". In Fill A. and P. Mühlhäusler (eds.). 91–100.

WELSCH, W. 2004. „Tożsamość w epoce globalizacji – perspektywa transkulturowa". In Wilkoszewska, K. (ed.). 31–43.

WIERTLEWSKA, J. 2011. „Translingwalne nauczanie języka angielskiego w triadzie: język ojczysty – język globalizujący – inny język obcy: podejście ekolingwistyczne". In Puppel, S. (ed.). 145–157.

WIŚNIEWSKA, K. 2012. „Language contact in the ecolinguistic perspective: confrontation of English and Arabic in a non-native environment". Forthcoming.

Internet sources

Common European Framework of Reference for Languages
(www.coe.int/t/dg4/linguistic/Cadre1_en.asp, DOA: May 2012)

Noty o autorach

prof. zw. dr hab. STANISŁAW PUPPEL	kierownik Katedry Ekokomunikacji, Wydział Neofilologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
prof. zw. dr hab. JADWIGA GAŁĘSKA-TRITT	profesor w Katedrze Chóralistyki, Wydział Dyrygentury Chóralnej, Edukacji Muzycznej i Muzyki Kościelnej Akademii Muzycznej im. Ignacego Jana Paderewskiego w Poznaniu
mgr ADAM JANKIEWICZ	słuchacz Wydziałowego Studium Doktoranckiego Wydziału Neofilologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
mgr JOANNA JUNKIERT	słuchaczka Wydziałowego Studium Doktoranckiego Wydziału Neofilologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
mgr JERZY KAUS	słuchacz Wydziałowego Studium Doktoranckiego Wydziału Neofilologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
mgr MARCIN KRAWCZAK	słuchacz Wydziałowego Studium Doktoranckiego Wydziału Neofilologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
mgr DANUTA OCHOTNA	słuchacz Wydziałowego Studium Doktoranckiego Wydziału Neofilologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
mgr WOJCIECH PUPPEL	pracownik Studium Filmowego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
mgr KATARZYNA WIŚNIEWSKA	słuchaczka Wydziałowego Studium Doktoranckiego Wydziału Neofilologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu